

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce
Charitativní a sociální práce

Barbora Šimšová

*Postoje pěstounů k povinnému vzdělávání dle
novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí*
Diplomová práce

vedoucí práce: PhDr. Ivana Knausová, Ph.D.

2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předkládanou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informační zdroje, které jsem v práci využila, jsou sepsány v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 12. 4. 2016

.....

Barbora Šimšová

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí práce paní PhDr. Ivaně Knausové, Ph. D. bez které by práce nevznikla. Vážím si jejích cenných rad, trpělivosti a ochoty. Mé díky patří i zúčastněným respondentům. Dále bych chtěla poděkovat svým blízkým za to, že mě podporovali a dodávali odvahu.

Obsah

Úvod.....	7
1 Základní pojmový aparát	9
2 Rodina	16
2.1 Základní funkce rodiny	17
2.2 Náhradní rodina.....	18
2.3 Rodičovství	20
2.4 Rodičovství v náhradní rodině	21
3 Formy náhradní rodinné péče	23
3.1 Osvojení	23
3.2 Pěstounská péče	25
3.3 Poručenství.....	27
3.4 Opatrovnictví	28
3.5 Svěření dítěte do péče jiné osoby.....	28
3.6 Ústavní výchova.....	29
4 Ochrana práv dítěte	30
4.1 Ohrožené dítě	30
4.2 Prameny zajišťující ochranu práv dítěte	31
4.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí	32
5 Práva a povinnosti spojené s výkonem pěstounské péče	34
5.1 Práva pečujících osob a osob v evidenci.....	35
5.2 Povinnosti osob pečujících a osob v evidenci.....	38
5.3 Dohoda o výkonu pěstounské péče.....	40
5.3.1 Uzavírání dohody	40
6 Vzdělávání pěstounů dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí.....	43
6.1 Vzdělávání pěstounů před přijetím dítěte do rodiny.....	43
6.2 Povinné vzdělávání pěstounů při výkonu péče	45
6.3 Úpravy novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí	46

6.4 Britská asociace pro adopci a pěstounství a její spolupráce s ČR	48
6.4.1 Britské standardy pro výkon pěstounské péče	49
7 Empirická část.....	51
7.1 Cíl výzkumného šetření	51
7.2 Metodologie výzkumného šetření	51
7.2.1 Kvalitativní přístup	51
7.2.2 Metoda účelového, záměrného výběru respondentů.....	52
7.2.3 Metoda sběru dat – polostrukturovaný rozhovor	53
7.2.4 Fixace informací – audiozáznam	54
7.3 Charakteristika výzkumného souboru.....	54
7.3.1 Skupina respondentů, která se dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí nevzdělává	54
7.3.2 Skupina respondentů, jež se dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí vzdělává	57
7.4 Etické zásady v rámci realizace výzkumného šetření.....	58
7.5 Způsob zpracování získaných informací.....	59
8 Výsledky výzkumného šetření	60
8.1 Hodnocení respondentů, kteří se vzdělávání neúčastní	60
8.1.1 Častější návštěvy sociálních pracovníků.....	60
8.1.2 Postoje k povinnému vzdělávání.....	62
8.1.3 Kritika nabídky vzdělávacích kurzů	64
8.1.4 Existence výjimek ve vnímání vzdělávání jako přínosu	68
8.1.5 Hodnocení kvalifikovanosti lektorů a jejich „nezkušenosti“	69
8.1.6 Sdílení a zařaditelnost do skupiny	71
8.1.7 Důsledky neabsolvování povinného vzdělávání	73
9 Výsledky výzkumného šetření	75
9.1 Hodnocení respondentů, kteří se vzdělávání účastní	75
9.1.1 Hodnocení sociální pracovnice	75
9.1.2 Preference víkendového vzdělávání.....	77

9.1.3 Pozitivní přínos povinného vzdělávání i pro svěřené děti	80
9.1.4 Absolvované vzdělávání jako částečný přínos v praxi	81
9.1.5 Konstatování o nevyužitelnosti některých poznatků v praxi	83
9.1.6 Otevřenost ke sdílení.....	85
9.1.7 Pozitivní hodnocení lektorů	86
9.1.8 Absolvování vzdělávání z povinnosti	88
10 Srovnání získaných výpovědí, jejich shrnutí a závěrečná diskuze	90
Závěr	95
Seznam použitých zkratek	97
Seznam použitých zdrojů	98

Úvod

Problematika náhradního rodičovství nepředstavuje pro společnost neznámý problém. Pěstounství, kterému se tato diplomová práce věnuje, je jednou z novodobých forem náhradní rodinné péče, jejíž kořeny můžeme dohledat v historických pramenech od nejstarších antických dob (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Ani dnes po uplynutí mnoha let není problematika opuštěných dětí, náhradní rodinné péče, rodičovství v náhradní rodině, atd. plně vyřešeným problémem, kterému by nemusela být věnována pozornost.

Otázky náhradní rodinné péče jsou nyní poměrně aktuálním tématem, a to zejména z důvodu přijetí novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, která vešla v platnost 1. 1. 2014. V diplomové práci je věnována pozornost především dlouhodobé pěstounské péči, která představuje jednu ze základních forem náhradní rodinné péče. Předložená diplomová práce pojednává o problematice pěstounské péče, orientuje se zejména na změny týkající se povinného vzdělávání pěstounů.

Diplomová práce je klasicky strukturována, dělí se na teoretickou a empirickou část. Cílem teoretické části je podrobný popis problematiky pěstounské péče a základních pojmů souvisejících s tématem práce. Tato část je členěna do šesti kapitol.

V první kapitole diplomové práce je věnována pozornost základnímu pojmovému aparátu, který umožňuje lepší orientaci v problematice.

Ve druhé kapitole je definována rodina. Kapitola umožňuje komplexní nahlédnutí do specifik náhradní rodinné péče. Podkapitoly se zaměřují na rodinu, rodičovství, základní funkce rodiny, náhradní rodinu a náhradní rodičovství.

Třetí kapitola pojednává o formách náhradní rodinné péče. Jsou zde popsány jednotlivé formy náhradní rodinné péče v souladu s českou legislativou. Vzhledem k tématu diplomové práce je kladen důraz na deskripci pěstounské péče.

Čtvrtá kapitola se věnuje popisu ochrany práv dítěte. Dítě má rovněž všechna základní lidská práva, která jsou státem garantovaná. Podkapitoly se zabývají definicí a přiblížením problematiky ohroženého dítěte, pramenům zajišťujícím ochranu práv dítěte či činností orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Pátá kapitola podrobně popisuje práva a povinnosti spojené s výkonem pěstounské péče. Přibližuje práva a povinnosti pečujících osob a osob v evidenci, náležitosti dohody o výkonu pěstounské péče.

Šestá kapitola se zaměřuje na vzdělávání pěstounů dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí a vše co s ním souvisí. Podkapitoly se věnují popisu problematiky vzdělávání pěstounů před přijetím svěřeného dítěte, povinnému vzdělávání pěstounů při

výkonu péče o dítě, upravám v novele Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Úpravy týkající se povinného vzdělávání pěstounů byly inspirovány zkušenostmi, které s adopcí a pěstounskou péčí má zejména Velká Británie. Proto je v této kapitole věnována zvláštní pozornost Britské asociaci pro adopci a pěstounství a její spolupráci s ČR.

Empirická část diplomové práce je tvořena popisem uskutečněného výzkumného šetření zaměřeného na pěstouny vykonávající dlouhodobou pěstounskou péči, které zjišťuje, jak tito pěstouni hodnotí vzdělávání podléhajícím změnám uvedených v Novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Empirická část diplomové práce je rovněž členěna do kapitol.

Sedmá kapitola se věnuje cíli výzkumného šetření, použitým metodám a jejich deskripci, charakteristice výzkumného souboru, etickým zásadám a popisu způsobu zpracování získaných informací.

Osmá a devátá kapitola obsahuje výsledky výzkumného šetření, které se týkají hodnocení povinného vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí očima respondentů.

Desátá kapitola pojednává o srovnání a diskuzi věnované výsledkům výzkumného šetření.

Cíl diplomové práce

Cílem diplomové práce je deskripce náhradní rodinné péče se zaměřením na dlouhodobou pěstounskou péči a především povinné vzdělávání pěstounů. Cílem výzkumného šetření je zjistit, jak povinné vzdělávání podle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí hodnotí pěstouni vykonávající dlouhodobou pěstounskou péči.

Diplomová práce zpracovává významné téma související s péčí o děti bez funkčních biologických rodin. Problematika pěstounské péče je diskutována v souvislosti s transformací péče o ohrožené děti, kdy požadavkem a trendem doby je neumísťovat děti do ústavní péče, nýbrž hledat pro tyto děti vhodnou náhradní rodinu.

1 Základní pojmový aparát

Úvodní kapitola diplomové práce obsahuje základní pojmový aparát, který slouží především k lepší orientaci v celé problematice.

Rodina

Rodina je v „užším, tradičnějším pojetí, skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce). V širším pojetí...se za rodinu začíná považovat i skupina lidí, která se jako rodina deklaruje na základě vzájemné náklonnosti. V některé fázi svého vývoje obvykle rodina sdílí společnou domácnost. Nukleární rodina je dvougenerační; rozšířená rodina zahrnuje více než dvě generace. Orientační rodina je rodina, do které se člověk narodí. Prokreační rodina je rodina, kterou člověk založí sňatkem nebo tím, že má děti.“ (Matoušek, 2008, s. 177).

Hlavní funkce rodiny

Rodina již v historii plnila řadu tradičních funkcí. Mezi soudobé hlavní funkce rodiny se řadí výchova dětí a emocionální podpora. Podrobněji se diplomová práce věnuje funkcím rodiny a jejím poruchám v kapitole 2 (Matoušek, 2008). Míra stability rodiny je dle Plaňavy (in Kras, 2015) rozpoznatelná díky čtyřem základním indikátorům: struktuře rodiny, intimitě, osobní autonomii, hodnotám a postojům. Mezi základní funkce rodiny Kraus řadí funkce biologicko-reprodukční, sociálně ekonomickou, ochranou, zaopatřovací či pečovatelskou, socializačně-výchovnou a emocionální.

Rodičovství

Rodičovství je pojem užívaný v České republice. V anglosaských zemích se jako ekvivalent rodičovství používá termín „parenting“. Parenting zahrnuje veškeré typy chování rodičů vůči dítěti (Matoušek, Pazlarová, a 2014).

Náhradní výchovná péče

Náhradní výchovná péče je pojmem, jenž v České republice shrnuje veškeré formy náhrady rodiny. To se týká především dětí pocházejících z nefunkčního rodinného zázemí. Slovník sociální práce vyjmenovává více forem náhradní rodinné péče, přičemž jsou pro účely diplomové práce stěžejní především osvojitelské rodiny, svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, poručenství, atd. Náhradní výchovnou péči lze realizovat formou ústavní či

rodinné péče. Obecně se má za to, že náhradní výchovná péče je pro dítě tím lepší, čím více se podobá rodině (Matoušek, 2008).

Náhradní rodina

Děti se ocitají bez vlastního rodinného zázemí v důsledku určité patologie biologické, tedy vlastní rodiny či v důsledku jejího nevytvoření (Sobotková, 2010). Nová, náhradní rodina vzniká převzetím dítěte (Matějček a kol, 2002). Je místem, kde se děje něco, co je vykonáváno pro dobro dítěte (Satirová, 1994).

Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost neboli parental responsibility je „*souhrn práv a povinností rodičů při péči o nezletilé dítě zahrnující péči o zdraví, tělesný, rozumový, citový a mravní vývoj*“ (Matoušek, 2008, s. 176). Povinností rodičů je při výkonu této odpovědnosti chránit zájmy dítěte. Vykonávat nad dítětem dohled, jež je v souladu se stupněm jeho vývoje. Používat pouze takové výchovné prostředky, jež neohrozí důstojnost dítěte, jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový ani mravní vývoj (Matoušek, 2008).

Náhradní rodinná péče

Mnoho dětí z různých příčin nemůže vyrůstat ve vlastní rodině. Je proto nutné hledat odpovídající formy náhradní výchovy. Ta může probíhat formou ústavní výchovy či náhradní rodinné péče. Náhradní rodinná péče, která zahrnuje péči pěstounskou, osvojení, poručenství, opatrovnictví a svěření dítěte do péče má přednost před výchovou ústavní (Nový občanský zákoník, MPSV).

Pěstounská péče

Pěstounská péče je „*forma náhradní rodinné péče, kterou v ČR garantuje a financuje stát*“ (Matoušek, 2008, s. 134). Dítě je svěřeno do pěstounské péče rozhodnutím soudu. Soud tento úkon provede, pokud to vyžaduje zájem dítěte a také pokud je osoba pěstouna schopna poskytnout záruky řádné výchovy dítěte (Matoušek, 2008).

Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu je specifická forma pěstounské péče, která trvá od narození až do doby osvojení dítěte. Je určena pro děti, jejichž rodiče o ně nejsou schopni

dočasně pečovat. Je ovšem pravděpodobné, že se poměry rodiny upraví natolik, že se dítě opětovně vrátí do péče rodičů (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Pěstounská péče dlouhodobá

Dlouhodobá pěstounská péče je forma pěstounství, kdy je dítě do pěstounské rodiny svěřeno bez omezení délky pobytu. Předpokládá se jeho setrvání v náhradní rodině až do jeho zletilosti (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Osvojení/Adopce

Dle platného práva ČR vzniká mezi osvojencem a osvojitelem poměr totožný s poměrem mezi dítětem a rodičem. Osvojitel je vůči dítěti povinen vykonávat rodičovskou odpovědnost. U adopce je na rozdíl od pěstounské péče zapotřebí mít souhlas zákonného zástupce dítěte. Osvojení a adopce je rovněž v gesci soudu (Matoušek, 2008).

Opatrovnictví

Je také jednou z forem náhradní rodinné péče. O ustanovení opatrovníka rozhoduje soud, přičemž opatrovník není zákonným zástupcem dítěte. Soud v rámci určení opatrovnictví stanovuje i rozsah práv a povinností opatrovníka k dítěti (Bubleová, Benešová, 2001).

Poručenství

Je specifickou formou náhradní rodinné péče (Zezulová, 2012). Je jednou z možností řešení situace dítěte v případě, není-li k dispozici žádný z rodičů, který by vůči dítěti vykonával svou rodičovskou odpovědnost v jejím plném rozsahu (Nový občanský zákoník).

Svěření dítěte do péče

Svěření do péče se využívá, pokud o dítě nemůže osobně pečovat rodič, ani poručník. Dítě je soudem svěřeno do osobní péče jiného člověka. Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby má přednost před řešením jeho situace umístěním do ústavní výchovy (Nový občanský zákoník).

Ústavní výchova

Ústavní výchova je opatření navržené orgánem sociálně-právní ochrany dětí, které je schváleno soudem. Je využíváno v případech, kdy rodina není schopna ani ochotna poskytnout dítěti náležitou péči a výchovu, přičemž není možné zajistit dítě jiným způsobem.

Soud je povinen před nařízením ústavní výchovy prozkoumat, zda je možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči či péči v zařízení poskytující okamžitou pomoc (Matoušek, 2008).

Pečující osoba

Pro potřeby diplomové práce je pečující osobou myšlena fyzická osoba, jež osobně pečuje o svěřené dítě (MPSV).

Osoba v evidenci

Osobou v evidenci je myšlen jedinec, který je oprávněn a vždy připraven vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu (MPSV).

Deprivace

Deprivace je stav vyvolaný nedostatečným uspokojováním základních fyzických i psychických potřeb dítěte. (Matoušek, 2008).

Psychická deprivace

Psychická deprivace spočívá v absenci příležitosti vytvářet vztahy či se věnovat smysluplné činnosti. U dětí je psychická deprivace spojována s chybějící možností budovat pevné vazby s pečující osobou. To může vést ke stagnaci v rozvoji duševních schopností. Psychická deprivace se vyskytuje převážně u dětí v ústavní výchově nebo u dětí z nefunkčních rodin (Matoušek, 2008).

Potřeba

Potřeba je „*motiv k jednání*“ (Matoušek, 2008, s. 147). Systém potřeb člověka zůstává poměrně konstantní. Doplňkovým pojmem, jenž se pojí s potřebou, jsou hodnoty. Ty jsou na rozdíl od potřeb člověka proměnlivější (Hartl, Hartlová, 2010). Neuspokojení potřeb může vést k výše popsané deprivaci nebo strádání (Matoušek, 2008).

Základní lidské potřeby

Základní lidské potřeby neboli tzv. primární potřeby zahrnují potřeby fyziologické (voda, potrava, absence bolesti) a psychologické (pocit bezpečí, sebeúcty, lásky). Sekundární (vyšší) potřeby člověka mohou být naplněny až po uspokojení primárních potřeb (Matoušek, 2008).

Hierarchie potřeb

Hierarchie potřeb dle Maslowa je stupňovitým uspořádáním potřeb dle důležitosti v jejich uspokojování. Základ pyramidy tvoří nižší fyziologické potřeby, jako je hlad, žízeň, sex a spánek. Dále v pyramidě následují vyšší psychogenní potřeby, jako je bezpečí, jistota, láska, ocenění, sounáležitost a seberealizace. Pokud nejsou uspokojeny potřeby, které tvoří základ pyramidy, nemůže dojít k uspokojení vyšších potřeb (Hartl, Hartlová, 2010).

Základní důvěra

Základní důvěra je postoj k druhým, jež má své kořeny v dětství a bezpečném vztahu s jednou pečující osobou, později i ve vztazích s dalšími členy rodiny. Vztah dítěte a pečující osoby se dle teorie vazby odráží ve veškerých vztazích, které jedinec v dospělosti naváže (Matoušek, 2008).

Syndrom zneužívaného, zanedbávaného, týraného dítěte

Syndrom CAN (child abuse and neglect syndrome) zahrnuje veškeré formy týrání dítěte, kterého se jedinec dopouští vědomě. Spadá zde i nezabránění tomuto jednání. Týrání a zanedbávání může být fyzického i psychického rázu. Zvláštní formou je zneužívání dítěte (Matoušek, 2008).

Nezaopatřené dítě

Dle legislativy České republiky se nezaopatřeným dítětem míní dítě až do doby dokončení povinné školní docházky. Rovněž je jako nezaopatřené dítě označováno to, které se po skončení povinné školní docházky, nejdéle však do 26 let věku připravuje na budoucí povolání nebo dítě, které se z důvodu nemoci či svého stavu nemůže na povolání soustavně připravovat. Za nezaopatřené dítě se také považuje jedinec do věku 18 let, který není zaměstnán, je evidován na úřadu práce a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti (Matoušek, 2008).

Právně volné dítě

Právně volným dítětem může být fakticky osiřelé dítě, jehož biologičtí rodiče se jej zřekli (souhlas s osvojením, neprojevení náležitého zájmu, opuštění dítěte, nevhodné zacházení, apod.). Souhlasu biologických rodičů s osvojením dítěte není zapotřebí v případě tzv. kvalifikovaného nezájmu, či nezájmu absolutního. Kvalifikovaným nezájmem se míní

zjevný nezájem rodičů, který trvá od poslední návštěvy dítěte a to minimálně 6 měsíců. Absolutní nezájem je nezájem rodičů ihned po narození dítěte, který trvá víc jak dva měsíce. Je nutno brát v potaz, zda v projevení zájmu rodičů nestojí nějaká překážka (Matoušek, 2008).

Nezájem o dítě

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, jež je ukotvena v legislativě ČR, popisuje nezájem o dítě jako *...,stav, kdy rodiče neprojevují zájem o dítě, nenavštěvují ho, neplní vyživovací povinnost, neprojevují snahu upravit si poměry svého života tak, aby se osobně mohli ujmout péče o dítě...* (Matoušek, 2008, s. 116).

Práva dítěte

Práva dítěte jsou zakotvena v Deklaraci lidských práv a svobod a Úmluvě o právech dítěte, jež jsou součástí českého zákonodárství. Dítětem je zde míněn jedinec do věku 18 let. Státy, mimo jiné i ČR, jež se zavázaly dodržovat Úmluvu o právech dítěte, se zavazují k činnostem a úkonům, které přednostně zaručují respektování zájmů dítěte, ale i jeho rodičů (Matoušek, 2008).

Nejlepší zájem dítěte

Nejlepší zájem dítěte je obecně používaný pojem, se kterým se pracuje v Úmluvě o právech dítěte. Jedná se o hledisko, kdy se především dbá na dítě v situacích, ve kterých je o něm rozhodováno. V praxi jde o náhled na situaci „z pohledu dítěte.“ Samozřejmě musí být brán zřetel na jeho kompetence (Matoušek, 2008).

Sociálně-právní ochrana dětí

Dle legislativy České republiky se sociálně právní ochranou dětí míní ochrana práv dítěte na jeho zdravý vývoj, řádnou výchovu a také ochranu oprávněných zájmů a to jak majetkových, tak i rodinných. Sociálně-právní ochrana dětí je vykonávána prostřednictvím orgánů sociálně-právní ochrany dětí (Matoušek, 2008).

Poradenství

Užší definice popisuje poradenství jako poskytování informací, jež si klient vyžádá, a které potřebuje pro řešení svého problému. Širší definice poradenství popisuje jako naskytnutí příležitosti klientovi nahlédnout a prozkoumat své přednosti, či slabá místa proto, aby našel strategie, jak zlepšit kvalitu svého života (Matoušek, 2008).

Vzdělávání pěstounů

Vzdělávání pěstounů je v novele zákona č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů, § 47a, odst. 2, písmeno f definováno jako povinnost zvyšovat své znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě v rozsahu 24 hodin za rok.

Návštěva v rodině

Cílem návštěvy profesionála v rodině je sblížit se s ní, ale především nahlédnout do jejího fungování a prostředí, ve kterém rodina žije. Podmínkou pro výkon návštěvy v rodině je souhlas jejích dospělých členů (Matoušek, 2008).

2 Rodina

Cílem této kapitoly je definovat rodinu z různých hledisek. Aby bylo možné do tématu diplomové práce komplexně nahlédnout, je nezbytné věnovat se také specifickým náhradní rodinné péče. Pro přežití dítěte je nutné, aby mělo ihned po narození k dispozici pečující osobu. Těmito pečujícími osobami bývají často biologičtí rodiče, kteří se ke svému dítěti rodičovsky chovají a stávají se tak pro něj nepostradatelnými. Existuje mnoho důvodů, které znemožňují, aby rodiče o vlastní dítě pečovali. V takové situaci je nutné zajistit alternativy jejich péče. V nejlepším případě je dítě umístěno do náhradní rodinné péče, která má přednost před péčí ústavní. Náhradní rodina má potenciál přiměřeně suplovat rodinné prostředí. Rodina je místem, kde je dítě vychováváno, ochraňováno, kde o něj někdo pečuje. Vše zmíněné je zaštitěno pod pojmem rodičovství. Pro pochopení tématu příchodu dítěte do náhradní rodiny je nutné popsat základní funkce rodiny a poruchy v rámci jejího fungování, které v konečném důsledku mohou vést až k odebrání dítěte.

Rodina je jednou z nejstarších lidských společenských institucí. Vznikla již v dávných dobách, kdy člověk ještě nebyl tím, čím je dnes. Je výsledkem přirozeného pudu, jenž vede k plození a rozmnožování vlastního živočišného druhu. Rodina slouží zejména k naplnění potřeby ochránit vlastní potomstvo, učít je, vzdělávat a připravovat na život. Tato potřeba přetrvává i dnes (Matějček, 1994).

Rodina je malá sociální skupina, kterou můžeme definovat jako *„skupinu osob spojenou manželstvím, pokrevním příbuzenstvím nebo adopcí, které tvoří jednu domácnost a jsou spolu ve vzájemné interakci. Obvykle jsou to manželé, rodiče, děti a sourozenci“* (Jandourek, 2012 in Knausová). Rodina je Hartlem, Hartlovou (2010, s. 504) definována jako *„společenská skupina spojená manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí.“* Dle sociologa Giddense (2005, s. 156) představuje rodina *„skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí v ní.“* Příbuzenství je týž autorem definováno jako vztah mezi jedinci, který vzniká uzavřením manželství či pokrevními vazbami.

Definice rodin se mohou lišit. Co ale představuje rodina pro dítě? Dítě nemusí nutně vnímat jako důležité, zda jsou vztahy zákonem potvrzeny nebo nepotvrzeny, zda vyrůstá v rodině vlastní či nevlastní. Důležitým poznatkem je, že dítě se duševně a osobnostně vyvíjí ve stálém, citově vřelém a přijímajícím prostředí. Takové prostředí by měla zajistit právě rodina (Matějček, 1994).

V rámci společnosti se můžeme setkat s různými typy rodin. Základním typem, který se vyskytuje prakticky ve všech společnostech, je rodina nukleární, která se skládá

z dospělých manželů a vlastních či adoptivních dětí žijících společně ve stejné domácnosti. Následujícím typem je rodina rozšířená. Tento typ je význačný tím, že v jedné domácnosti žijí mimo oba rodiče a děti i další blízcí příbuzní (Giddens, 2005). V literatuře se také můžeme setkat s dělením rodiny na orientační a prokreační. Orientační neboli primární je ta, ze které jedinec pochází. Poté, co opustí rodinu původní, zakládá tzv. rodinu prokreační neboli sekundární (Knausová). Pro potřeby této diplomové práce je důležitá převážně rodina orientační, biologická a náhradní. Biologickou rodinou je obvykle myšlena rodina, ve které je alespoň jeden z rodičů rodičem biologickým (Matoušek, Pazlarová, a 2014).

2.1 Základní funkce rodiny

Rodina bývá označována jako průsečík života jedince a společnosti (Dunovský, 1986). Správně fungující rodina by měla být schopna plnit základní funkce, jak směrem ke svým vlastním členům, tak i směrem ke společnosti (Knausová).

Nároky a požadavky kladené na dnešní rodinu stále vzrůstají, tento tlak může vést k nedostatečnému plnění jejích základních funkcí (Pilát, 2012). Mezi tyto funkce se dle Krause (2015) řadí:

1. Biologicko – reprodukční.

Má význam nejen pro jednotlivce, nýbrž i pro společnost jako celek. V případě, že má společnost zajistit svůj rozvoj, potřebuje pro to stabilní reprodukční základnu. Pro jedince je tato funkce významná z důvodu uspokojení potřeby pokračování rodu.

2. Sociálně – ekonomickou.

Tato funkce v sobě obsahuje více aspektů. Rodina samotná je významným prvkem, jenž se podílí na rozvoji ekonomického systému celé společnosti. Je vnímána jako nejmenší základní společenství a to i z pohledu ekonomiky. Poruchy ekonomické funkce se mohou projevit v hmotném nedostatku rodiny.

3. Funkci ochrannou (zaopatřovací, pečovatelská).

Ochranná, zaopatřovací či pečovatelská funkce spočívá v zabezpečení životních potřeb všech členů rodiny a to především dětem. Jedná se o potřeby biologické, hygienické a zdravotní. V současné době je rodina společností nucena přebrat větší zodpovědnost za své členy.

4. Socializačně – výchovnou.

Tato funkce je důležitá zejména pro svou úlohu v procesu socializace dítěte. Dítě již od útlého věku přijímá široké spektrum různých informací, které následně aktivně zpracovává. Dítě je ve svém socializačním procesu aktivní, uplatňuje své zájmy, vůli, přání.

5. Emocionální.

Emocionální funkce je nezaměnitelná a nezastupitelná. Žádná jiná instituce nemá potenciál, ani možnost vytvořit potřebné citové zázemí, pocit sounáležitosti, lásky, bezpečí, důvěry, pomoci a podpory.

Dunovský dle funkčnosti dělí rodiny do 4 typů. Prvním z nich je **rodina funkční**, kde je dobrý vývoj a prospěch dítěte zaručen (Dunovský, 1986). Pojem funkční rodina je synonymem pro normální, neklinickou, harmonickou či zdravou rodinu (Pilát, 2012). Druhým typem je **rodina problémová**. Zde se vyskytují poruchy u některých funkcí, které ovšem rodinný systém a dítě v jeho vývoji vážně neohrožují. Rodina je schopna problémy vyřešit vlastními silami či pomocí krátkodobé intervence zvnějšku. Třetím typem je **rodina dysfunkční**. Dysfunkční rodina již vyžaduje nepřetržitou pomoc (Dunovský, 1986). Hartl a Hartlová (2010) hovoří ve spojitosti s tímto typem rodiny o narušených vztazích a komunikaci, absenci blízkosti, otevřenosti a schopnosti svěřovat se.

Posledním typem v rámci dělení rodin je **rodina afunkční**. Hartl a Hartlová (2010) u nefunkční rodiny uvádí selhání v základních funkcích, jako je nezajištění výchovy a pocitu bezpečí jak pro jednotlivé členy rodiny, tak i rodiny jako celku.

U narušených rodin, nehledě na problém, který v rodině převládá, bývají shledána následující specifika. Nízké sebehodnocení, nepřímá, nejasná a ne zcela upřímná komunikace. Pravidla jsou přísná, neměnná, nediskutovatelná a nelidská. Vazba na společnost je obviňující, význačná bojácností a ponížeností. Aspekty rodinného života týkající se komunikace, hodnocení, vztahů s okolím a podobně jsou shodné ve všech rodinách, ať už se jedná o přirozenou rodinu, rodiny smíšené, kde jsou děti vychovávány nevlastními, či adoptivními rodiči, či rodiny institucionální, atp. (Satirová, 1994.)

2.2 Náhradní rodina

V dnešní době není ojedinělé, že dítě není vychováváno lidmi, kteří je přivedli na svět. Jedná se o rodiny a rodiče, kteří se z nejrůznějších důvodů nedokážou o své děti postarat. Příčin, proč se dítě dostane do pěstounské péče, je mnoho (Satirová, 1994). Dle Sobotkové (2010) se děti ocitají bez vlastního rodinného zázemí v důsledku určité patologie biologické

rodiny či jejího nevytvoření. V rámci této kapitoly je kladen důraz na náhradní rodinu, převážně na rodiny s dětmi v pěstounské péči.

„*Děti potřebují rodiče a rodiče potřebují děti.*“ (Bubelová in Matějček a kol., 2002, s. 11). Nejde o to, prokázat dětem „dobrodiní“, což by bylo absolutně nedostačující. Jde převážně o to vytvořit nové, hluboké, opravdové a hlavně trvalé rodinné vztahy (Bubelová in Matějček a kol., 2002). S převzetím dítěte vzniká nová rodina. Nové vztahy jsou velkým zásahem nejen do života dětí, nýbrž i samotných náhradních rodin. Z tohoto důvodu je zákonem určená doba, jež je nezbytná pro aklimatizaci. Jedná se o dobu minimálně tři měsíců. Tento poskytnutý čas slouží k adaptaci dítěte, ale i náhradních rodičů na nově vzniklou situaci (Matějček a kol., 2002).

Zvláštní formou nevlastní rodiny je rodina pěstounská (Satirová, 1994). Pěstounská péče je volnějším svazkem než osvojení/adopce (Matějček, 1994). Náhradní rodina je místem, kde je jedna věc jistá a to, že se v ní děje něco, co je vykonáváno pro dobro dítěte (Satirová, 1994). V pěstounské péči jsou děti, které se v ní ocitají proto, že původní rodina nezvládla své rodičovství. Do nové rodiny si dítě již přináší nějakou osobní zátěž. Je tedy logické, že náhradní rodiče nemohou nést veškerou míru zodpovědnosti za problémy dítěte. Velmi často se ocitají v situaci, kdy řeší problémy, jejichž příčinám nerozumí. Pěstouni při výkonu své rodičovské role potřebují veškerou podporu profesionálů (Matoušek, Pazlarová, a 2014).

Pěstounská rodina vzniká rozhodnutím soudu (Matějček, 1994). Mezi charakteristiky náhradní pěstounské rodiny patří i to, že spolupracuje nejen s odborníky, kteří jsou nápomocni při řešení těžkých situací, ale i s úřady. Pěstounská rodina svým způsobem ztrácí soukromí, jelikož jsou děti do pěstounské péče svěřeny, nechává si stát (oproti adopci) finální odpovědnost za děti v pěstounských rodinách. Tento fakt může být jak pozitivem, čili pomocí, tak i překážkou. V českých zemích je spolupráce s úřady vnímána spíše jako nutné zlo. Ideálem je vidina sociálního pracovníka jako pomocníka rodiny, opora pěstounů při řešení obtížných situací, emocionální, ale i praktická podpora. Britské studie formulují předpoklady pro úspěšné umístění dítěte v pěstounské péči. Jedním z předpokladů je i připravenost a soustavné vzdělávání pěstounů. Je potvrzeno, že pěstouni, kterým se dostává průběžné podpory, vykazují vyšší míru odolnosti vůči problémům při výchově dítěte. Zažívají menší stres a lépe se s obtížnými situacemi vyrovnávají (Matoušek, Pazlarová, a 2014).

Účelem diplomové práce je poskytnout pohled pěstounů na povinné vzdělávání. Dle výše zmíněné britské studie, je vzdělávání jedním z předpokladů k úspěšnému zařazení dítěte do náhradní rodiny. Pokud budou pěstouni ochotni věnovat dítěti nejen svůj čas, ale

angažovat se v opravdových rodinných vztazích, má pěstounská rodina potenciál být úspěšná ve výchově vyrovnaného člověka s dostatečnou sebeúctou (Satirová, 1994).

2.3 Rodičovství

V anglosaských zemích se pro český pojem používá termínu „parenting“. Parenting zahrnuje veškeré typy chování rodičů vůči dítěti. Spadá zde například péče nebo již výše zmíněná výchova (Matoušek, Pazlarová, a 2014). Sobotková uvádí, že výchova je nejtěžší prací, kterou může člověk během života vykonávat (Sobotková, 2012).

Rodičovství přináší mnohé změny do každodenního života rodičů. Zahrnuje aspekty biologické, psychologické, interpersonální a sociokulturní (Sobotková, 2012). Biologické rodičovství je spojeno s početím, těhotenstvím, porodem, biologickou rodinou. Psychologické rodičovství označuje dospělého jedince, který o dítě pečuje, ale není jeho biologickým rodičem (Matoušek, Pazlarová, a 2014).

Velmi významným pojmem je pravé, opravdové či skutečné rodičovství. Jedná se o rodičovství, kdy dospělá osoba přijímá dítě. Jedná se tedy o osoby, které jej jako konkrétního, individuálního jedince bez výhrad přijímají za své. Důležité je zmínit že dítě přijímá za své takovou osobu, která se k němu projevuje mateřským či otcovským chováním. Ne vždy se musí jednat o rodiče biologické (Matějček a kol., 2002).

Přechod do rodičovské role je jednou z největších změn v životě. Spolu s ní se mění hodnoty, postoje, názory, smýšlení i životní styl. Rodičovská role je nevratná. Pokud je člověk na těžkosti spojené s převzetím nové role připraven, je schopen dostát závazků, je si plně vědom nezvratnosti změn a zodpovědnosti, jedná se zřejmě o zralé rodičovství. Je především v zájmu dítěte, aby jeho rodiče byli na rodičovství připraveni (Sobotková, 2012).

Rodičovství je neustálým hledáním rovnováhy. Rodiče by měli být schopni nabídnout dítěti láskyplnou výchovu, ale zároveň i přesná pravidla a to ve vyváženém složení. Pokud se podaří tyto dvě složky správně skombinovat, dítě cítí pocit bezpečí, důvěry, zažívá volnost a má možnost zkoušet nová chování (Purvis, Cross, Sunshine, 2007). Pokud dítě pro rodiče představuje vysokou hodnotu, věnují mu mnoho času, energie, lásky, myšlenek a pozornosti. Rodičovství a výchova dětí, je nejtěžší prací, kterou člověk na světě vykonává. Je třeba se rodičovství učit a pracovat na něm. Jen v takovém případě může být rodina pro dítě bezpečným prostředím plným podpory, ale také místem pro rozvoj jeho schopností a možností (Sobotková, 2012).

Všude kde je funkce, může se objevit i dysfunkce (Matějček, 1994). I v rodičovství se tudíž mohou vyskytovat poruchy. Ne každý rodič má schopnost se se svým dítětem sladit.

Polansky spolu s kolegy popisuje rozdíly, jež se objevily při porovnání fungujících rodin a rodin zanedbávajících. Jako typické charakteristiky zanedbávajících rodin se ukázaly špatné zvládnání provozu domácnosti, chaotické fungování v domácnosti, absence vedení ve smyslu chybějící rodinné autority, více zdravotních problémů a horší schopnost řešit konflikty. Význačná je menší soudržnost a menší schopnost vyjádřit verbálně své pocity (in Matoušek Pazlarová, a 2014).

2.4 Rodičovství v náhradní rodině

Mezi základní aspekty zdravého rodičovství patří podpora základní důvěry dítěte, citová reakce rodiče na dítě, podpora sebedůvěry dítěte, pocitu kompetentnosti a pocit, že někam patří (Schofieldová, Beeková in Matoušek, Pazlarová, a 2014). Rodičovství je náročnou a těžkou prací, na kterou jedinec nemusí být vždy zcela perfektně připraven. Studie uvádí, že pro každý pár je narození dítěte, čili vstup do rodičovství, velmi obtížným životním krokem (Sobotková, 2012). V rodině se můžeme setkat s jedincem, jenž sice je biologickým rodičem, ale absentuje u něj rodičovství psychologické. Takový rodič necítí k vlastnímu dítěti nic a opouští je (Matějček a kol., 2002).

Náhradní rodičovství někdy milně asociuje něco nedokonalého, nepravého, lacinějšího. Může tomu být přesně naopak. Náhradní rodičovství může být dokonalé, pravé, vyspělé a stejně přirozené jako rodičovství vlastní. Někdy dokonce i lepší než jsou rodičovství, která jsou platná dle zápisu v matrice, nýbrž špatná, až zhoubná ve vztahu k dítěti, které v takovém prostředí vyrůstá (Matějček a kol., 2002).

Selhání biologické rodiny je tématem značně kontroverzním. Mýtus o nenahraditelnosti biologické rodiny a pokrevních pout je velmi silný. V dnešní době mají na vnímání této problematiky velký vliv média, která ne vždy problematiku náhradní rodinné péče a ústavní výchovy prezentují seriózně (Sobotková, 2010). Věda na scéně rodičovství ukázala, že lidský život není pouhou hříčkou přírody, tedy slepých sil pudů a instinktů. Stává se, že přírodní pudové síly selžou. V takovém případě dochází k situacím, že se biologická matka (biologické rodičovství) svého dítěte zřekne a opouští je. Druhou stranou mince je schopnost cizích jedinců přijmout dítě za své – rodičovství psychologické. Dítě nezajímá fakt biologického rodičovství, není pro něj důležité, kdo jej zplodil nýbrž to, kdo se k němu mateřsky či otcovsky projevuje. Na chování záleží! Ukazuje se, že podstatné ve vztahu dítěte a rodičovské osoby není zajištění základních fyziologických potřeb, kde není zapotřebí citu (psychologického rodičovství). Krmit a zajistit dítě lze i bez lásky. Ovšem získat pocit jistoty,

opory a důvěry dítě může pouze, pokud cítí ze strany pečující osoby lásku. To je podstatou rodičovství a vztahu mezi rodičovskou osobou a dítětem. (Matějček a kol., 2002).

Děti se dostávají do náhradních rodin po selhání rodiny biologické (Sobotková, 2010). Tyto děti si s sebou mohou a často i nesou tzv. negativní pracovní model. Termín negativní pracovní model znamená, že jedinec v sobě nese vnitřní model, který je plný negativních předpokladů jak o sobě samém, tak o lidech okolo. Pro vývoj dítěte je důležitá jak kvantita, tak i kvalita zkušeností. Zkušenosti se „otisknou“ do mozku traumatizovaného dítěte. I když se dítě dostane do nového, vlídnějšího prostředí, začne rovněž svým chováním vytvářet předešlé nepříznivé prostředí (Matoušek, Pazlarová, 2014). Zraněné děti nezdědka zraňují ostatní, převážně ty, kteří se jim snaží přiblížit. Všichni, tedy děti, ale i rodiče se ocitají ve velmi složitých situacích. Jsou jak v roli oběti, tak i v roli opáčné. Není od věci si uvědomit, že být zraňován a zraňovat je rubem a lícem jedné mince. Nezbyvá, než přijmout obojí (Archerová, 2001). Pěstouni se ovšem obtížně vyrovnávají s negativním chováním, jež má dopad na jejich rodinu. Toto bývá velmi často vnímáno jako důvod selhání pěstounské péče. Proto je nyní kladen důraz na to, aby byli náhradní rodiče traumatizovaných dětí cvičeni ve specifických strategiích, jež se odborně označují jako terapeutické rodičovství. Cíl tohoto specifického druhu rodičovství spočívá v přestavbě negativního vnitřního pracovního modelu dítěte na model pozitivní. Terapeutické rodičovství dává možnost nového začátku i dětem, které jsou v důsledku ne dost dobrého rodičovství traumatizované. Mají možnost zažít novou, korektivní zkušenost v prostředí, kde jim je poskytnuta skutečná péče a opora. Terapeutické rodičovství dětem v pěstounské péči poskytuje nové vzorce chování, komunikace, neagresivní řešení konfliktů, posiluje dovednosti, které dětem schází a snaží se zacelit mezery ve vývoji dítěte. Děti se zde mohou setkat s tím, co je považováno za správné a přijatelné chování, jak u nich samotných, tak i v okolí. (Matoušek, Pazlarová, 2014). Pokud pěstouni přijmou o dítěti celou pravdu bez odsuzování a obviňování, je to cestou k objevení reálnější a lidsější cesty k řešení problematiky jejich náhradního rodičovství (Archerová, 2001).

3 Formy náhradní rodinné péče

Kapitola je vzhledem k tématu diplomové práce věnována popisu náhradní rodinné péče s apelem na pěstounskou péči. Pro pochopení fungování náhradní rodinné péče v České republice je vhodné uvést její formy, které jsou podrobně popsány v Novém občanském zákoníku. Každá z forem náhradní rodinné péče je svým způsobem specifická a v určitých detailech se liší. Právě těmto rozdílům se blíže věnuje kapitola 3 a její další podkapitoly. Rovněž je v této části teoretické práce popsána výchova ústavní, která sice není formou náhradní rodinné péče, ale rovněž je řešením v případě, kdy dítě nemůže být vychováváno ve vlastní rodině a z různých důvodů není možné jeho situaci řešit jinými formami náhradní rodinné péče.

Formy náhradní rodinné péče jsou spojené s rodičovskou odpovědností, zvláštními opatřeními při výchově dětí, vztahy mezi dětmi, příbuznými a dalšími osobami. Vše zmíněné upravuje Nový občanský zákoník § 779 - § 970. V zákoníku se můžeme setkat s následujícím dělením náhradní rodinné péče:

- Osvojení § 794 - § 854
- Pěstounství § 958 - § 970
- Poručenství § 928 - § 942
- Opatrovnictví § 943 - § 952
- Svěření dítěte do péče jiné osoby § 953 - § 957

Mimo formy náhradní rodinné péče Nový občanský zákoník ukotvuje i ústavní výchovu, která s popisovanou problematikou rovněž souvisí.

- Ústavní výchova § 971 - § 975

3.1 Osvojení

Laická veřejnost mezi pěstounskou péčí a osvojením většinou nevnímá větší rozdíl. Problematika náhradního rodičovství není tak jednoduchá, jak se může na první pohled jevit.

Institut osvojení známe již z dob starověkého Řecka a Říma. V našem sociokulturním prostředí jej vnímáme v různých obměnách prakticky v průběhu celé historie. I přes mnohé právní proměny a měnící se podmínky bylo osvojení po většinu času vnímáno jako praktické řešení problému bezdětnosti, či majetkoprávní situace v rámci širší rodiny. Bylo možno i osvojení dospělé osoby (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Osvojení je vnímáno jako nejstabilnější forma náhradní rodinné péče (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Dle Nového občanského zákoníku § 794 se osvojením „...rozumí přijetí cizí osoby za vlastní.“ Hartl a Hartlová (2010, s. 379) definují osvojení jako: „...přijetí

cizího dítěte za vlastní adoptivními rodiči, rozeznává se nezrušitelné a zrušitelné; před osvojením je zkoumána osobnost osvojitele a jeho předpoklady pro kvalitní rodičovství jak psychology, tak sociálními pracovníky;...konečné rozhodnutí náleží soudu.“ Osvojení zprostředkovává orgán sociálně-právní ochrany dětí (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Konečné rozhodnutí má soud, který rozhoduje na popud osoby, jež si chce dítě osvojit. Potenciální osvojitel musí podat návrh na osvojení. Ten se může vztahovat na dítě z České republiky i na osvojení dítěte z nebo do ciziny. Zde je nutné připojit rozhodnutí příslušného orgánu moci o souhlasu s osvojením (Nový občanský zákoník). Osvojení z či do zahraničí je specifickou formou adopce, kterou můžeme znát pod pojmem mezinárodní adopce. Je určena pro děti, kterým se nedaří nalézt náhradní rodinu v zemi jejich původu. Mezinárodní osvojení upravuje Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z roku 1993, známou spíše pod pojmem Haagská úmluva. Ta definuje práva a povinnosti všech účastníků v rámci procesu mezinárodního osvojení, popisuje nepřipustnost mezinárodní adopce za účelem zisku, či zmiňuje přednost osvojení v zemi původu, před zemí cizí. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v rámci České republiky sídlí v Brně (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Osvojení, neboli adopce je možná pouze u dětí, které jsou takzvaně právně volné. Pojmem právně volné dítě se rozumí fakt, že se biologičtí rodiče svého dítěte vzdali ihned po jeho narození. Toto rozhodnutí stvrdili po uplynutí tzv. ohranné lhůty, jež trvá po dobu šesti týdnů od narození dítěte. Právně volným se dítě může stát i po splnění doby tzv. kvalifikovaného nezájmu (Zezulová, 2012). Nový občanský zákoník má za to, že se o nezajem jedná, pokud je zjevný a trvá alespoň tři měsíce od posledního opravdově projeveného zájmu. Neprojevuje-li rodič o dítě soustavný zájem, porušuje tak zaviněně a trvale své rodičovské povinnosti (Nový občanský zákoník).

„Předpokladem osvojení je takový vztah mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je mezi rodičem a dítětem, nebo že tu jsou alespoň základy takového vztahu. Osvojení nezletilého musí být v souladu s jeho zájmy.“(Nový občanský zákoník § 795). Po osvojení je situace jasná. Po právní stránce se dítě stává vlastním dítětem svých nových, adoptivních rodičů (Zezulová, 2012). Na základě rozhodnutí soudu o osvojení dítěte dojde k zápisu do matriky. Osvojitel či osvojitelé se od této chvíle stávají rodiči dítěte (Nový občanský zákoník). Přebírají tak veškerá práva a povinnosti biologických rodičů, stejná práva i povinnosti se vztahují i na osvojené dítě (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Osvojit dítě si může pouze zletilá, svéprávná osoba, která splňuje svými osobními vlastnostmi, způsobem života, ale i pohnutkami a důvody, jež jej k osvojení vedou, že bude dítěti dobrým rodičem. Adopce je vyloučena mezi osobami spjatými příbuzenskými vazbami

(Nový občanský zákoník). Pokud existuje blízký příbuzný dítěte, který o dítě projeví zájem a je schopen a ochoten o něj pečovat, má takový postup přednost před osvojením (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Pokud jsou splněny všechny zákonem dané podmínky, dochází k převzetí dítěte. Příchod dítěte je začátek vzniku nové rodiny. Jedná se o velký zásah nejen do života dětí, ale i do rodiny samotné. Z tohoto důvodu je zákonem určená doba, jež je nezbytná pro aklimatizaci všech zúčastněných. Tento čas slouží k adaptaci dítěte, ale i náhradních rodičů na nově vzniklou situaci (Matějček a kol., 2002).

Osvojení lze zrušit, ale jen v případě jsou li pro to závažné důvody a to pouze po dobu tří let od osvojení. Zrušením zaniká poměr vzniklý osvojením a obnovuje se poměr předchozí (Nový občanský zákoník).

3.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je státem garantovaná forma náhradní rodinné péče, jež má zajistit dostatečné hmotné zajištění dítěte, ale též přiměřenou odměnu těm jedincům, kteří se dítěte ujali. Jedinou podmínkou, jež je v procesu svěřeni dítěte pěstounům důležitá, je zájem dítěte (Bubleová, Benešová, 2001). Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může být dítě svěřeno do osobní péče pěstounovi (Nový občanský zákoník).

Velká Británie vnímá pěstounství jako službu, jejíž regulaci a podobu reguluje politický a právní rámec. Pěstounství pak v praxi zajišťují profesionální sociální pracovníci a pěstounské rodiny (Goodyer, 2011).

Pěstounství je jednou z novodobých forem náhradní rodinné péče, jejíž kořeny můžeme dohledat v historických pramenech od nejstarších antických dob.

Historickým předchůdcem pěstounů je institut kojných a chův, který částečně a na určitou dobu přebíral péči o děti a to zejména o ty nejmladší. Zde se dá najít spojitost s přechodnou pěstounskou péčí. Péče na přechodnou dobu je určena pro děti, jejichž rodiče o ně nejsou schopni dočasně pečovat. Je ovšem pravděpodobné, že se poměry rodiny upraví natolik, že se dítě opětovně vrátí do péče rodičů. Specifickou formou péče na přechodnou dobu, jež více navazuje na antické kořeny je péče o novorozence a kojence. Tato péče trvá od narození až do doby osvojení dítěte. Předchází se tak raným traumatům z pobytu v ústavní výchově. Pěstounská péče na rozdíl od adopce umožňuje svěřeni dítěte do péče jedince v rámci širší rodiny, například prarodiče, tety. Pokud blízká osoba projeví opravdový zájem o dítě pečovat, má takový postup přednost před řešením situace dítěte osvojením. Poslední u nás nejvíce rozšířenou formou pěstounství je dlouhodobá pěstounská péče. Na rozdíl od

osvojení, kdy osvojitelé získávají status a veškerá práva a povinnosti rodiče, pěstoun pečuje o dítě, které až na některé výjimky má mít umožněn styk s biologickou rodinou. Může být pěstoun pro svěřené dítě rodičem? V našich podmínkách se právě dlouhodobá pěstounská péče velmi podobá osvojení, i když jsou vlastní rodiče respektováni. Dítě je do pěstounské rodiny svěřeno bez omezení délky pobytu v ní. Předpokládá se jeho setrvání v náhradní rodině až do zletilosti (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Jiná forma přijetí dítěte nemá tak velký terapeutický potenciál, viz terapeutické rodičovství (Zezulová, 2012).

Dítě se do nové rodiny dostává rozhodnutím soudu, kdy je svěřeno za určitých podmínek dočasně do péče jiné osoby (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Může být svěřeno do osobní péče pěstounovi, pokud o něj nemůže osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník (Nový občanský zákoník). V České republice může být dítě svěřeno do péče jak jednotlivci, tak páru. Stát pěstounům svěřuje část práv a povinností, jež jsou obdobné jako práva adoptivních rodičů. V porovnání s adopcí s tím rozdílem, že mezi pěstouny a dítětem nevzniká příbuzenský vztah. Pěstoun není zákonným zástupcem dítěte, může rozhodovat a zastupovat dítě pouze v běžných záležitostech (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Rodiče mají i nadále vůči dítěti práva a povinnosti, které plynou z rodičovské odpovědnosti (Nový občanský zákoník). Rodičovská odpovědnost vůči dítěti bývá zachována v různé míře (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Omezení se netýká vyživovací povinnosti rodičů. Pro rozhodnutí soudu týkající se rozsahu rodičovské odpovědnosti, dosahu či rozsahu, v jakém ji mají rodiče dítěte vykonávat, je vždy určující zájem dítěte. Pokud je to v souladu se zájmem dítěte, soud z vážných důvodů, které brání rodiči ve výkonu jeho rodičovské odpovědnosti, tento výkon pozastaví. Rodičovské odpovědnosti může soud rodiče zbavit, nebo její výkon omezit. Omezení rodičovské odpovědnosti předchází situace, kdy rodič řádně nevykonává své povinnosti, rovněž je stanoven rozsah omezení. Rodič je zbaven své rodičovské odpovědnosti, zneužívá-li ji nebo její výkon závažným způsobem zanedbává (Nový občanský zákoník). Při pozastavení či omezení rodičovské odpovědnosti v případě svěřené dítěte do pěstounské péče není vyloučen styk s biologickou, původní rodinou. Rozhodování o závažných otázkách stále zůstává v gesci rodičů. To ovšem neplatí u třetí možnosti a to, když jsou rodiče rodičovských práv zbaveni (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Pěstounská péče je na rozdíl od osvojení státem finančně oceněna (Zezulová, 2012). Stát garantuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte, spolu s tím i přiměřenou odměnu pěstounům. Ponechává si však možnost kontroly nad výkonem péče (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Pěstouni jsou státem za péči o svěřené dítě odměněni. Tím, že vychovávají dítě,

které má za sebou složitou minulost prokazují státu, ale i celé společnosti nedocenitelnou službu (Zezulová, 2012).

U motivace pěstounů se neobjevuje pouze touha mít dítě. Na rozdíl od adopce má rozhodnutí vykonávat pěstounskou péči altruističtější pozadí. Tento fakt má nejen svá pozitiva, ale představuje i určitá rizika. Příkladem může být přecenění vlastních sil, snaha zachránit co největší počet dětí bez ohledu na rodinu vlastní, přecenění zdrojů a vlastních možností. Pokud se vynaložená investice nesetká s odezvou dítěte, je zde vysoké riziko jeho odvržení (Zezulová, 2012). I přes výše vypsaná rizika je pěstounská péče z hlediska životní perspektivy dítěte lepší alternativou, než výchova ústavní a je vhodná pro většinu dětí bez rodinného zázemí (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Děti vhodné pro pěstounskou péči jsou především děti sociálně osiřelé. Potřebují nejen stále trvající individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu ve stabilní náhradní rodině (Bubleová, Benešová, 2001). Pěstounská péče se obvykle týká starších dětí, které nejsou vhodné pro osvojení, dětí se specifickými potřebami, odlišného etnika, dětí s různými zdravotními a psychomotorickými problémy, sourozeneckých skupin a dětí, o které rodiče projevují zájem, ale neplní dlouhodobě podmínky pro jejich řádnou výchovu (Zezulová, 2012). Do cílové skupiny dětí vhodných pro pěstounskou péči se řadí děti, které kvůli existujícím právním překážkám nejsou vhodné k osvojení. Pokud je vzhledem k věku dítěte schopno posoudit obsah pěstounské péče, mělo by být k jeho vyjádření přihlédnuto (Bubleová, Benešová, 2001).

Právům a povinnostem vyplývající z výkonu pěstounské péče je podrobněji věnována kapitola 4.

3.3 Poručenství

Je jednou z možností v případě, není-li tu žádný z rodičů, jež vůči dítěti vykonává svou rodičovskou odpovědnost v jejím plném rozsahu (Nový občanský zákoník). Poručenství je specifickou formou náhradní rodinné péče. Je využíváno v situaci, kdy se dítě v pěstounské péči stane právně volným. Pěstouni se kupříkladu mohou stát zákonnými zástupci dítěte, nefigurují však v jeho rodném listě, kde jsou zaznamenána jména rodičů biologických (Zezulová, 2012).

Dítěti je soudem stanoven poručník, například pokud rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské odpovědnosti nebo byl omezen její výkon či nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu, a proto nemohou být nositeli plné rodičovské

odpovědnosti. Rozsah práv a povinností se může různit, stanoví jej soud. Jedná se především o výchovu dítěte, jeho zastupování a správu majetku (Bubleová, Benešová, 2001).

Poručníci vůči dítěti skládají tzv. poručenský slib, kde se zavazují k převzetí rodičovské odpovědnosti, či kupříkladu k již zmíněné správě majetku dítěte (Zezulová, 2012). Poručenství zaniká v momentě, kdy alespoň jeden z rodičů opětovně nabude schopnost vykonávat svou rodičovskou roli. Dále zaniká v případě, je-li dítě osvojeno, či nabude-li svéprávnosti. Pokud poručník osobně o dítě pečuje, obdobně jako by mu bylo dítě svěřeno do péče, náleží mu rovněž hmotné zabezpečení jako pěstounovi (Nový občanský zákoník). Poručník je zákonným zástupcem dítěte, avšak mezi poručníkem a dítětem nevzniká poměr jako mezi rodičem a dítětem (Bubleová, Benešová, 2001).

3.4 Opatrovnictví

Opatrovnictví je jednou z dalších forem náhradní rodinné péče. O ustanovení opatrovníka rozhoduje soud usnesením. Opatrovník není zákonným zástupcem dítěte, vykonává jen určitá soudem daná rodičovská práva. Soud rovněž stanoví rozsah práv a povinností opatrovníka k dítěti, přičemž musí brát v potaz důvod, pro který byl dítěti opatrovník stanoven (Bubleová, Benešová, 2001).

3.5 Svěření dítěte do péče jiné osoby

Pokud o dítě nemůže osobně pečovat rodič, ani poručník může být dítě soudem svěřeno do osobní péče jiného člověka (Nový občanský zákoník). O svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče rozhoduje soud v zájmu dítěte (MPSV). Svěření dítěte do osobní péče pečující osoby není náhradou za péči před osvojením, předpěstounskou či pěstounskou péčí. Svěření dítěte pečující osobě má přednost před řešením jeho situace umístěním dítěte do ústavní výchovy. Osoba, které je dítě svěřeno musí se svěřením souhlasit, mít bydliště na území České republiky, ale především zaručit řádnou péči o svěřené dítě. V případě, ujme-li se osobní péče o dítě osoba příbuzná nebo blízká, má před jinou osobou přednost. To ale pouze v případě, pokud je péče zvolenou blízkou či příbuznou osobou v zájmu dítěte. V takové situaci pečující osoba nemá k dítěti vyživovací povinnost. Ta je stanovena rodičům a směřuje k rukám pečující osoby. Pečující osoba má právo po rodičích dítěte výživné vymáhat a hospodařit s výživným v zájmu dítěte dle jeho osobních potřeb. Soud může ustanovit, jaká část výživného má být dítěti spořena. Povinnosti a práva pečující osoby jsou rovněž vymezena soudem. Jsou obdobná jako při výkonu péče pěstounské (Nový občanský zákoník).

3.6 Ústavní výchova

Soud může ústavní výchovu nařídit jako nezbytné opatření v případě, je-li výchova, tělesný, rozumový, duševní stav, řádný vývoj dítěte vážně ohrožen či narušen a to až do takové míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte. Existují-li vážné důvody, pro které rodiče nemohou zabezpečit výchovu dítěte, může soud sáhnout k ústavní výchově jako k řešení a to pokud již dříve nařízená opatření nevedla k nápravě situace. Soud vždy jako lepší alternativu zvažuje, zda je možno svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby (viz výše). I přes snahu, dávat přednost náhradní rodinné péči, vznikají situace, kdy je kvůli závažným důvodům ústavní či ochranná výchova soudem nařízena. Pominou-li však důvody, kvůli kterým byla ústavní výchova nařízena nebo je-li možno zajistit jinou než ústavní péči, je soudem tato výchova neprodleně zrušena. Zároveň soud rozhodne, komu bude dítě svěřeno do péče. Další situace se týká případů, kdy je dítě svěřeno do péče budoucího osvojitele či je rozhodnuto o jeho osvojení. V tomto okamžiku se ústavní výchova přerušuje. Důkaz o důležitosti náhradní rodinné péče a její primární postavení při řešení situace dítěte zmiňuje Nový občanský zákoník hned několikrát. Je tomu tak i v případě ústavní výchovy. Soud má za úkol každých 6 měsíců přezkoumat, zda důvody pro stanovení ústavní výchovy trvají a zda není možno zajistit dítěti náhradní rodinnou péči (Nový občanský zákoník).

Cílem náhradní rodinné péče je především zajistit pro opuštěné děti život v takovém prostředí, které se co nejvíce přibližuje rodině. Ústavní výchova rodinné prostředí nenabídne. V silách rodiny adoptivní či pěstounské je, se o tento těžký úkol alespoň pokusit (Bubleová, Benešová, 2001).

4 Ochrana práv dítěte

Ochrana dítěte původně neexistovala v takové formě, jak ji známe dnes. Pro pochopení dnešní pozice dítěte je nezbytné pochopit historický vývoj právní subjektivity dítěte a jeho postavení v dnešní společnosti. Dítě má všechna základní lidská práva garantovaná zákonem. Rovněž si zaslouží ochranu v případě ohrožení. Pro účel diplomové práce je proto nezbytné definovat pojem ohrožené dítě. Jedním z řešení situace dítěte může být odebrání dítěte z prostředí, které mu závažným způsobem škodí, a jeho následné umístění do náhradní rodinné péče. Tato část teoretické práce představuje prameny, o které se ochrana práv dítěte v naší společnosti opírá. V neposlední řadě je v této sekci věnována pozornost činnosti orgánu, jež se v České republice zaručuje za dodržování práv dítěte neboli orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

4.1 Ohrožené dítě

Velmi často je v rámci problematiky ohroženého dítěte zmiňován pojem „riziko nebo rizika“. Skrývá se pod ním potenciální nebezpečí, které ohrožuje život dítěte, jeho zdraví a normální tělesný, ale i duševní vývoj. Nebezpečí se prozatím může vyskytovat ve stavu latence, přičemž za určitých okolností může, ale nemusí dojít k jeho uskutečnění (Dunovský, 1995). Podezření na ohrožení dítěte je důležité zkoumat s patřičným vědomím toho, že může nebo nemusí být potvrzeno. Toto ohrožení se ověřuje v rámci hodnocení rodiny, které je náročným a komplexním úkolem odborníků. Smysl hodnocení spočívá v definování typu ohrožení, frekvence výskytu, snaze odhadnout pravděpodobnost, zda se bude ohrožení dítěte opakovat. Mezi základní typy závažných ohrožení dítěte se řadí nevhodné životní podmínky, zanedbávání, týrání a zneužívání (Matoušek, Pazlarová a kol., b 2014). Pro tento jev je velmi často používán souhrnný název CAN, neboli syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Týrání jedince se může vyskytnout jak v tělesné, tak v duševní formě a to v pasivní nebo i aktivní podobě (Dunovský, 1995). Ve spojitosti se zanedbáváním psychických potřeb dítěte hovoříme o deprivaci či citovém zanedbávání. Co se týče zneužívání, může se objevovat v různých formách jako sexuální, ekonomické či kriminální (Matoušek, Pazlarová a kol., b 2014).

V rodině se mohou vyskytovat různé rizikové faktory, které dítě ohrožují. Mezi zdroje nepříznivých vlivů se řadí podmínky, ve kterých rodina, potažmo dítě žije. Pokud je příčinou ohrožení dítěte stav extrémní chudoby, který se týká celé rodiny, jedná se spíše než o zanedbávání o situaci, kdy rodina žije v životě nevyhovujících podmínkách. Extrémní

chudoba pro děti představuje soubor ohrožujících vlivů. Strádání může dítě pocívat například v nenaplňování základních potřeb, špatných podmínkách pro vzdělávání či nedostatečné zdravotní péči. Neblahý dopad na dítě může mít i expozice nepříznivým vlivům, jež souvisí s tzv. subkulturou extrémní chudoby (Matoušek, Pazlarová a kol., b 2014).

Mezi zmiňované nepříznivé životní podmínky lze zařadit život v ústavním prostředí a to zejména u malých dětí. Poskytnutí relativního materiálního blahobytu nemůže nahradit a nasytit „vztahový hlad“ dětí v ústavní výchově (Matoušek, Pazlarová a kol., b 2014). Odborná literatura již od šedesátých let popisuje nepříznivé účinky, které ústavní péče na děti má a shrnuje je pod názvem psychická deprivace (Langmajer, Matějček in Matoušek, Pazlarová, a 2014). V silách ústavní výchovy není možno vytvořit rodinné prostředí. Adoptivní či pěstounské rodiny mají k vytvoření příznivějšího rodinného prostředí o mnoho větší potenciál (Bubleová, Benešová, 2001).

Dunovský popisuje, že existují rizikové faktory vyskytující se na straně dětí, které přitahují násilí ze strany dospělých (Dunovský, 1995). Rizikové faktory se samozřejmě nevyskytují pouze na straně dítěte. I sama pečující osoba může být zdrojem nepříznivých vlivů či svou nečinností může umožňovat poškozování dítěte jinou osobou. Na vině je mnoho důvodů. Jedním z nich mohou být trvale nedostatečné kompetence dospělého jedince pro duševní nemoc, snížené rozumové schopnosti, atd. V druhém případě potřebné kompetence pečující osoba postrádá přechodně, například vlivem návykových látek či důsledkem akutního stresu. Poslední uváděnou možností jsou osobní vlastnosti jedince, které opakovaně ztěžují výchovu dítěte, ale i soužití s partnerem. Kupříkladu neovladatelná agresivita, chorobná žárlivost, sexuální deviace, aj. (Matoušek, Pazlarová a kol., b 2014).

4.2 Prameny zajišťující ochranu práv dítěte

Základní zvrát v pohledu na dítě je spojen se zrodem nového vědního oboru na konci 19. století – pedologie (Dunovský, 1985). Pedologie je dle Hartla, Hartlové (2010, s. 397) „...starší název pro souhrnnou vědu o dítěti, skládající se z biologie, psychologie a sociologie dítěte...“ Celé 20. století se vyznačuje bojem za úplné uznání právní subjektivity dítěte a snahou o dosažení všech práv plynoucí ze Všeobecné deklarace lidských práv pro každou lidskou bytost (Dunovský, 1985).

Jedním ze základních dokumentů, jenž se týká právního postavení dítěte, je Ženevská Deklarace práv dítěte. Tento mezinárodní dokument je první svého druhu. Zabývá se postavením dítěte ve společnosti, mimo jiné i závazky zúčastněných států poskytnout dítěti potřebnou ochranu (Dunovský, 1985).

Na počátku 50. let dochází na půdě Organizace spojených národů k vzniku dnes velmi známého a v pomoci ohroženým dětem nejvíce angažovaného Dětského fondu spojených národů – UNICEF. Díky úspěšné praxi UNICEF vzniká Charta Práv dítěte. Význam Charty přijaté roku 1958 se opírá o naléhavost nového „hlasu“ pro dítě. Jeho ochranu a boj proti tomu nejhoršímu, čím je ohrožováno nebo poškozováno. Poprvé se zde objevuje snaha orientovat se na problém týrání a zneužívání dítěte, který se pozvolna začíná vnímat jako závažný problém celospolečenského charakteru. Pro Českou republiku má Charta práv dítěte bezesporu zásadní význam, jelikož značně ovlivnila tvorbu Zákona o rodině, který byl v naší zemi přijat roku 1963 (Dunovský, 1985).

Důležitý mezník v rámci komplexní péče o dítě představuje založení WHO – World health organization, neboli Světové zdravotnické organizace. Organizace je ve svém čase institucí, jež supluje sociální péči, ochranu dítěte, ale i jeho rodiny. Angažuje se v rámci řešení celé plejády velmi složitých a obzvláště obtížných situací (Dunovský, 1985).

Základním dokumentem, od kterého se odvíjí kupříkladu i zákona o sociálně-právní ochraně dětí, atd. je Listina základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky. Uznává neporušitelnost přirozených práv člověka, občana. Dle článku 32 se česká republika zavazuje k tomu, že *„...rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena., Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky., Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva., Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona., Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.“*

4.3 Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Pěstounství, jakožto jedna z náhradních forem rodičovství, neexistuje pouze u nás. Tato forma péče o děti a mládež je velmi významná i ve Velké Británii, kde ji podobně jako u nás zprostředkovávají k tomu určené orgány (Goodyer, 2011).

Ochrana dítěte je souborem činností, které upravuje příslušný zákon (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Dle Zákona č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí se sociálně právní ochranou dle § 1 rozumí *„...ochrana práv dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny, zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváni ve vlastní rodině...“* Evropské instituce

definují sociální ochranu jako soubor opatření, kterými chrání společnost své občany před nesnázemi, jež mohou plynout z absence či zásadního snížení příjmu v důsledku nepříznivých životních okolností. Dle převažujícího názoru evropských institucí by měly státy poskytovat ohroženým rodinám a dětem sociální i ekonomickou podporu (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

Dítětem, na které se SPOD vztahuje, se míní nezletilá osoba mladší osmnácti let (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Zákon č. 356/1999 Sb., o sociálně- právní ochraně dětí § 6 definuje děti, na které se SPOD zaměřuje. Pozornost je věnována mimo jiné i dětem, svěřeným do péče jiné osoby odpovědné za jejich výchovu, pokud tato osoba neplní povinnosti, které ze svěřením dítěte do její výchovy plynou.

Každé dítě má ze zákona č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 8 možnost požádat o pomoc a ochranu i bez vědomí rodičů nebo jiných zástupců. Dle výše zmíněného zákona § 9 nemusí požádat o pomoc pouze dítě, nýbrž tak může učinit i rodič. Je povinností pověřených osob a orgánů SPOD rodičům pomoc poskytnout. Rodiče mohou například žádat o pomoc při úpravě podmínek poté, co bylo jejich dítě umístěno mimo rodinné prostředí se záměrem umožnit opětovný návrat dítěte do rodiny nebo žádat o poradenství (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). V rámci poradenské činnosti obecní úřad obce s rozšířenou působností pomáhá rodičům například s řešením výchovných či jiných problémů týkající se péče o dítě. Pořádá v rámci své poradenské činnosti kurzy a přednášky, které se orientují na řešení výchovných, sociálních či jiných problémů, jež souvisí s péčí a výchovou dítěte. Poradenská pomoc je také poskytována osobám vhodným k tomu stát se osvojiteli nebo pěstouny. Jedná se o veškerou pomoc související se svěřením dítěte do péče, zejména v otázkách jeho výchovy. Poradenské činnosti jak obecního úřadu obce s rozšířenou působností, tak krajského úřadu podrobněji popisuje tomu příslušný zákon. Povinností pracovníku SPOD je zachovávat mlčenlivost o záležitostech, které souvisí s výkonem jejich pověření. Mlčenlivost se týká například informací o osobách, které upozorní na špatnou péči o dítě nebo osobních údajů o osvojitelích, atd. (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013).

5 Práva a povinnosti spojené s výkonem pěstounské péče

Cílem této kapitoly je poskytnout základní informace týkající se náležitostí vyplývajících z výkonu pěstounské péče. Kapitola popisuje práva a povinnosti, které pečujícím osobám a osobám v evidenci ukládá Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí §47a a Nový občanský zákoník §958 - 970. Pro upřesnění a lepší orientaci v tématu pěstounské péče je v podkapitolách věnována pozornost dohodě o výkonu pěstounské péče a jejímu uzavírání.

Pěstounská péče podléhá kontrole státních úředníků (Zezulová, 2012). Stát v rámci ní zaručuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte a spolu s tím i přiměřenou odměnu pěstounům. Zároveň si ale ponechává větší možnost kontroly nad výkonem této péče (Pazlarová in Matoušek a kol., 2013). Kontrola je vykonávána sociálními pracovníky orgánu sociálně-právní ochrany dětí, ti by měli plnit jak funkci kontrolní, tak i podpůrnou (Zezulová, 2012).

Svěřením dítěte do pěstounské péče jsou pečující osobě určeny povinnosti. Zároveň získává i jistá práva. Práva a povinnosti týkající se osoby pěstouna definuje Nový občanský zákoník. „*Pěstoun je povinen a oprávněn o dítě osobně pečovat...při výchově dítěte vykonává přiměřeně povinnosti a práva rodičů.*“ (Nový občanský zákoník, §966). Aby bylo možné vymezit práva a povinnosti pěstouna, jakožto pečující osoby, je nezbytné popsat práva a povinnosti rodičů dítěte, které pěstoun přiměřeně dítěti supluje. Rodič a dítě mají vzájemně zákonem daná práva a povinnosti, přičemž není možné se jich vzdát. Obsah a rozsah rodičovské odpovědnosti, jež zmíněná práva a povinnosti rodiče vůči dítěti shrnuje, může změnit pouze soud. Existence práv a povinností rodičů vůči dítěti je snahou zajistit jeho morální a hmotný prospěch.

Rodičovská odpovědnost, která absorbuje jak práva, tak povinnosti rodičů spočívá v péči o dítě a jeho zdraví. Taktéž zahrnuje péči o jeho tělesný, rozumový, citový a mravní vývoj. Dítě má být svými rodiči ochraňováno. Dalšími právy rodičů je právo na osobní styk s dítětem, zajišťování jeho vzdělání i výchovy, či určení místa jeho bydliště. Rodiči daná práva a povinnosti osobní povahy, či ta, která souvisí s osobností dítěte, zanikají nabytím jeho zletilosti. Stejně tak i práva a povinnosti pěstounů, jež vyplývají z výkonu pěstounské péče, zanikají nejpozději nabytím plné svéprávnosti dítěte nebo dovršením jeho zletilosti (Nový občanský zákoník). Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům stejně. Její rozsah jak bylo výše zmíněno, může změnit pouze soud, pro který je vždy určující zájem dítěte. Před rozhodnutím o změně rozsahu rodičovské odpovědnosti poskytne soud dítěti potřebné

informace, aby si k dané situaci mohlo vytvořit vlastní názor a ten mu následně sdělit. Soud může rodičovskou odpovědnost omezit či dokonce rodiče této odpovědnosti zbavit. Před rozhodnutím soudu o omezení či zbavení rodičovské odpovědnosti soud vždy posuzuje, zda je v zájmu dítěte zachovat či omezit styk rodičů a dítěte. Tato pasáž je velmi důležitá pro výkon pěstounské péče. Pokud není soudem stanoveno jinak, je povinností pěstounů umožnit styk rodičů a dítěte. Dále pak prohlubovat, udržovat a rozvíjet jeho sounáležitost s rodiči, či dalšími příbuznými nebo dítěti blízkými osobami (Nový občanský zákoník). Mimo jiné je pěstoun „...povinen a oprávněn rozhodovat jen o běžných záležitostech dítěte, v těchto záležitostech dítě zastupovat a spravovat jeho jmění. Má povinnost informovat rodiče dítěte o jeho podstatných záležitostech. Vyžadují-li to okolnosti, stanoví další povinnosti a práva soud.“ (Nový občanský zákoník, § 966).

Povinnosti se netýkají pouze rodičů nebo pečujících osob. Rodičovská odpovědnost dává dítěti mnohá práva, určuje však i jeho povinnosti. V první řadě je dítě zavázáno dbát vůle svých rodičů. Rodiče disponují právem jej usměrňovat výchovnými opatřeními v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi až do doby, kdy se stane svéprávným. Právo usměrňovat dítě zahrnuje i omezení, jež si kladou za cíl ochranu morálky, zdraví a práv dítěte a stejně tak i ochranu jiných osob a veřejného pořádku. Dítě má povinnost se těmto opatřením podřídit. Děti svěřené do pěstounské péče mají dle zákona pomáhat v pěstounské domácnosti dle svých možností a schopností. Pokud má dítě vlastní příjem, přispívá na úhradu společných potřeb rodiny. Změna, týkající se práv a povinností v rámci pěstounské péče, rodičovské odpovědnosti, zrušení pěstounské péče či jiného rozhodnutí je možná na návrh rodiče či pěstouna, ale pouze v případě, dojde-li v podstatné záležitosti k závažné změně poměrů, či k neshodě mezi rodiči a pěstounem (Nový občanský zákoník).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v jedné ze svých částí detailně popisuje práva a povinnosti vyplývající z výkonu pěstounské péče. Práva a povinnosti se týkají osob pečujících a osob v evidenci.

5.1 Práva pečujících osob a osob v evidenci

Ze Zákona č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů §47a mají tyto osoby právo na pomoc při realizaci osobní péče o svěřené dítě a to buď dočasně, nebo i trvale. Jedná se zejména o zajištění respitní krátkodobé péče. Zákon stanovuje čtyři případy, kdy je pomoc s péčí o dítě možná. Jedná se o pomoc při narození dítěte, dále pomoc během vyřizování nezbytných osobních záležitostí a pomoc při úmrtí blízké osoby. Poslední situací je zajištění pomoci s péčí o dítě po dobu, během které je osoba

pečující či osoba v evidenci uznána za dočasně práce neschopnou nebo také v případě, kdy je nutné, aby pečující osoba či osoba v evidenci ošetřovala osobu blízkou. Dalším právem osob vykonávajících pěstounskou péči či osob v evidenci je právo na poskytnutí pomoci včetně celodenního zajištění péče o svěřené dítě. Pomoc s péčí o dítě musí odpovídat jeho věku. Právo na poskytnutí pomoci, včetně zajištění celodenní péče o svěřené dítě, je zákonem stanovena přinejmenším v rozsahu čtrnácti kalendářních dnů daného roku, ale pouze za podmínky, že svěřené dítě dovršilo alespoň dvou let věku.

Krátkodobá péče může být poskytována blízkými osobami, komunitními či mateřskými centry, jinými pěstounskými rodinami, dobrovolníky, pracovníky subjektu, se kterými je uzavřena dohoda o výkonu pěstounské péče, mateřskou školou či jiným obdobným zařízením nebo nasmlouvanou osobou. Je bezesporu na místě, aby osoby, jež zajišťují krátkodobou respitní péči, znaly specifika dětí a náhradní rodiny, do které přicházejí pomocnou péči vykonat, či aby byly alespoň v základní míře poučeny a proškoleny. Proškolení může proběhnout ze strany subjektu, s nímž byla uzavřena dohoda, a to formou vzdělávacích kurzů či ze strany pečující osoby nebo osoby v evidenci. Repitní péči lze mimo výše popsané způsoby zařídit i prostřednictvím různých pobytů pro děti. Jednou z možností jsou dětské tábory, které musí být v souladu se zájmy a potřebami dítěte. Další možností je pobyt určený pro děti v náhradní rodině. Součástí tohoto pobytu je terapeutický program zaměřený na specifické potřeby dětí vyplývající z náhradní rodinné péče. V úvahu přichází všechny obdobné možnosti realizace a zajištění krátkodobé péče. U menších dětí je nutno dbát také na jejich potřeby a zájmy. Pro některé z nich není vhodné aplikovat krátkodobou péči, trvající přes noc. Vhodné je využít odlehčovací služby, které trvají jen kratší část dne. Příkladem může být účast dítěte na tzv. příměstském táboře. Vždy je užitečné vymežit, specifikovat a posoudit, zda je zvolený pobyt pro dítě vhodný. Pěstouni a osoby v evidenci mají možnost nechat si přiměřenou částku pokrývající stravu a pobyt dítěte proplatit (MPSV 2).

Mezi stanovená práva pěstounů a osob v evidenci patří rovněž zprostředkování terapeutické, psychologické či jiné odborné pomoci a to přinejmenším jednou za půl roku. Zákon č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů §47a stanovuje minimální rozsah poradenství, které je osobě pečující nebo osobě v evidenci dočasně či trvale poskytováno v rámci zajištění osobní péče o svěřené dítě.

Subjekt, který uzavírá dohodu, je povinen do této smlouvy minimální rámec poradenství zakomponovat. Pomoc je poskytována bezplatně. Při uzavírání dohody by měly být brány v potaz potřeby pečujících osob, osob v evidenci, ale i dětí, které se v péči těchto

osob nachází. Může se stát, že pomoc, která je přizpůsobena individuálním potřebám zúčastněných osob, se pohybuje nad minimálním rámcem poradenství. V takovém případě se spoluúčast osob v evidenci nebo pečujících osob nevylučuje (MPSV 2).

Pečující osobě nebo osobě v evidenci je dle Vyhlášky č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí §4 poskytováno či zprostředkováno poradenství při řešení sociálních nebo psychických problémů. Dále se poradenství věnuje situacím, které vyžadují řešení problémů týkajících se péče o dítě, jeho zdraví, výchovy, či zabezpečení a péči o dítě se zdravotním postižením. Poradenství je nabízeno v oblasti vzdělávání dítěte, při výběru a hodnocení přípravy na jeho budoucí povolání či při výběru zaměstnání. Mezi následující oblast poradenství se dle vyhlášky řadí nabídky kulturních, sportovních či jiných zájmových činností svěřeného dítěte. Beze sporu je možno využít pomoci při využívání sociálních služeb či uplatňování nároků pečujících osob, osob v evidenci nebo svěřeného dítěte. Může jít o pomoc při řešení nemocenského pojištění, důchodového pojištění, podpory v nezaměstnanosti atd. Obdobím vyžadujícím odbornou pomoc je přijetí dítěte do rodiny nebo jeho návrat do rodiny původní. Důležitá je rovněž příprava na odchod dítěte z náhradní rodiny. Poradenství se poté týká pomoci při zabezpečování bydlení pro svěřené dítě, pomoc při vyřizování úředních záležitostí, hledání zaměstnání, hospodaření s financemi a vším co se pojí s přechodem dítěte k samostatnému životu.

Pěstoun či osoba v evidenci mohou využít například tyto odborné služby: supervizi, psychoterapii, právní poradenství zabývající se péčí o svěřené dítě, sociální služby či odbornou pomoc při vzdělávání. Co se týče poradenství směřující k svěřenému dítěti, mělo by být vždy v souladu se sestaveným individuálním plánem ochrany dítěte (MPSV 2). Paragraf 2 Vyhláška č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí § 2, odst. 2 určuje formy intervence a pomoci OSPOD, které je možno v souladu s individuálním plánem ochrany využít při péči o dítě. Nabízeny jsou:

1. konzultace a odborná poradenství
2. terapie a mediace
3. zprostředkování odborných služeb pro rodiny s dětmi
4. právní pomoc
5. pomoc při poskytování podpory dětem
6. pomoc rodinám při snaze zlepšit jejich životní situaci, včetně získání dovedností potřebných řádnému vedení domácnosti
7. pomoc rodinám, jež řeší sociální či psychické problémy

8. pomoc při řešení výchovných problémů s dětmi a podpora společenských aktivit rodiny

Dalším právem pěstounů a osob v evidenci je dle Zákona č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů §47a, odst. 2 právo na poskytnutí pomoci při plnění povinností. Jednou z nich je i styk dítěte s rodiči. Právo na pomoc při plnění povinností zahrnuje pomoc při zajištění místa vhodného pro realizaci styku dítěte a oprávněných osob. Příprava na kontakt dítěte a pečující osoby/osoby v evidenci a oprávněných osob, zajištění předběžného kontaktu osoby pečující a osoby oprávněné, vyhodnocení, zda je kontakt v zájmu dítěte, asistence během setkání, doprovázení a sledování probíhajícího kontaktu. Zajišťování podpory a pomoci v rámci kontaktu nemusí mít pouze formu osobního setkání. Existují případy, kdy v zájmu dítěte z rozhodnutí soudu není styk s biologickými rodiči možný. I v takovém případě je na místě podporovat rozvoj vlastní identity ve vztahu k původu dítěte. Režim kontaktu svěřeného dítěte s jeho biologickými rodiči je upraven buď v rozhodnutí soudu nebo v individuálním plánu ochrany dítěte. Pomoc při jednání s rodiči či jinými blízkými osobami dítěte či při udržování a rozvíjení vzájemných kontaktů, je rovněž zahrnuta v minimálním rámci poradenství, jenž byl podrobněji popsán výše (MPSV 2).

Posledním právem vymezeným v Zákoně č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů §47a, odst. 2 je právo na zajištění či zprostředkování bezplatné možnosti zvyšovat znalosti a dovednosti pěstounů a osob v evidenci. Pěstouni a osoby v evidenci mají právo využít poradenství v oblasti týkající se doplňování odborných znalostí a dovedností. Vzhledem k zaměření diplomové práce je oprávněnému a zároveň povinnému vzdělávání pěstounů věnována kapitola č. 5. Vzdělávání pěstounů dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

5.2 Povinnosti osob pečujících a osob v evidenci

Práva a povinnosti spjaté s výkonem pěstounské péče jsou vzájemně provázány. Plnění práv a povinností pěstounů a osob v evidenci musí probíhat v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Individuální plán ochrany dítěte dle Vyhlášky č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí § 2 obsahuje popis příčin ohrožení dítěte, důvody k zahájení SPOD, cíle navržených opatření, prostředky, jak těchto cílů dosáhnout a ukazatele činnosti zvolených opatření. Plán zahrnuje rozsah navržených opatření, která jsou důležitá vzhledem k ochraně dítěte. Individuální plán rovněž shrnuje poskytnutou pomoc rodičům či jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte.

Nedílnou součástí plánu ochrany jsou metody práce s rodinou a rozsah intervencí. Zmíněna je i pomoc rodičům, či jiným osobám zodpovědným za výchovu dítěte, která spočívá převážně v posílení úlohy a funkce rodiny, rozvíjení pečovatelských a výchovných schopností rodiny, pomoc se sociálním začleňováním rodiny a poskytování pomoci dětem, jež jsou umístěny v náhradní rodinné péči. Pomoc je nabízena i rodinám dítěte či osobám, které o dítě momentálně pečují nebo osobám v evidenci. Poslední snahou v rámci metodiky a rozsahu intervencí je posílení kompetencí rodiny v oblasti vzdělávání, motivace k vzdělávání a příprava na vyučování. V individuálním plánu se zmiňuje postup spolupráce OSPOD a dalších fyzických, či právnických osob zainteresovaných ve společné snaze řešit situaci dítěte. Taktéž je zde specifikován rozsah spolupráce rodičů s příslušnými orgány, právníckými a fyzickými osobami zapojenými v řešení situace dítěte. Součástí plánu je i časový harmonogram týkající se jednotlivých opatření OSPOD, způsob hodnocení a ověřování navržených opatření, plán vzdělávání dítěte, příprava na budoucí povolání a samostatný život, plán týkající se blížícího se odchodu dítěte z náhradní rodinné péče a způsob sledování fungování rodiny po ukončení spolupráce.

Další Zákonem č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů §47a stanovená povinnost pěstounů a osob v evidenci spočívá v udržování, prohlubování a rozvíjení sounáležitosti dítěte s osobami jemu blízkými, především s rodiči. Povinností pečujících osob je umožnit styk rodičů a dítěte v pěstounské péči s výjimkou situace, kdy soud v této záležitosti rozhodne jinak. Osoby pečující a osoby v evidenci mají právo na zajištění nebo zprostředkování bezplatné možnosti zvyšování znalostí a dovedností. Pěstounům a osobám v evidenci je zároveň toto zvyšování znalostí a dovedností v oblasti výchovy a péče o dítě stanoveno jako povinnost a to v rozsahu 24 hodin za rok.

Poslední popsanou povinností je nutnost pěstouna spolupracovat se zaměstnancem pověřeným sledováním vývoje dítěte a také umožnit sledování plnění dohody o výkonu pěstounské péče. Zajištění sledování a naplňování přijaté dohody o výkonu pěstounské péče upravuje § 47a odst. 2 písmeno g, Zákona o sociálně právní ochraně dětí. Zákon uvádí, že toto sledování nemusí být realizováno pouze formou návštěvy pověřeného pracovníka v rodině, ale je možná i kontrola v rámci vzájemného kontaktu například na vzdělávacích kurzech apod. Vývoj dítěte je dle téhož zákona sledován místně příslušným OSPODem. Zaměstnanci tohoto úřadu mají povinnost rodinu během prvního půl roku po umístění dítěte do rodiny minimálně jednou za tři měsíce navštívit. Následné návštěvy probíhají v souladu se zájmem dítěte, minimálně však jednou za půl roku. OSPOD i nadále zůstává odpovědný za tvorbu individuálního plánu ochrany dítěte, dohlížením nad jeho naplňováním a též vyhodnocováním

situace dítěte v rodině. Práce OSPOD se týká i původní rodiny dítěte, zejména co se týče osobního kontaktu. Pokud je to možné, je prostor věnován i plánu návratu dítěte zpět do jeho původní rodiny (MPSV 2).

5.3 Dohoda o výkonu pěstounské péče

Dohoda o výkonu pěstounské péče je dokument, který shrnuje podstatná fakta, která pro pečující osoby a osoby v evidenci vyplývají z výkonu pěstounské péče. Osobou v evidenci se míní jedinec, který je oprávněn vykonávat pěstounskou péči na přechodnou dobu a je k této péči vždy připraven. Jejím hlavním předmětem, popřípadě předmětem správního rozhodnutí, jsou práva a povinnosti pěstounů a osob v evidenci. Ministerstvo práce a sociálních věcí v tomto ohledu zmiňuje, že práva a povinnosti, které upravuje daný zákon, mají spíše obecný charakter. Právě obecná deskripce práv a povinností vede ke snaze o zakomponování jejich individuálních upřesnění u jednotlivých pečujících osob či osob v evidenci jako součást dohody o výkonu pěstounské péče (MPSV 2). Dle Nového občanského zákoníku je povinností a oprávněním pěstouna o dítě osobně pečovat a v rámci jeho výchovy přiměřeně vykonávat povinnosti a práva rodičů (Nový občanský zákoník). Obecná úprava práv a povinností je tím, na co Ministerstvo práce a sociálních věcí v rámci svého příspěvku a snaze o jejich individuální upřesnění upozorňuje. Každé dítě je osobnost a stejně jak se odlišuje každé dítě, liší se i pěstounské rodiny. To co vyhovuje jedné, se může u druhé ukázat jako bezúčelné, proto je na místě konkretizovat pomoc a podporu, která je pěstounům v rámci OSPODu poskytována a to vždy ve vztahu k dané rodině a dítěti (MPSV 2).

Záměrem dohody o výkonu pěstounské péče je zajištění pomoci osobám, které o děti pečují na podkladě rozhodnutí příslušného orgánu. Převzetí dítěte do péče s sebou přináší mnohé nároky, které jsou na pečující osobu kladeny. Proto je nutné věnovat pečujícím osobám a osobám v evidenci patřičnou pozornost. Zejména co se týče poradenské činnosti, pomoci ve výchovné oblasti nebo pomoci s řešením konkrétních, běžných problémů z oblasti sociální. Dítě, které je v náhradní rodině, konkrétně v péči pěstounů, zůstává pod ochranou státu. Z toho důvodu je nezbytné zajistit správně fungující systém podpory, doprovázení, vzdělávání a sledování výkonu péče (MPSV 2).

5.3.1 Uzavírání dohody

Dohoda o výkonu pěstounské péče má charakter veřejnoprávní smlouvy. Proces jejího utváření a uzavírání se řídí nejen Zákonem o sociálně právní ochraně dětí, nýbrž i Správním

řádem (MPSV 2). Osobě pečující či osobě v evidenci dle Zákona č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů § 47b navrhuje uzavření dohody o výkonu pěstounské péče obecní úřad obce s rozšířenou působností. A to ten, v jehož obvodu dotyčná osoba trvale pobývá. Dalšími subjekty, které mohou uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče, je jiný obecní úřad obce s rozšířenou působností, obecní úřad nebo krajský úřad a pověřená osoba. Navrhnutí obsahu dohody a její uzavření je primárně povinností OSPODu obecního úřadu obce s rozšířenou působností dle trvalého bydliště osoby pečující či osoby v evidenci. Na straně druhé při uzavírání dohody stojí osoba pečující či osoba v evidenci. Obsah dohody může mít dopad i na jiné, které mezi subjekty dohody nepatří. Může se jednat například o dítě, jeho rodiče nebo osoby blízké (MPSV 2).

Dohoda o výkonu pěstounské péče podle Zákona č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, §47b musí korelovat s rozhodnutím soudu o svěření dítěte do péče jiné osoby. Pokud došlo k jeho zpracování, tak má být ve shodě i s individuálním plánem ochrany dítěte. Při uzavření dohody nebo vydání rozhodnutí je přihlíženo k individuálním potřebám a zájmům jak dítěte, tak i osoby pečující. Návrh dohody, který podává OSPOD musí mít písemnou podobu. Pokud nebyl návrh smlouvy (dohody) přijat během lhůty k tomu stanovené, v momentě jejího uplynutí návrh zaniká. Lhůta pro přijetí smlouvy trvá 30 dní a to ode dne, kdy rozhodnutí nabylo právní moci (zde se míní rozhodnutí o svěření dítěte do péče, aj.). OSPOD je povinen tuto lhůtu výslovně do návrhu dohody uvést. Jak již bylo uvedeno výše, primárně je povinností OSPODu navrhnout obsah dohody o výkonu pěstounské péče. Návrh může být podán i jiným subjektem. Aby mohlo dojít k úspěšnému uzavření dohody i s jiným subjektem, je nutný souhlas místně příslušného OSPODu pečující osoby nebo osoby v evidenci. Před udělením souhlasu je nezbytné dodání úplného znění zvažované dohody. Místně příslušný OSPOD se k obsahu dohody vyjádří, a až poté je možné sestavenou dohodu uzavřít. V případě, pokud si osoba pečující či osoba v evidenci zvolí jiný subjekt pro tvorbu dohody, je povinna příslušný orgán OSPOD informovat a bezodkladně dodat opis uzavřené smlouvy. K uzavření smlouvy mezi osobou pečující a pověřenou osobou může dojít i na půdě OSPOD, kupříkladu během případové konference. OSPOD v takovém případě může smlouvu/dohodu odsouhlasit hned v daný moment. Taktéž je možné, že OSPOD souhlas k uzavření dohody neposkytne a to v případě, kdy v dohodě shledá úpravu práv a povinností jako nedostatečnou, nevhodnou, či jinak v rozporu se zájmem dítěte. Subjekt, který s pečující osobou či osobou v evidenci uzavře smlouvu, následně zjišťuje a koordinuje potřebnou pomoc, služby a poradenství (MPSV 2).

Dohoda o výkonu pěstounské péče je dle Zákona č. 356/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů platná po dobu, kdy tato péče trvá. Může se ovšem stát, že v rámci rodinného soužití dojde ke změnám, jež se dotýkají obsahu dohody. Jednou z povinností pěstounů je umožnit OSPODu kontrolu výkonu pěstounské péče a kontrolu jejího souladu s přijatou dohodou. Právě proto je nutné, aby dohoda odpovídala potřebám, situaci rodiny a hlavně dítěti v ní. V takovém případě je možno stávající dohodu změnit. Motivem změny může být odlišná situace v rodině osoby pečující nebo osoby v evidenci, změny v individuálním plánu ochrany dítěte, přijetí dalších dětí, apod. Změna dohody probíhá opět stejně jako uzavírání první dohody. Musí mít písemnou formu a je řešena v rámci místně příslušného OSPODu. Pokud je uzavírána jiným subjektem je opět zapotřebí souhlas místně příslušného OSPODu (MPSV 2).

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí uvádí situace, kdy je v pravomoci OSPODu dohodu o výkonu pěstounské péče vypovědět. Konkrétně §47c, odstavec 2 stanovuje, že dohodu je možno vypovědět z důvodu závažného a opakovaného porušování povinností, ke kterým se osoba pečující nebo osoba v evidenci podepsáním dohody o výkonu pěstounské péče zavázala. Druhou situací, zavadávající příčinu vypovězení dohody, je opakované maření sledování jejího naplňování. Poslední příčinou vedoucí k odklonu od smlouvy je odmítnutí dítěte osobou v evidenci, jež se zavázala k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu bez udání závažných důvodů. Výpověď dohody o výkonu pěstounské péče ze strany osob pečujících nebo v evidenci je možná i bez udání důvodů. O tomto musí osoba pečující nebo v evidenci neprodleně informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností. Poté, co se tuto skutečnost příslušný úřad dozví, vydává do 30 dnů rozhodnutí, které se týká úpravy výkonu práv a povinností vyplývajících z výkonu pěstounské péče.

6 Vzdělávání pěstounů dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Diplomová práce se zaměřuje na postoje pěstounů k povinnému vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Kapitola se proto věnuje podrobné deskripci vzdělávání dle zmíněné novely. Sobotková (2012) uvádí, že výchova dítěte je nejtěžší prací, kterou člověk může během svého života vykonávat. Je možno se v dnešní době věnovat vzdělávání sebe sama v leckterých oblastech. Všeobecně zavedené vzdělávání v oblasti rodičovství však neexistuje. Vzdělávání náhradních rodin je specifickou záležitostí. Ještě před přijetím dítěte do rodiny je nutné, aby fyzické osoby absolvovali zákonem stanovený obsah a rozsah odborné přípravy. Vzdělávání pěstounů pokračuje i po přijetí dítěte do rodiny. Právě tomuto stěžejnímu tématu je věnována 6. kapitola teoretické části.

6.1 Vzdělávání pěstounů před přijetím dítěte do rodiny

Novela Zákona o sociálně-právní ochraně dětí přináší změny týkající se pověření k přípravám žadatelů o náhradní rodinnou péči a změny v poskytování odborného poradenství jak pro žadatele, tak i pro náhradní rodiče (MPSV 4). Pro účely diplomové práce je kladen důraz na rodiny pěstounské. Příslušný zákon upravuje péči před přijetím dítěte do rodiny, což platí pro potenciální pěstouny, osvojitele, poručníky či jiné osoby, kterým je soudem svěřeno dítě do péče. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění předpisů v § 11, odstavec 2 definuje povinnosti krajského úřadu týkající se zajištění přípravy před přijetím svěřeného dítěte do rodiny. Osobám vhodným stát se pěstouny je v rámci přípravy poskytnuta poradenská pomoc související se svěřením dítěte do pěstounské péče. Součástí paragrafu je i speciální příprava pěstounů na přechodnou dobu, jež je svým způsobem specifická. Časový rozsah přípravy pro žadatele o zařazení do evidence pro zprostředkování pěstounské péče činí dle zákona přinejmenším 48 hodin. U žadatelů o zařazení do evidence pěstounské péče na přechodnou dobu je určeno absolvovat 72 hodin vzdělávání. Jedincům, kteří přípravu už jednou dokončili, může krajský úřad časový rozsah věnovaný vzdělávání snížit.

Vzdělání před příchodem dítěte do rodiny upravuje Vyhláška č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Vyhláška určuje obsah a rozsah odborné přípravy fyzických osob vhodných k tomu stát se pěstounem. Upřesňuje a rozděluje vzdělávání dle § 3 na následující tematické okruhy:

1. Sebepoznání osob vhodných stát se pěstounem, poznání vlastního rodinnému systému a sociálních kontaktů.
2. Poznání a naplňování práv a potřeb dítěte svěřeného do náhradní rodinné péče.
3. Osvojení si spolupráce mezi potenciálními pěstouny a dalšími odborníky.

4. Komunikace mezi fyzickou osobou vhodnou pro pěstounskou péči a svěřeným dítětem. Přístup k dítěti s vědomím jeho důstojnosti i lidských hodnot.
5. Rozvoj zájmů dítěte a jeho schopností.
6. Uspokojování vývojových, sociálních, citových a vzdělávacích potřeb dítěte, rovněž i péče o jeho zdraví.
7. Styk dítěte v náhradní rodinné péči s jeho biologickými rodiči či dalšími osobami dítěti blízkými.
8. Práce s dětmi, které žijí v rodině živitele.

Příprava fyzické osoby stát se pěstounem může dle Vyhlášky č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí §3 probíhat ve dvou formách, individuální a skupinové. Individuální forma vzdělávání před přijetím dítěte spočívá především v sebezpoznání potenciálních pečujících osob. Zejména se jedná o oblasti motivace k náhradní rodinné péči, fungování rodinného systému, mapování sociálních kontaktů a také očekávání směrem k dítěti, která si s sebou přinášejí fyzické osoby vhodné pro pěstounskou péči. Další možností vzdělávání je skupinová forma. Na rozdíl od individuálního vzdělávání se tato forma zaměřuje na osvojení znalostí a dovedností z oblasti náhradní rodinné péče a s ní související právní úpravou, vývojem a potřebami dítěte, včetně specifíků vyplývajících z náhradní rodinné péče. Mezi další oblasti zvyšování kvalifikace potenciálních pečujících osob spadají práva dítěte umístěného v náhradní rodinné péči. Rovněž je nutné věnovat se právu dítěte udržovat a rozvíjet vazby s rodinnými příslušníky a osobami blízkými. K dalším okruhům vzdělávání v rámci skupinové formy patří podpora dítěte při uplatňování jeho práv, vyjádření vlastního názoru dítěte k situaci a spoluúčast na rozhodování věcí, které se jej dotýkají. Také je vhodné prohlubování znalostí práv a povinností rodičů dítěte, stejně tak i práv a povinností pěstounů.

Osoby, jež se nemohly účastnit přípravy k přijetí dítěte do rodiny z důvodu absence jejího zprostředkování, se mohou zúčastnit v rámci povinného vzdělávání při výkonu pěstounské péče kurzů s obsahem zahrnujícím přípravu k přijetí dítěte do rodiny (MPSV 2).

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění předpisů v § 11 odstavce 2 popisuje přípravu, která se netýká osoby pečující nýbrž svěřeného dítěte. Příprava je určena dětem, které žijí v rodině osob vhodných stát se pěstouny. Tato příprava musí být podána v nezbytném rozsahu, avšak přiměřeně věku a rozumové vyspělosti dítěte.

6.2 Povinné vzdělávání pěstounů při výkonu péče

Pěstounům z výkonu pěstounské péče vyplývá povinnost zvyšovat znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě. Pěstouni jsou povinni absolvovat vzdělávání v rozsahu 24 hodin za rok. Povinné vzdělávání je v Zákoně č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí § 47a definováno zároveň i jako právo pěstouna na zprostředkování a zajištění bezplatné možnosti zvyšovat své znalosti a dovednosti. Pokud je dítě svěřeno do společné péče pěstounů, například manželů, platí povinnost vzdělávat se a zvyšovat své znalosti a dovednosti pro oba pěstouny, popřípadě poručníky stejně (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin).

Vyhláška č. 473/2012 upravující provedení některých stanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí se v § 5 věnuje obsahu, zaměření a způsobu zajištění zvyšování znalostí a dovedností v oblasti péče a výchovy svěřeného dítěte. Zvyšování znalostí a dovedností pečujících osob je zacíleno především na získávání nových informací a schopností v oblasti péče o svěřené dítě. Dále se vzdělávání osob pečujících a osob v evidenci týká zvyšování znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí. Důraz je kladen zejména na děti jiného etnika, děti se zdravotním postižením, sourozenecké skupiny a děti, které se setkaly se zneužíváním, zanedbáváním či týráním. Další oblast vzdělávání je zaměřena na poskytování péče při změnách spojených se vzděláváním či vývojovými fázemi dítěte. Rovněž je žádoucí prohlubovat znalosti týkající se zvládnání krizových situací. Specifickou situací, která si vyžaduje pozornost je návrat dítěte do původní rodiny či přechod dítěte do rodiny náhradní. V neposlední řadě je nutná příprava dítěte na vlastní osamostatnění související s jeho zletilostí a odchodem z náhradní rodinné péče. Ohled by měl být brán na věk, vývojové a sociální potřeby dítěte.

Zvyšování znalostí a dovedností je v gesci subjektu, který s pečující osobou či osobou v evidenci uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče. Je tedy odpovědností subjektu, jež dohodu, případně správní rozhodnutí uzavřel, aby zprostředkoval či jiným způsobem zajistil vzdělávání osob pečujících či osob v evidenci u odborně způsobilých osob. Dle § 48 odstavce 2., Zákona o sociálně-právní ochraně dětí je případně možné vzdělávání absolvovat u subjektů poskytujících akreditované kurzy v souladu se zákonem o sociálních službách nebo u subjektů oprávněných realizovat vzdělávací programy dle jiných právních předpisů (MPSV 2).

Specifickým příspěvkem je Státní příspěvek na výkon pěstounské péče. Tento příspěvek se vyplácí subjektu, který s pečující osobou a osobou v evidenci uzavřel dohodu o výkonu pěstounské péče. Výše státního příspěvku činí 48 000 Kč na 1 uzavřenou dohodu. Státní příspěvek je především určen na úhradu nákladů, jež vyplývají z plnění uzavřené

dohody o výkonu pěstounské péče. Není nutné poskytnout služby v celé výši státního příspěvku. Mělo by být přihlíženo k potřebám každé pěstounské rodiny. Dohoda o výkonu pěstounské péče slouží spíše jako kritérium k rozdělování financí mezi jednotlivé doprovázející subjekty. Ty s finančním obnosem hospodaří dle individuálních potřeb dítěte svěřeného do pěstounské péče nebo dle potřeb náhradní rodiny. Služby určené pěstounům jsou koncipovány různě. Některé jsou přímo spojeny s povinností pěstounů vyplývající ze zákona, například zajištění bezplatného povinného vzdělávání. Výběr poskytovatele vzdělávání je v kompetenci poskytovatele služby, přičemž je možno, aby se na výběru podílel i pěstoun. Doprovázející subjekt má pravomoc služby doporučit nebo zprostředkovat. Je možné, aby se pěstoun v rámci uzavírání dohody o výkonu pěstounské péče zavázal k využívání konkrétního poskytovatele služby, např. u vzdělávání. Státní příspěvek na výkon pěstounské péče může být využit pro účely poskytování poradenství pěstounů, zajišťování pomoci a služeb, sledování výkonu pěstounské péče a uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče. Státní příspěvek je možné využít na úhradu účastnického poplatku na vzdělávací akci, mzdy lektorů, pronájem školících místností, či technického vybavení, materiální náklady, jako je například tisk podkladů, drobné občerstvení v rámci vzdělávání, ubytování, výdaje spojené s nákupem odborné literatury, zajištění vzdělávání v podobě e-learningu, apod. (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin).

Je zapotřebí posoudit, jaké oblasti si potřebuje osoba pečující nebo osoba v evidenci vzděláváním doplnit. Vzdělávání by mělo být pro tyto osoby přínosné a to zejména k jejich vlastním potřebám, ale i ve vztahu k potřebám svěřeného dítěte a jemu poskytované péči. Z tohoto důvodu je vhodné tvořit vzdělávací plány zaměřené na takové znalosti a dovednosti, které jsou pro pečující osobu či osobu v evidenci v daný moment nejpřínosnější a nejpotřebnější.

6.3 Úpravy novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Změny v novele Zákona o sociálně právní ochraně dětí zasahují i do výkonu pěstounské péče. Jednotlivé změny se dotýkají rozvoje náhradní rodinné péče, zvýšení podpory pěstounské péče, taktéž hmotného zajištění pěstounské péče na přechodnou dobu. Novela zákona se též zasahuje do způsobu příprav pěstounů na výkon péče, mimo jiné i vytváření lepších podmínek pro zřízení podpůrných a odlehčovacích služeb jak pro nové, tak i stávající pěstounské rodiny (MPSV 4).

Největší změnou v rámci novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí je povinnost pěstounů zvyšovat znalosti a dovednosti v oblasti výchovy a péče o dítě. Pěstouni jsou

povinni absolvovat vzdělávání v rozsahu 24 hodin v období po sobě jdoucích 12 kalendářních měsíců. Povinnost vzdělávat se je uložena každé osobě a to i v případě, že pěstounskou péči vykonávají manželé. Pěstounům, kteří vykonávali péči již před nabytím účinnosti novely zákona, která vešla v platnost 1. 1. 2014, tímto vznikla povinnost dalšího vzdělávání. Spolu s uloženou povinností vzdělávat se v oblasti péče a výchovy o svěřené dítě pěstouni získali právo na zajištění bezplatného vzdělávání a zvyšování znalostí a dovedností. Bezplatného vzdělávání lze využít až po řádném uzavření dohody o výkonu pěstounské péče. Naplňování uzavřené dohody je možno sledovat ode dne jejího uzavření. Jednou z možností jak sledovat naplňování dohody o výkonu pěstounské péče je mimo návštěvu v rodině též vzájemný kontakt například během absolvování vzdělávacích kurzů (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin).

Důležité je zmínit možnost volby týkající se formy vzdělávání. Větší volnost výběru je daná úpravou zákona, která formu vzdělávání striktně nestanovuje. Formy a témata vzdělávání jsou obsaženy ve vzdělávacím plánu, kterou v součinnosti s pěstouny zpracovává pověřená osoba. Vzdělávací plán by měl brát v potaz potřeby svěřeného dítěte a orientovat se převážně na zvyšování kvality výkonu pěstounské péče a rozvoj kompetencí pěstouna (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin).

Obsah, zaměření a způsob zajištění zvyšování znalostí a dovedností zaměřené na výchovu a péči o svěřené dítě, stejně tak i tematické okruhy vzdělávání jsou podrobně upraveny ve Vyhlášce č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, konkrétně v § 5. Podrobněji je § 5 popsán v podkapitole 6.2 Povinné vzdělávání pěstounů při výkonu péče.

Co se týče dalších forem vzdělávání pěstounů, mimo účasti na kurzech je možno využít samostudium či e-learning. Jednou z forem zvyšování znalostí je vzdělávání probíhající přímo pomocí zaměstnanců doprovázejícího subjektu. V takovém případě je doprovázející subjekt povinen sledovat a v případě nutnosti doložit skutečný obsah a témata vzdělávání. Doložit vzdělávání lze například pomocí osvědčení o absolvování kurzu, či záznamu v dokumentaci pěstouna, týkající se účasti na jiné formě vzdělávání, apod. Pěstounům je uloženo povinné vzdělávání, avšak speciální systém akreditací vzdělávacích akcí pro pěstouny v sociální oblasti dosud neexistuje. Pěstoun či osoba v evidenci se mohou zúčastnit akreditovaných kurzů pro jinou cílovou skupinu, například sociální pracovníky, ovšem pouze v případě je-li kurz tematicky ve shodě s § 5 Vyhlášky č. 473/2012 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Povinnost vzdělávání, zvyšování znalostí a dovedností je možné splnit i účastí na vzdělávacích akcích bez

akreditace. Je však na místě, aby doprovázející subjekt pěstounovi doporučil kvalitní a osvědčené vzdělavatele, aby byl zaručen skutečný rozvoj pěstouna. Jednou ze zajímavých forem vzdělávání, je možnost zúčastnit se několikadenního, zejména pak víkendového pobytu. Jak bylo výše popsáno pro úhradu vzdělávání lze využít Státního příspěvku na výkon pěstounské péče, ze kterého je možné zaplatit náklady spojené s ubytováním pěstounů na několikadenním vzdělávacím pobytu. Jako efektivní a uznatelný je považován takový pobyt, během kterého každý den probíhá vzdělávání pěstounů minimálně 6 hodin (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin).

Informace o rozsahu vzdělávání, jež pečující osoba či osoba v evidenci absolvovala je jednou z informací, která by se měla mezi doprovázejícími subjekty automaticky předávat. Zejména, pokud dojde ke změně „smluvního“ partnera v rámci dohody o výkonu pěstounské péče (Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin).

6.4 Britská asociace pro adopci a pěstounství a její spolupráce s ČR

Mimo vlastní rodinu v České republice žije přibližně 22 tisíc dětí a mladých lidí. Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV) se v projektu Účinná podpora pěstounů a ohrožených rodin podle britského vzoru snaží podpořit zejména náhradní rodinnou péči. Pro svou spolupráci a inspiraci využila zkušeností největší Britské asociace pro adopci a pěstounství (dále jen BAAF) neboli British Association for Adoption and Fostering (MPSV 5).

Největší britská asociace pro adopci a pěstounství se na náhradní rodinnou péči zaměřuje přes třináct let. BAAF předává své zkušenosti jak se vzděláváním, tak i podporou pěstounů. Nadaci Člověk hledá člověka, pod vedením Terezy Maxové, se podařilo získat tuto organizaci pro spolupráci s Českou republikou. Portál MPSV v příspěvku z roku 2009 uvádí, že pěstounská péče v naší zemi není dostatečně rozvinutá. Taktéž je třeba navýšit počet pěstounů z jediného důvodu, a to aby co nejvíce dětí mělo možnost vyrůstat v rodinném prostředí. MPSV v tehdejšímu systému náhradní rodinné péče (zejména pěstounství) spatřovalo jednu velkou chybu, kterou dle něj bylo nedostatečné přípravné, ale i průběžné vzdělávání pěstounů. Právě Velká Británie (v čele s organizací BAAF) je vnímána jako země s nejlépe rozvinutým systémem pěstounské péče na celém světě. Cílem společného projektu MPSV, Nadace Člověk hledá člověka a BAAF je zejména zvýšit počet dětí umístěných do pěstounských rodin a zkvalitnění života pěstounských rodin. Výše zmíněného cíle by mělo být dosaženo právě pomocí nového vzdělávacího programu pro pěstouny a profesionály, kteří v oblasti náhradní rodinné péče a ohrožených rodin pracují (MPSV 5).

6.4.1 Britské standardy pro výkon pěstounské péče

Britská asociace pro adopci a pěstounství podrobně vypracovala dokument týkající se vývoje, podpory a rozvoje standardů pro výkon pěstounské péče. Jedná se o tzv. TSD standardy (Training, Support and Development Standards for Foster Care). TSD standardy staví na úvodních standardech pro výkon pěstounské péče, které se ovšem týkaly pouze sociálních pracovníků. Tyto standardy byly později přepracovány tak, aby odrážely jejich výlučnost, tedy to, že výchova dětí probíhá v jejich vlastních domovech. TSD standardy ve Velké Británii jsou podkladem pro tvorbu národních výkonostních testů, které určují, co by každý pěstoun/opatrovník měl vědět, čemu by měl rozumět. Pěstouni by měli být schopni své znalosti načerpat během jednoho roku a získat o nich příslušné potvrzení. Je nutností pro jedince, kteří pečují o dítě či děti zajistit příslušné uvedení do výkonu péče, školení a podporu, ale také možnost dalšího profesního zdokonalování (TSD standardy).

TSD standardů je ve Velké Británii sedm.

1. Rozumět principům a hodnotám nezbytným pro výchovu dětí a mládeže.
2. Rozumět své roli pěstouna.
3. Rozumět zdraví, bezpečnosti a zdravotní péči.
4. Vědět, jak efektivně komunikovat.
5. Rozumět vývoji dětí a mládeže.
6. Ochraňovat děti a mládež.
7. Rozvíjet sám sebe (TSD standardy).

Pěstounství představuje důležitou službu pro spoustu dětí a mladých lidí, jež nemohou žít se svými vlastními rodinami. Může to být velmi obtížné a náročné. Důležité je zmínit, že je pěstounství a výkon této služby velmi užitečný. Pěstouni odvádí skvělou práci tím, že o nejzranitelnější děti a mladistvé osobně pečují a podporují je. Aby tato služba byla účinná je zapotřebí disponovat určitými znalostmi a zejména pochopit péči, kterou tyto děti a mladiství potřebují pro to, aby mohli dosáhnout naplnění svého potenciálu (TSD standardy).

Již při výběru pěstounů je v součinnosti s TSD dbáno na to, aby byli vybráni jedinci, kteří jasně chápou svou vlastní roli, měli dostatečné sebevědomí, nezbytné znalosti a dovednosti. Rovněž aby byli schopni profesionálně se vyvíjet a později směřovat k dalšímu učení a rozvoji (TSD standardy).

Za paralelu k povinnému vzdělávání pěstounů v ČR se dá považovat tzv. Treninkový plán pro pěstouny. Od všech pěstounů je očekáváno splnění tréninkových, podpůrných a

rozdíjících aktivit vyplývajících ze standardů pro výkon pěstounské péče a to v průběhu 12 měsíců (TSD standardy).

7 Empirická část

V teoretické části diplomové práce byly vytyčeny základní pojmy, popsána problematika rodiny, náhradní rodiny a náhradního rodičovství, rozepsány jednotlivé formy náhradní rodinné péče, také byla věnována pozornost ochraně práv dětí. Teorie byla zaměřena na práva a povinnosti plynoucí z výkonu pěstounské péče. Důraz byl kladen zejména na vzdělávání pěstounů podle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Na teoretickou část práce navazuje část empirická, která je věnována popisu realizovaného výzkumného šetření, zaměřeného na pěstouny vykonávající dlouhodobou péči a jejich hodnocení povinného vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

7.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem mé diplomové práce bylo výzkumným šetřením analyzovat, jak povinné vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí hodnotí pěstouni realizující dlouhodobou pěstounskou péči. Záměrem výzkumného šetření bylo zjistit pohled pěstounů na jejich povinné vzdělávání.

Při stanovení cíle výzkumného šetření je nutné si uvědomit, že významnost cíle není všeobecná, nýbrž se vztahuje pouze ke specifické skupině lidí. Při tvorbě cíle je nezbytné přemýšlet nad otázkou, pro koho jsou stanovené cíle relevantní, kdo se o ně bude zajímat a sdílet je (Švaříček, Šedřová, a kol., 2007). Dle Maxwella jsou cíle rozděleny na 3 typy: intelektuální, praktický a personální. V diplomové práci je stanoven především cíl intelektuální a praktický. Intelektuální cíl přispívá k odbornému poznání, praktický cíl může svými výsledky napomoci k praktickému využití (in Švaříček, Šedřová, a kol., 2007). V mé diplomové práci je cíl zaměřen na pěstouny, kteří vykonávají dlouhodobou pěstounskou péči. Diplomová práce může být přínosem zejména pro studenty, organizace poskytující povinné vzdělávání pěstounům, či pracovnice OSPOD.

7.2 Metodologie výzkumného šetření

Tato část diplomové práce se věnuje popisu použitých metod, které jsem volila pro získávání potřebných dat a jejich pozdější zpracování.

7.2.1 Kvalitativní přístup

Pro účely zpracování empirické části diplomové práce jsem si zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Dle Dismana (2002) pomáhá kvalitativní přístup porozumět pozorované realitě. „*Kvalitativní přístup v psychologických vědách je přístupem, který pro*

popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod.“ (Miovský, 2006, s. 17). Dle Strausse a Corbinové je kvalitativní přístup užíván ve snaze rozkrýt a porozumět tomu, co je jádrem jevu, který ještě není příliš zmapován. Může ovšem také vést k zjištění nových a neotřepaných názorů na jevy, které nejsou podrobně popsány (in Švaříček, Šedřová, a kol., 2007). V kvalitativním výzkumu se snažíme sesbírat „veškerá“ možná data a nalézt v nich pravidelnosti. Úlohou výzkumníka je poté najít významné struktury v množině všech proměnných, které jsou respondentem považovány za relevantní, což je největší výhodou právě kvalitativního přístupu. V kvalitativním přístupu výzkumník získává mnoho informací od malého počtu respondentů. Generalizovat výsledky na běžnou populaci je problematické a nereálné (Disman, 2002). Výsledky zjištěné metodou kvalitativního přístupu nelze zobecnit (Švaříček, Šedřová, a kol., 2007).

Na začátku výzkumu je nutno určit vstupní sociální problém, následně přejít k terénnímu výzkumu, který zahrnuje vytváření vzorku, sběr informací, jejich analýzu a interpretaci a poté přistoupit k tvorbě výstupu ryze induktivní metodou (Disman, 2002). Dle výše zmíněného postupu jsem přistupovala k jednotlivým krokům empirické části diplomové práce.

7.2.2 Metoda účelového, záměrného výběru respondentů

Jedná se o nejvyužívanější metodu výběru respondentů v kvalitativním přístupu. Za záměrný výběr je v užším slova smyslu považován takový postup při výběru respondentů, kdy cíleně vyhledáváme účastníky výzkumu dle určitých vlastností. Právě určená vlastnost je zároveň kritériem pro výběr respondentů, příkladem je příslušnost k určité skupině (Miovský, 2006).

V předkládané diplomové práci byla pro výběr respondentů zvolena strategie záměrného výběru. Záměrný, účelový výběr se dále dělí na dílčí metody výběru respondentů: prostý záměrný výběr, stratifikovaný záměrný výběr, kvótový záměrný výběr a výběr přes instituce. V mé diplomové práci jsem k výběru respondentů přistupovala metodou prostého, záměrného výběru. Jedná se o nejjednodušší variantu. Výběr probíhá mezi potenciálními účastníky výzkumu, kteří splňují daná kritéria. Respondent, který je pro splnění stanovených kritérií vhodný, s výzkumem zároveň souhlasí (Miovský, 2006). Kritériem pro záměrný výběr respondentů k možnosti uskutečnění mé diplomové práce byla příslušnost ke skupině pěstounů, kteří vykonávají dlouhodobou pěstounskou péči. Pro realizaci výzkumného šetření

diplomové práce bylo nutno oslovit specifickou skupinu osob, což bylo velmi obtížné. Byly proto využity kontakty v mé sociální síti.

7.2.3 Metoda sběru dat – polostrukturovaný rozhovor

Rozhovor je jednou z nejčastěji užívaných metod sběru dat, která se v kvalitativním přístupu využívá. V předkládané diplomové práci byla pro sběr dat využita metoda polostrukturovaného rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor je jedním z typů hloubkového rozhovoru, kdy rozhovor čerpá z předem sestaveného seznamu témat a otázek (Švaříček, Šedřová, a kol., 2007).

V rámci přípravy polostrukturovaného rozhovoru jsem vytvořila následující seznam otázek:

1. Jaká byla vaše motivace stát se pěstounem? Co vás k výkonu pěstounské péče vedlo?
2. Jak probíhalo vaše vzdělávání před výkonem pěstounské péče a následně po převzetí svěřeného dítěte?
3. Jaké jste měli informace o novele zákona a úpravách týkající se vzdělávání pěstounů a kdo vám je poskytl?
4. Co jste vy osobně zaregistrovali poté, co vešla novela v platnost v oblasti vzdělávání? Můžete porovnat, jak se vzdělávání vyvíjelo před novelou zákona a po ní?
5. Jaké jsou dle vás klady a zápory povinného vzdělávání dle novely zákona?
6. Kdo vám kurzy a jiné možnosti vzdělávání nabídl či stále nabízí?
7. Jaké vzdělávání vám bylo poskytnuto? Čeho se vzdělávání, jež jste absolvoval, týkalo?
8. Jak byste vzdělávání hodnotili, co se týče kvality, dostupnosti, výběru, užitečnosti?
9. V čem konkrétně si myslíte, že vám je vzdělávání přínosné a jak vám pomohlo při výkonu pěstounské praxe?

Právě polostrukturovaný rozhovor neboli interview je nejhojněji využívanou metodou pro své klady. Dokáže eliminovat nevýhody nestrukturovaného i plně strukturovaného rozhovoru. Polostrukturovaný rozhovor je náročnější na přípravu, je nutno vytvořit si určité schéma, které je pro tazatele určující. Jedná se obvykle o určité okruhy otázek, na které se bude tazatel respondentů ptát. Dle potřeby je možné pořadí otázek změnit. Polostrukturovaný rozhovor umožňuje tazateli upřesnit si sdělení respondenta, klást případné doplňující otázky pro správnou interpretaci dat. U polostrukturovaného interview se klade větší důraz na

prostředí, ve kterém rozhovor s respondenty probíhá. Mělo by se jednat o prostory určitého typu, například domácnost respondenta (Miovský, 2006). Respondenti měli možnost vybrat prostředí, ve kterém budou rozhovory realizovány. Rozhovory byly provedeny v domácnosti respondentů a trvaly přibližně 1 hodinu.

7.2.4 Fixace informací – audiozáznam

Audiozáznam je zvukový záznam, který je pro výzkumníka velkým přínosem a podporou v jeho práci. Záznam je nestranný a autentický. Je důležité, aby záznamové zařízení nenarušovalo průběh rozhovoru a kontakt s respondentem (Miovský, 2006).

K zajištění spolehlivosti sdělených informací jsem přistoupila k využití audio záznamu. Před zahájením rozhovoru jsem se zúčastněných respondentů dotázala, zda souhlasí s nahráváním během společné konverzace. Po výslovném souhlasu respondentů jsem přistoupila k rozhovoru a pořízení audiozáznamů. Použité technické zařízení je malých rozměrů, tudíž nerušilo oční kontakt s respondenty.

Uchované informace jsem zpracovala formou doslovných prepisů nahrávek, uložených v počítači a připravených k dalšímu zpracování. Přesný prepis nahrávek z absolvovaných rozhovorů je pro jakoukoliv práci s daty nezbytný. Díky striktnímu prepisu je možné zachovat původní data a připomenout si tak důležité momenty rozhovoru. Není vhodné přepsané rozhovory přidávat do příloh výzkumné zprávy (Švaříček, Šedřová, a kol., 2007). V souladu s etickými zásadami jsou plné prepisy rozhovorů uchovány pouze u autorky diplomové práce.

7.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor v mé empirické části diplomové práce tvoří 8 respondentů. Jedná se o tři manželské pěstounské páry a dvě jednotlivé osoby. Rovněž i respondentky vychovávají svěřené děti v manželském pěstounském páru. Manželé se však kvůli pracovnímu vytížení nemohli výzkumného šetření účastnit. Dle účasti respondentů na povinném vzdělávání dle novely Zákon a o sociálně-právní ochraně dětí bylo nutno výzkumný soubor rozdělit na dvě skupiny.

7.3.1 Skupina respondentů, která se dle novely Zákon o sociálně-právní ochraně dětí nevzdělává

Celkový počet respondentů ve výzkumném souboru tvoří osm lidí. Skupina respondentů, která se z různých důvodů nevzdělává dle novely Zákon o sociálně-právní

ochraně dětí (dále jen novely zákona), je zastoupena čtyřmi respondenty, kteří tvoří dva manželské páry.

Manželský pár respondentka č. 4 a respondent č. 5

Manželský a zároveň pěstounský pár má v péči jedno dítě. Jedná se o dívku, které je nyní sedmnáct a půl let. Respondentka je ve věkové kategorii 40-45 let, manžel v kategorii 46-50 let. Respondenti se rozhodli pro pěstounskou péči v době, kdy se s manželem neúspěšně pokoušeli o potomka. V té době již měli manželé dva syny. Touha respondentky po dítěti byla velmi silná a tak se s manželem rozhodli svou stávající situaci řešit adoptí. Cesta k adopti byla zdoluhavější. Respondentům bylo řečeno, že pěstounská péče je rychlejší, schůdnější a finančně výhodnější varianta. Manželé se tudíž rozhodli podat žádost a stát se pěstouny. V pěstounské péči mají jedno dítě – dceru, které je nyní 17 a půl let. V péči manželů je přibližně od svých tří let. Nedlouho po svěření dcery do péče manželů respondentka č. 4 otěhotněla. V současné době v domácnosti stabilně bydlí manželský respondentský pár spolu s oběma dcerami. Synové se již osamostatnili.

Respondentka č. 4

Rozhovor probíhal v přirozeném prostředí respondentky, v její domácnosti. Atmosféra byla příznivá. Respondentka mi na úvod sdělila, jak jako rodina fungují. Nyní v domácnosti žije s manželem a dvěma dcerami. Starší synové již žijí ve vlastních domácnostech. Respondentka mi rovněž sdělila okolnosti přijetí dcery do rodiny, kdy první volbou pro řešení jejich situace – problémy s početím - byla adopte. Manželé si zjišťovali patřičné informace ohledně žádosti o adopti. V té době jim bylo sděleno, že pěstounská péče je pro ně rychlejší a finančně výhodnější variantou. Proto z adopte dítěte sešlo a manželé se začali zajímat o pěstounskou péči. Záhy si manželé přivezli domů dceru, která měla okolo tří let. V této době je jí 17,5 let. Zanedlouho po převzetí dcery do péče respondentka otěhotněla. Manželům se narodila dcera, které je momentálně 17 let. Respondentka na začátku našeho sezení uvedla, že počítali s adoptí dcery po skončení pěstounské péče. Kvůli dlouhodobějším problémům z této varianty sešlo, a tak zůstane pouze u pěstounské péče. Co se týče tematiky rozhovoru, respondentka č. 4 se staví k povinnému vzdělávání spíše negativně. Když jsem sdělila, že se v rozhovoru zaměřuji na povinné vzdělávání podle novely zákona, díky neverbálním projevům respondentky šlo odhadnout, že názor na povinné vzdělávání nebude příznivý. Respondentka jakoukoliv účast na povinném vzdělávání odmítá.

Respondent č. 5

Rozhovor s respondentem č. 5 rovněž probíhal v jeho přirozeném prostředí, ve stejný den jako rozhovor s manželkou. Respondent byl spíše méně mluvný, během rozhovoru mi řekl, že není moc sdílný, ale dělá výjimku a snaží se komunikovat tak, abych získala veškeré informace, které mi bude moci k tématu rozhovoru sdělit. Úvodní informace ohledně přijetí dcery do rodiny jsou obdobné, manželé měli již dva syny, po převzetí dcery se jim podařilo počít nejmladší dceru. Rozdíl tkví v motivaci k pěstounské péči, manžel by situaci, kdy v inkriminovaném čase měli problémy s početím, neřešil. Jeho cílem však bylo vyhovět manželce, tudíž prvně k adopci a následně k pěstounské péči svolil. Postoj k povinnému vzdělávání je negativní, respondent se odmítá dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí vzdělávat.

Manželský pár respondenta č. 6 a respondentky č. 7

Manželský a zároveň pěstounský pár se věnuje pěstounské péči bezmála 20 let. Oba respondenti jsou ve věkové kategorii 51-55 let. Společně vychovali 8 dětí, 4 vlastní a 4 v pěstounské péči. Některé děti, ať už vlastní či svěřené do pěstounské péče, již s rodiči nebydlí ve společné domácnosti. Rodina je velmi početná. Motivací respondentů byla mimo jiné i víra, kdy snaha vykonat něco potřebného pro bližní přivedla respondenty k nápadu dát opuštěnému dítěti, které nemá to štěstí vyrůstat s vlastní rodinou, domov.

Respondent č. 6

Rozhovor s respondentem č. 6 probíhal v klidném duchu. Opět stejně jako u každého respondentského páru byl manžel podstatně méně sdílný než manželka. Respondent se vyjadřoval vždy přímo k věci, nad odpověďmi delší dobu přemýšlel. Rozhovor zaměřený na povinné vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí vnímal jako zajímavý. Nad tématem se hlouběji zamýšlel. K vzdělávání nezaujímal plně negativistický pohled. Rozhovor rovněž probíhal v přirozeném prostředí respondenta za velmi příznivé a mírné atmosféry.

Respondent č. 7

Rozhovor s respondentkou byl rovněž realizován v jejím přirozeném prostředí. Atmosféra byla pozitivní. Respondentka byla velmi sdílná a otevřená. V úvodu rozhovoru jsme se bavily o prvopočátcích jejich pěstounské péče. Snahou bylo prakticky pomoci potřebnému dítěti a dát mu domov se jevilo jako nejadekvátnější a nejpříjemnější řešení.

Následně se vždy objevily nové skutečnosti, které manžele přivedly k myšlence vzít si do péče další dítě. Jelikož se jedná o početnou rodinu, která v průběhu let čítala 8 dětí, z načasování potomků vyplynula tradice výchovy dětí po dvojicích. Respondentka uvedla, že motivací k přijetí dalších i neplánovaných dětí do rodiny, bylo právě udržení této vzniklé tradice. Respondentka se rovněž dle novely zákona nevzdělává. Nezaujímá však striktně negativní postoj. V rámci rozhovoru byla vidět snaha a ochota se vzdělávání účastnit. Bariéry, které tomu brání, jsou uvedeny v analýze rozhovorů.

7.3.2 Skupina respondentů, jež se dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí vzdělává

Skupina respondentů, která se vzdělávání dle Novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí účastní. Skupina je zastoupena čtyřmi respondenty, jedním manželským párem a dvěma respondentkami.

Manželský pár respondentka č. 1 a respondent č. 2

Manželský a zároveň pěstounský pár má v péči dvě děti. Pěstounská péče v této rodině je řešením nepříznivé situace v rámci rodinného kruhu. Manželé pěstouni jsou zároveň prarodiče svěřených dětí. Vnučka je ve věku 10 let a vnuk ve věku 14 let. Děti byly respondentům svěřeny do péče přibližně před devíti lety. Respondent je ve věkové kategorii 61-65 let, respondentka rovněž. Motivem pro pěstounskou péči byla snaha zamezit ústavní výchově vnoučat. Matka se nemohla a nedokázala o děti postarat vzhledem k alkoholismu a dalším osobním problémům. Otec o děti nejevil a dodnes nejeví zájem. Oba manželé se po vstupu novely zákona v platnost účastní povinného vzdělávání.

Respondentka č. 1

Rozhovor probíhal v přirozeném prostředí respondentky, v její domácnosti. Atmosféra během rozhovoru byla velmi příjemná. Respondentka vypadala uvolněně, byla komunikativní. V době, kdy probíhal společný rozhovor, byly svěřené děti ve škole, tudíž se mohla respondentka plně soustředit a sdělovat informace bez omezení. Respondentka se před novelou zákona nevzdělávala. Poté, co vešla novela v platnost, povinné vzdělávání absolvuje.

Respondent č. 2

Rozhovor s respondentem č. 2 rovněž proběhl v domácnosti, čili v přirozeném prostředí respondenta. Atmosféra byla přívětivá, rozhovor byl plynulý. Respondent se na

rozdíl od manželky vyjadřoval méně rozvětveně. Stejně jako manželka se před vstupem novely zákona neměl touhu vzdělávat, dnes se vzdělávání účastní, protože je prezentováno jako povinné.

Respondentka č. 3

Respondentka měla možnost vybrat si místo, kde bude rozhovor probíhat. Zvolila si kavárnu poblíž místa bydliště. Kavárna byla tichá a k vedení rozhovoru přívětivá. Atmosféra během rozhovoru byla příjemná a ničím nerušená. Klientka byla velmi otevřená, sdílná a nadšená pro téma diplomové práce. Absolvovala již několik rozhovorů, ať už k bakalářským či diplomovým pracím. Téma povinného vzdělávání pěstounů jí přišlo nové a zajímavé. Respondentka má spolu s manželem v pěstounské péči 3 chlapce, dohromady mají děti 8. Někteří již v domácnosti s manžely nebydlí. Dle sdělení respondentky hrála v přijetí dítěte roli víra, původní početná rodina, snaha pomoci dítěti bez domova, atd. Respondentka se k vzdělávání staví pozitivně, již před vstupem novely zákona v platnost se spolu s manželem snažili připravit na přijetí dítěte do rodiny a dále se vzdělávali. Po vstupu Novely zákona v platnost se respondentka vzdělávání účastní.

Respondentka č. 8

Respondentka č. 8 má spolu s manželem v pěstounské péči tři chlapce. Manželé se mnoho let pokoušeli o vlastní dítě. Když selhaly všechny možnosti jak mít vlastní děti, rozhodla se respondentka spolu s manželem k výkonu pěstounské péče. Respondentka má nyní v péči tři chlapce, sourozence ve věku 8, 7 a 5 let s těžkou minulostí, chlapci si v původní rodině prošli zanedbáváním i fyzickým týráním. Děti přišli do rodiny respondentky roku 2012, tudíž před vstupem novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí v platnost. Respondentka se povinnému vzdělávání pěstounů nebrání a od roku 2013 jej absolvuje. Rozhovor probíhal v domácnosti respondentky. Respondentka si mohla zvolit místo i čas konání rozhovoru. Zvolila si dopolední hodiny, kdy jsou děti ve škole a ve školce, aby měla na rozhovor patřičný klid. Díky tomu byla atmosféra uvolněná.

7.4 Etické zásady v rámci realizace výzkumného šetření

Kvalitativní výzkum a jeho etická dimenze souvisí s obecnými principy, jež jsou formulovány jako etické zásady chování (Švaříček, Šedřová, a kol., 2007). V rámci mého výzkumného šetření jsem k respondentům přistupovala s veškerou úctou, dle etických zásad.

Jednou ze zásad je důvěrnost sdělení, tímto je myšleno, že nebudou zveřejněna data, která by mohla umožnit čtenáři identifikovat respondenty spolupracující na výzkumu (Švaříček, Šed'ová, a kol., 2007). Respondentům bylo přiřazeno číslo, viz respondent č. 1., č. 2, atd. Rovněž zmíněná jména v rámci rozhovorů byla v prepisech zaměňována, např. dcera X, syn Y.

Další zásadou je podle Švaříček, Šed'ová, a kol. (2007) získání poučeného souhlasu zúčastněných respondentů. Respondenty jsem před samotným rozhovorem informovala, k jakému účelu rozhovor slouží, ujistila jsem je o důvěrnosti sdělených informací. Až po souhlasu respondentů s rozhovorem a sdělením cíle výzkumné části diplomové práce jsem přistoupila ke sběru informací.

Poslední zásadou, kterou Švaříček, Šed'ová, a kol. (2007) uvádí, je zpřístupnění výsledků výzkumného šetření účastníkům výzkumu. Respondenty jsem o této možnosti informovala, někteří z nich zpřístupnění práce uvítali. Po dokončení a odevzdání diplomové práce jsem respondentům přislíbila možnost zapůjčení diplomové práce či zaslání její elektronické formy.

Mou snahou bylo navodit příjemnou atmosféru během rozhovoru s respondenty, udržovat oční kontakt, neverbálně projevovat zájem o sdělované informace a držet se výše sepsaných etických zásad.

7.5 Způsob zpracování získaných informací

Po ukončení výzkumného šetření s respondenty, které probíhalo formou polostrukturovaných rozhovorů, jsem přistoupila k analýze získaných informací, které jsem zpracovávala formou otevřeného kódování. Otevřené kódování je technikou, která je součástí analytického aparátu tzv. zakotvené teorie. Pro svou jednoduchost a účinnost je ovšem hojně využívána právě pro analýzu dat v kvalitativním výzkumu (Strauss, Corbinová in Švaříček, Šed'ová, a kol., 2007) Kódování je operací, při které se sesbírané údaje rozeberou, zkonceptualizují a následně složí novým způsobem. Otevřené kódování rozbíjí text na jednotky, přičemž je těmto jednotkám přidělen název, pojmenování. Dále výzkumník pracuje již s pojmenovanými fragmenty (Švaříček, Šed'ová, a kol., 2007).

Prvním krokem v otevřeném kódování je analyzovaný text rozčlenit na jednotky (Švaříček, Šed'ová, a kol., 2007). Při analýze dat jsem přistupovala dle popsaného postupu a text rozčlenila do parciálních celků.

Druhým krokem je přistoupit k pojmenování celku, čili jeho zakódování, může se jednat o slovo, frázi, která vystihuje danou jednotku (Švaříček, Šed'ová, a kol., 2007).

K jednotkám, jež jsem utvořila v první fázi, jsem přiřadila mnou vybrané názvy pojmenování, jednotlivé celky jsem oddělila. Při kódování jsem nevyužila žádného k tomu určeného softwaru. Přistoupila jsem k vlastnímu tvoření kódů a pojmenování. Postupovala jsem dle Švaříčka, Šed'ové, a kol. (2007), kteří uvádí, že je zapotřebí do textu zapisovat názvy či pojmenování určitých celků, přičemž zakódovaný celek je nutno ohraničit.

V momentě kdy je hotov seznam kódů, je možné začít se systematickou kategorizací. Kódy jsou seskupovány na základě určité podobnosti či jiné vnitřní souvislosti (Švaříček, Šed'ová, a kol., 2007). Po finálním zakódování textů jsem přistoupila k vyhotovení seznamu kódů. Nejdříve jsem vyhotovila jednoduchý seznam kódů a poté přistoupila k tvorbě 4 myšlenkových map ve formátu A3, kde jsem začala kódy tematicky dělit do celků, kategorií.

8 Výsledky výzkumného šetření

Cílem empirické části diplomové práce je výzkumným šetřením zjistit, jak povinné vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí hodnotí pěstouni realizující dlouhodobou pěstounskou péči.

8.1 Hodnocení respondentů, kteří se vzdělávání neúčastní

Odpovědi získané polostrukturovanými rozhovory byly v rámci výzkumného šetření analyzovány, na tomto základě bylo vytvořeno několik kategorií. Při samotné analýze získaných odpovědí jsem pracovala s výpověďmi respondentů. Shrnutí jejich odpovědí je doplněno úryvky z jejich doslovných sdělení. Pro lepší orientaci jsou v závorce uvedeni respondenti, kteří odpovědi poskytli. V závěru každé kategorie jsou v tabulce shrnuty informace získané v daných kategoriích.

8.1.1 Častější návštěvy sociálních pracovníků

Respondenti uvedli, že v době vstupu novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí v platnost je začala navštěvovat nová sociální pracovnice, která je určena na podporu pěstounů a jejich vzdělávání. Respondentky č. 4 a 7 se blíže vyjadřují k intenzivnějším návštěvám sociální pracovnice. Respondentka č. 4 hodnotí začátek období, kdy vešla novela v platnost a kdy se nový systém rozjížděl, jako zmatený. Vyjadřuje se také k intenzitě návštěv v rodině. Oceňuje vzájemnou komunikaci a snahu pracovníků, aby návštěvy nebyly častější, než je nutné. Respondentka č. 7 konstatuje změny v počtu docházejících sociálních pracovníků a jejich návštěvách rodině.

„Zhustily se nám návštěvy. Je jich tolik, že mám v nich maglajz, akorát guláš, protože jsou jedny návštěvy, které jsou jako kdyby podpora dcery X, další je jako kdyby podpora, která se týká nás v rámci toho vzdělávání a podpory, aby nám pomohli s tou pěstounskou rodinou. Je fakt, že ony mezi sebou komunikují, že to někdy sloučí a tak.“ (resp. č. 4).

„Poté, co vyšla ta novela zákona o vzdělávání pěstounů se nám asi, myslím že, no během čtvrt roku ozvala nová sociální pracovnice. Domluvila si s námi schůzku u nás doma. Ona nám jakoby vlastně začala, vysvětlila, že se teď bude starat o naše vzdělávání, které je podle nového zákona teď povinné. Návštěvy soc. pracovnice u nás teď probíhají na dvou frontách.“ (resp. č. 7)

Respondentka č. 4 vnímá snahu sociální pracovnice zapojit ji do systému vzdělávání a kontakt s rodinou jako přemrštěnou. Naopak respondentka č. 7 vnímá přítomnost nové sociální pracovnice, její osobnost a snahu zapojit respondenty do vzdělávání spíše pozitivně.

„A jo, v tom kontaktu jsme, na můj vkus až moc.“ (resp. č. 4).

„Ta chodí 1x za 2 měsíce. Je velice příjemná a snaživá, ale vlastně chudák neví, co s námi má dělat. Přejde, sedne si, poptá se, jestli je nějaká změna u někoho nebo nějaké problémy. Zapiše si, že ne. A pak se ptá se i na ty kurzy.“ (resp. č. 7).

Respondentka č. 4 uvádí, že kontakt se sociálními pracovníci je příliš intenzivní. Respondent č. 5, manžel této respondentky, popsanou změnu vůbec nezaregistroval. Nemá o probíhajících návštěvách v rodině přehled, ani k existenci nové sociální pracovnice se nevyjadřuje. Respondent č. 6 pravidelné návštěvy spojené se vzděláváním zaregistroval, blíže je ovšem nerozvádí.

„Jsme pod nějakou pravidelnou kontrolou, celých těch 16 let nebo kolik. To znamená. Dochází k nám, já nevím jestli 2x ročně nebo jak často, dochází ta pracovnice.“ (resp. č. 5).

„Naše pracovnice z OSPOD nám předala přehled dostupných kursů, ze kterých si můžeme vybrat a jejichž absolvování nám OSPOD uhradí a domluvila se s námi na pravidelných návštěvách, přibližně 1x za 2 měsíce.“ (resp. č. 6).

Častější návštěvy sociálních pracovníků	Shrnutí
Respondentka č. 4	<ul style="list-style-type: none"> • Horší orientace v návštěvách sociálních pracovníků. • 2 sociální pracovnice • Reflektuje přidělení nové sociální pracovnice na podporu a vzdělávání pěstounů. • Počet návštěv a snaha sociální pracovnice zapojit respondentku do

	<p>vzdělávání vnímána jako přemrštěná.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pozitivní vnímání vzájemné komunikace mezi sociálními pracovníci.
Respondent č. 5	<ul style="list-style-type: none"> • Intenzitu návštěv nereflakuje. • K existenci nové sociální pracovníce určené na podporu a vzdělávání pěstounů se blíže nevyjadřuje.
Respondent č. 6	<ul style="list-style-type: none"> • Vnímá návštěvy sociální pracovníce jako fakt. • K existenci nové sociální pracovníce určené na podporu a vzdělávání pěstounů se blíže nevyjadřuje.
Respondentka č. 7	<ul style="list-style-type: none"> • Navýšení počtu návštěv v rodině. • 2 sociální pracovníce. • Reflektuje přidělení nové sociální pracovníce na podporu a vzdělávání pěstounů. • Vnímá novou sociální pracovníci pozitivně.

Tabulka č. 1 – Častější návštěvy sociálních pracovníků.

Jak znázorňuje výše uvedená tabulka, respondenti se k častějším návštěvám sociálních pracovníků v rodinách vyjadřovali různě. Lze konstatovat, že ženy respondentky na rozdíl od mužů více reflektovaly zvýšenou intenzitu návštěv v rodině. Muži, čili respondenti č. 5 a 6, se k vyšší intenzitě návštěv v rodině staví poměrně laxeji. Ze sdělení respondentů vyplývá, že pro muže není navýšení návštěv v rodině a příchod nové sociální pracovníce tak patrnou změnou jako pro respondentky č. 4 a 7.

Respondentky hodnotí i osobnost a snahu nové sociální pracovníce určené na podporu a vzdělávání pěstounů. Respondentka č. 4 se jeví kontakt se sociálními pracovníci jako nadbytečný. Respondentka č. 7 hodnotí pozitivně snahu a příjemné vystupování sociální pracovníce. Všichni respondenti kromě respondenta č. 5 zaregistrovali příchod nové sociální pracovníce určené na podporu a vzdělávání pěstounů do rodiny.

8.1.2 Postoje k povinnému vzdělávání

Z analýzy dat vyplývá, že přístup respondentů k povinnému vzdělávání je spíše negativní či rozporuplný. Z úplné absence vzdělávání pěstounů se přešlo k povinné účasti na 24 hodinách vzdělávání za 1 kalendářní rok. Respondenti o absenci vzdělávání v průběhu jejich dlouholeté péče o svěřené děti shodně vypovídají v rozhovorech.

„Před třemi patnácti lety se vzdělávání až tak neřešilo, nebylo.“ (resp. č. 4).

„Já myslím, že vzdělávání jako pěstounů neprobíhalo asi nijak. Ale jinak obecně, před patnácti lety nemám pocit, že by mě někdo jakoby vzdělával jako pěstouna, ale tyto snahy, neví, jestli taková otázka padne, tyto snahy určitě byly teď, dejme tomu rok, dva.“ (resp. č. 5)

Respondenti (č. 4 a 5) se neúčastnili žádného sebevzdělávání či vzdělávání ani před novelou zákona. Poté, co vešla novela v platnost, vzdělávání odmítají. Z rozhovoru vyplývá, že respondentka vnímá vzdělání jako zbytečné.

„Se toho nezúčastňuju, protože si myslím, že je to hloupost, že nepotřebuju školení.“ (Resp. č. 4).

„Oni nám to vzdělávání, jak jsem už říkal, nabízeli a my jsme hned, tak jak říkám na začátku jsme dali najevo, že ne.“ (resp. č. 5).

Zajímavé je, že ač respondenti č. 6 a 7 vzdělávání rovněž odmítají, nezaujmají k němu tak striktní postoj. Již se částečně povinného vzdělávání zúčastnili. Respondenti jsou vzdělávání otevření, pokud je pro ně užitečné. Respondentka č. 7 uvádí, že se spolu se sociální pracovnící určenou na podporu a vzdělávání pěstounů snaží stávající situaci s neabsolvovaným vzděláváním zatím bezúspěšně vyřešit.

„Loni i předloni jsme si pak sami našli kurs, který jsme chtěli absolvovat.“ (resp. č. 6).

„Obě přemýšlíme, co s tím udělat. Samozřejmě nás nic nenapadá.“ (resp. č. 7).

Pěstouni se až do vstupu novely zákona v platnost nemuseli povinně účastnit žádného vzdělávání. Respondent č. 6 popisuje, jak se spolu s manželkou snažili v rámci vlastní angažovanosti sebevzdělávat.

„Zkušenosti jsme si vyměňovali s kolegy pěstouny v podobné situaci. Vzdělávali jsme se sami nebo prostřednictvím organizací. Takže šlo vlastně o vyměňování si informací s kolegy anebo o samo-vzdělávání.“ (resp. č. 6).

Postoje k povinnému vzdělávání	Shrnutí
Respondentka č. 4	<ul style="list-style-type: none"> • Odmítá vzdělávání. • Zaujímá striktní, negativní postoj. • Před novelou zákona se neúčastnila žádného vzdělávání.
Respondent č. 5	<ul style="list-style-type: none"> • Odmítá vzdělávání. • Postoj k povinnému vzdělávání je negativní. • Před novelou zákona se neúčastnil vzdělávání z vlastní iniciativity.

Respondent č. 6	<ul style="list-style-type: none"> • Nestaví se k povinnému vzdělávání plně odmítavě. • Při splnění podmínek je ochoten účastnit se vzdělávání. • Již v minulosti se snažil vzdělávat či účastnit vzdělávání z vlastní iniciativy.
Respondentka č. 7	<ul style="list-style-type: none"> • Postoj k povinnému vzdělávání není zcela odmítavý. • Při existenci vhodného tématu vzdělávání je ochotna se kurzů účastnit. • V minulosti projevovala snahu o sebevzdělávání.

Tabulka č. 2 – Postoje k povinnému vzdělávání

Z tabulky a sdělení respondentů vyplývá, že postoje k povinnému vzdělávání jsou u manželských párů odlišné. Respondenti č. 4 a 5 se ani před vstupem novely zákona v platnost o vzdělávání nezajímali. Respondenti č. 4 a 5 vzdělávání velmi striktně odmítají a vnímají jako zbytečnost. O zapojení do systému vzdělávání vůbec neuvažují. Respondenti č. 6 a 7 se vzdělávali i z vlastního rozhodnutí, nehledě na vstup novely zákona v platnost. Tito respondenti nejsou k zapojení do systému a vzdělávání tak negativisticky naladěni. Jsou možné účasti na vzdělávání otevření. Prakticky nepřekonatelnou bariérou v jejich aktivním vzdělávání je neodpovídající nabídka vzdělávání. Kritika nabídky vzdělávacích kurzů tvoří samostatnou kategorii.

8.1.3 Kritika nabídky vzdělávacích kurzů

Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že jednou z bariér, která jim brání účastnit se povinného vzdělávání je neadekvátní nabídka vzdělávacích kurzů, či akcí. Dostupné vzdělávání nevyhovuje individuálním potřebám rodin. Respondenti č. 6 a 7 uvádí, že v případě, kdy by jim bylo vzdělávání přínosem, se jeho účasti nebrání. Problémem je právě nabídka vzdělávacích kurzů, která je nevyhovující, tudíž je pro respondenty bezúčelné se vzdělávání účastnit.

„Ze vzdělávání, které nám bylo nabídnuto, jsme si nevybrali žádné. Loni i předloni jsme si sami našli kurs, který jsme chtěli absolvovat. Letos jsme si bohužel zatím nevybrali žádný.“ (resp. č. 6)

„Z toho vzdělávání, které nám nabízí, si nejsme schopni vybrat nic. Ani letos i přes veškerou naši snahu i snahu sociální pracovnice jsme ještě žádný příhodný kurs, který by nás zaujal, nenašli. Nikde nic nového a zajímavého není.“ (resp. č. 7).

Respondent č. 6 hodnotí výběr kurzů negativně. Zejména absenci zpětné vazby pěstounů, kteří se vzdělávání účastnili. Bez patřičných referencí vnímá potenciální přínos kurzů jako nepravděpodobný.

„Jak jsem již řekl, výběr kursů hodnotím záporně, protože naše pracovnice nemá reference a jít někam naslepo se nám nechce. Už několikrát jsme byli zklamáni. Užitečnost takového vzdělávání je potom sporná!“ (resp. č. 6).

Respondenti 4, 6 a 7 negativně hodnotí účast na vzdělávání, které jim není přínosem. Respondent č. 6 negativně hodnotí reálný přínos kurzů, které musí pěstouni povinně absolvovat, jen proto, že je to nově zákonem stanoveno. K tomuto názoru se přiklání i respondentka č. 7, která vnímá takové vzdělávání jako nepřínosné. Respondenti shodně uvádí, že se jedná o promarněný čas bez žádoucího pozitivního účelu.

„Já nebudu poslouchat tři hodiny o tom, že někdo droguje, protože moje dítě nedroguje, ale pro ně je to důležité. Proč tohle to budu dělat.“ (resp. č. 4).

„No, nabízené vzdělávání pro nás má jen minimální přínos, povinnost vybírat kurzy, abychom jako pěstouni splnili svou zákonnou povinnost, je pro nás naopak zátěží.“ (resp. č. 6)

„Povinně se dá odsedět cokoli, ale na to většina pěstounů nemá čas a není to vzhledem k tomu, že už vychovávají tolik let podnětné, no.“ (resp. č. 6).

„No víte, můžu být upřímná? Bohužel nabízené vzdělávání pro mě nemá žádný přínos, naopak to teda vnímám jako zátěž, protože musím navíc kromě své vlastní práce ještě vykazovat činnost, která je pro ten život a myslím tím, pěstounství naprosto bezcenná.“ (resp. č. 7).

Respondentka č. 4 se vyjadřuje i k rychlému obsazení termínů, které zabraňuje účastnit se případného vyhovujícího vzdělávání. Zprostředkovaně vyjadřuje názor respondenta č. 5, který dle manželky není spokojen s nedostatečnou kapacitou nabízeného vzdělávání a brzkou obsazeností termínu a témat.

„Byl problém, když třeba přišly ty informace a polovina už bylo obsazených. Tak to bylo taky hezké, tak hned z principu se manžel jako vztekl, takže z dvaceti termínu byla polovina pryč. Zrovna tak i témata samozřejmě.“ (resp. č. 4).

Respondentka č. 7. uvádí, že se spolu s pracovníci snaží najít vyhovující a přínosné vzdělávání, nýbrž bezvýsledně. Pozitivně hodnotí přístup sociální pracovnice a snahu najít adekvátní a přínosné vzdělávání rodině respondentů č. 6 a 7.

„Jak jsme říkala, při té návštěvě se poptá, jestli jsme si vybrali z nabídky kursů, které nám zaslala, já řeknu, že ne. Sice jsme se snažili, ale fakt se nám tam nic nehodí a nelíbí. Tak je nešťastná, že to musí vykázat a já jsem nešťastná s ní. Já slíbím, že zkusím pohledat nějaký kurs. Ona slíbí, že taky ještě pohledá a zase nashle za 2 měsíce“ (resp. č. 7).

Respondentka č. 7 také uvádí, že vyhovující kurzy existují. Do povinného vzdělávání se ovšem respondentům nemohou počítat v případě, kdy nemají příslušnou akreditaci.

„On je problém, že musí mít akreditaci, aby nám to uznali na tom úřadě.“ (resp. č. 7).

Respondenti (č. 4, 5, 6) v rozhovorech uvedli, že povinné vzdělávání je pojímáno globálně a má tak spíše obecný charakter. Nabízená témata proto nevyhovují individuálním potřebám rodiny. Ze sdělení respondentů vyplývá, že by jako účinnější formu pomoci viděli individuální přístup a pomoc v konkrétní rodině a konkrétní situaci.

„Ne to nemá smysl, každý má jiné děti, každý má jiné problémy, to nejde globalizovat. Tady musí oni, pokud chtějí těm rodinám pomoci, tak to musí přes tu sociální pracovníci, která do té rodiny chodí. Ta musí pomoci v tom daném, konkrétním případě a ne tam dávat přednášky. To je nesmysl úplný.“ (resp. č. 4)

„Třeba tam jsou lidi, který jako, kterým by pomohli, ale tak jak říkám, jako hold když mi kouří dítě, tak si, tak si ten problém buďto vyřeším nebo nevyřeším. No ale co mi může pomoci někdo obecně, že jo.“ (resp. č. 5)

„No. Napadlo mě, pokud by pěstounům byla nabídnuta individuální možná i dlouhodobá pomoc supervizora nebo jiného odborníka, možná bychom to považovali za přínos.“ (resp. č. 6).

Respondenti (č. 6, 7) hodnotí vzdělávání a nabízené kurzy jako nepodnětné. Jedním z důvodů je i fakt, že mají s výkonem pěstounské péče dlouholeté zkušenosti. Nabídka kurzů je spíše zacílena na pěstouny, jež s péčí o dítě/děti začínají.

„Celková nabídka vzdělávání pro dlouholeté pěstouny není příliš podnětná a bohatá, protože převážná většina je zaměřena na pěstouny, kteří jsou začátečníky.“ (resp. č. 6).

„No víte, abych byla upřímná, vlastně si myslím, že pro pěstouny, kteří už mají několik let pěstounství za sebou, není přínos skoro žádný. Ona totiž ta nabídka dostupných kursů nenabízí nic nového, co by pěstouni už sami nepoznali nebo nevěděli. Většina kursů je zaměřena na pěstouny začátečníky. No anebo jsou ty kurzy pro pěstouny profesionály.“ (resp. č. 7).

Respondenti č. 4 a 5 rovněž uvádí, že vzdělávání pro ně postrádá smysl, jelikož o svěřené dítě pečují již mnoho let i bez účasti na povinném vzdělávání. Navíc bude jejich výkon pěstounské péče brzy ukončen.

„Oni nám to vzdělávání jak jsem už říkal, nabízeli a my jsme hned, tak jak říkám na začátku jsme dali najevo, že ne. I možná z jejich pohledu k dceři X, že jo bude ji za půl roku 18 a i z jejich pohledu usoudili, že než aby se se mnou nebo s náma měli zbytečně dohadovat teda nějak si komplikovat situaci, tak asi toho nechali“ (resp. č. 4).

„Jako to je tři roky, co s tím začli. To už bylo dceři X patnáct. Jako k čemu, když už to někdo vymyslel. To je komplikované v už rozjetých rodinách.“ (resp. č. 4).

Kritika nabídky vzdělávacích kurzů	Shrnutí
Respondentka č. 4	<ul style="list-style-type: none"> • Obecnost témat, nevyhovující individuálním potřebám rodiny. • Překážkou je nízká kapacita a rychlé obsazení kurzů. • Nepodnětnost kurzů a vzdělávání pro dlouhodobě fungující a pečující pěstouny.
Respondent č. 5	<ul style="list-style-type: none"> • Obecnost témat. Respondent se spoléhá na vlastní výchovné metody. • Bariéra nízké kapacity a rychlého obsazení kurzů. • Výchova v rodině byla i bez povinného vzdělávání po dobu mnoha let hodnocena sociálními pracovníci jako adekvátní. Respondent tudíž nevnímá vzdělávání jako potřebné. K neúčinnosti vzdělávání se přičítá i brzy končící výkon pěstounské péče.
Respondent č. 6	<ul style="list-style-type: none"> • Nepodnětnost kurzů a vzdělávání pro pěstouny, jež jsou pěstouny již delší dobu. • Nedostačující nabídka. • Absence zpětné vazby účastníků kurzů. • Nabídka kurzů nevyhovuje potřebám rodiny. • Nutnost vyhledat vhodná témata vlastními silami.
Respondentka č. 7	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostačující nabídka kurzů. • Nevyhovující nabídka kurzů vzhledem k individuálním potřebám pěstounské rodiny. • Nutnost vyhledat kurzy a témata vlastními silami či za pomoci sociální pracovníce. • Vhodná témata kurzů existují. Vzdělávání ale není akreditováno. • Nepodnětnost a absence nových poznatků, informací pro pěstouny, kteří vykonávají pěstounskou péči dlouhou dobu.

Tabulka č. 3 – Kritika nabídky vzdělávacích kurzů

Ze sdělených informací lze konstatovat, že respondenti nejsou spokojeni s nabízenými vzdělávacími kurzy. Kritika respondentů se týká neodpovídající nabídky kurzů, nepodnětnosti pro pěstouny, kteří vykonávají péči již mnoho let. Negativně hodnotí potenciální nutnost absolvovat vzdělávání, které nevyhovuje potřebám rodiny a jeho neužitečnost. Respondenti č. 6 a 7 se snaží vlastními silami i za pomoci přidělení sociální pracovníce na podporu a vzdělávání pěstounů najít vyhovující kurzy. Bariérou v účasti na vyhovujícím vzdělávání je podmínka akreditace vzdělávacích kurzů. Ze sdělení respondentů (č. 4 a 5) vyplývá, že dalším úskalím je neodpovídající kapacita nabízeného vzdělávání a jejich rychlé obsazení kurzů. Z výpovědí respondentů (4, 5, 6 i 7) je patrné, že nabízené vzdělávání hodnotí jako nepřínosné. Jedním z uváděných důvodů je nepodnětnost témat pro pěstouny vykonávající dlouhodobou péči již řadu let, obecnost témat neodpovídající individuálním potřebám pěstounů a jejich rodin.

8.1.4 Existence výjimek ve vnímání vzdělávání jako přínosu

Z rozhovoru s respondenty vyplynulo, že existují výjimky, kdy vnímají vzdělávání jako přínosné. Respondenti uvedli, že vzdělávání, tak jak je nastaveno dnes může být přínosné například pro začátečníky, či pro pěstouny realizující péči o dítě na přechodnou dobu.

„Já něco jiného jsou asi ti profesionální pěstouni, tam zas je jiná problematika odevzdat to dítě a připravit jej psychicky, toho člověka.“ (resp. č. 4).

„Já to tu změnu hlavně i s tím vzděláváním, vlastně ty 2 roky nebo jak dlouho platí ten nový zákon, beru v tom, že jsou opravdu profesionální pěstouni, kterých si samozřejmě vážím, protože já bych to dělat nemohl.“ (resp. č. 5).

Respondent č. 6 se vyjadřuje obdobně, zmiňuje opět fakt, že nabídka vzdělávání je pro něho nepřínosná. Přidává však fakt, že pro pěstouny, jež s péčí o dítě začínají, může být vzdělání obohacující.

„Celková nabídka vzdělávání pro dlouholeté pěstouny není příliš podnětná a bohatá, protože převážná většina je zaměřena na pěstouny, kteří jsou začátečníky. Pro ně jsou možnosti pravidelného vzdělávání také žádoucí kvůli kontaktu s pěstouny, možnosti řešit nové problémy a podobně.“ (resp. č. 6).

Respondenti č. 6 a 7 uvádí další výjimku, kdy pro ně bylo vzdělávání osobním přínosem, a tudíž jej hodnotí pozitivně. Jedná se o situaci, kdy si mohli cíleně vybrat téma, které pro ně bylo obohacující.

„Jak jsem již řekla, trvalo nám dlouho, než jsme něco našli, ale nakonec vzdělávání, které jsme si našli, hodnotím velmi kladně.“ (resp. č. 7)

„Naštěstí vzdělávání, které jsme si našli, hodnotím kladně, měli jsme na ně pozitivní reference už předem.“ (resp. č. 6).

Existence výjimek ve vnímání vzdělávání jako přínosu	Shrnutí
Respondentka č. 4	<ul style="list-style-type: none"> • Přínos povinného vzdělávání pro pěstouny realizující péči na přechodnou dobu.
Respondent č. 5	<ul style="list-style-type: none"> • Přínos povinného vzdělávání pro pěstouny realizující péči na přechodnou dobu.
Respondent č. 6	<ul style="list-style-type: none"> • Přínos vzdělávání pro začínající pěstouny. • Osobní přínos, pokud vybrané vzdělávání vyhovuje potřebám rodiny. • Nutnost osobní angažovanosti ve výběru vhodného tématu vzdělávání. • Pozitivní hodnocení vzdělávání díky referencím.
Respondentka č. 7	<ul style="list-style-type: none"> • Zaměření vzdělávání a potenciální přínos pro pěstouny realizující péči na přechodnou dobu a začínající pěstouny. • Vzdělání je obohacením pouze, pokud je vybíráno osobně a vyhovuje individuálním potřebám rodiny.

Tabulka č. 4 – Existence výjimek ve vnímání vzdělávání jako přínosu

Ze sdělení respondentů shrnutých ve výše uvedené tabulce je patrné, že existují momenty, kdy vnímají vzdělávání jako přínosné. Respondenti (č. 4, 5 a 7) konstatují, že vzdělávání by mohlo být přínosem pro pěstouny realizující pěstounskou péči na přechodnou dobu. Ze sdělení respondentů vyplývá, že osobně vzdělávání nehodnotí jako přínosné, ale uznávají jeho potenciální přínos pro druhé. Respondenti č. 6 a 7 kladně hodnotí pouze vzdělávání, kterého se účastnili na základě pozitivních referencí. Takto vybrané vzdělávání vnímají jako možný přínos.

8.1.5 Hodnocení kvalifikovanosti lektorů a jejich „nezkušenosti“

Z analýzy rozhovoru plyne, že se respondenti věnovali kvalifikovanosti a zkušenosti lektorů. Pro respondenty č. 4 a 5 je otázka zkušeností lektora velmi důležitá. Jejich osobní účast a vlastní poznatky ke vzděláváním jsou teoretické. Objevují se zde vysoko kladené

nároky na lektora, zejména co se týče oblasti zkušeností. Respondenti č. 4 a 5 vnímají možnou nezkušenost lektora jako překážku v účasti na vzdělávání.

„Navíc by mě zajímalo jakou, jaké zkušenosti má ten lektor, který nás bude školit k tomu, co a jak máme dělat s dětma, jestli má taky 4 děti, jako mám já? Tak jestli ten lektor má taky aspoň takové zkušenosti, tak je to aspoň možná někdo s kým já budu ochotný, když mi padne do oka zrovna si vyměňovat svoje zkušenosti a říkat jestli teda se ty věci mají dělat tak nebo tak.“ (resp. č. 5)

„V momentě, kdyby mi tam nějaká ženská začala vykládat, tak já začnu tím, ukažte mi titul, že máte deset let vzdělání a kolik dětí jste vychovala a jakou máte praxi. Pokud ne, tak ahoj. A budeme v sobě hned první hodinu, to je jen vyvolání nějakého extempóre.“ (resp. č. 4)

Respondent č. 6 se rovněž vyjadřuje k lektorům a jejich zkušenostem. Jeho vyjádření se ovšem týká zapojení zkušených lektorů do kurzů pro začátečníky, které by pak mohly být dle něj opravdovým přínosem.

„Co já si myslím, možná by stálo za úvahu využít zkušeností starších pěstounů při přípravě těch mladších.“ (resp. č. 6).

Respondentka č. 4 ve svém sdělení uvádí, že jí byla nabídnuta možnost spolupracovat, jakožto jedna z lektorek kurzů pro pěstouny, respondentka se odmítá jakýmkoliv způsobem na vzdělávání podílet.

„Oni mě už dokonce i tlačili, abych si udělala, abych dělala to školení, protože lidi nechtějí poslouchat někoho, kdo v životě nevychoval dítě. No ale já tam taky nebudu oxidovat někde.“ (resp.č. 4).

Hodnocení kvalifikovanosti lektorů a jejich „nezkušenosti“	Shrnutí
Respondentka č. 4	<ul style="list-style-type: none"> • Kvalifikovanost a převážně zkušenost s výchovou dětí vnímána jako zásadní kritérium v hodnocení vzdělávání. • V případě absence osobních zkušeností lektora, vznik potenciálního konfliktu. • Nabídka účastnit se povinného vzdělávání jako lektorka – hlavní parametr zkušenost a vzdělání.
Respondent č. 5	<ul style="list-style-type: none"> • Apel na kvalifikovanost lektora, zejména zkušenosti s výchovou dětí. • Potenciální srovnávání vlastních zkušeností pěstouna a lektora.

Respondent č. 6	<ul style="list-style-type: none"> Vnímá spojení kvalifikovanosti lektora a osobních zkušeností s výchovou svěřených dětí jako možný přínos pro začínající pěstouny. Vzdělávání by tak bylo v praxi užitečnější.
Respondentka č. 7	<ul style="list-style-type: none"> Kvalifikovanost a zkušenosti lektorů nekomentuje.

Tabulka č. 5 – Hodnocení kvalifikovanosti lektorů a jejich „nezkušenosti“

Z výše uvedených informací v tabulce vyplývá, že respondenti č. 4 a 5 se vzdělávání neúčastní, kvalifikovanost lektorů však hodnotí hypoteticky. Z jejich sdělení plyne, že lektoři musí být patřičně kvalifikováni, pokud by nedisponovali dlouholetými zkušenostmi s péčí o svěřené dítě, či výchovou vlastních dětí byli by respondenty posuzováni negativně. Informace sdělované nezkušeným lektorem by tito nepřijímali. Respondent č. 6 se v rozhovoru spíše zabýval otázkou většího přínosu vzdělávání v případě, kdy by začínajícím pěstounům sděloval informace zkušený pěstoun. O pozitivěch spojení odbornosti a zkušeností u přednášejících lektorů, zjevně ví i realizátoři povinného vzdělávání. Respondentka č. 4 uvádí, že jí bylo právě z tohoto důvodu nabídnuto podílet se na vzdělávání jako lektorka.

8.1.6 Sdílení a zařaditelnost do skupiny

Z analýzy rozhovorů vyplývá, že respondenti č. 4 a 5 vnímají svou finanční úroveň a status jako bariéru pro zařazení do „kolektivního“ systému vzdělávání. Respondenti tvrdí, že je pro ně nemyslitelné účastnit se například víkendového vzdělávání z důvodu úrovně ubytování. Bariérou je finanční standard, který má manželská pěstounská dvojice výše nastavený. Mimo to vnímají respondenti jako překážku kolektivní vzdělávání a snahu seskupit nesourodé jedince na základě jediného společného znaku, čímž je svěřením dítěte do pěstounské péče. Tato snaha se respondentům jeví jako nereálná a nemyslitelná, což potvrzují i v úryvcích rozhovorů.

„Sjednotit různé rodiny, z různých sociálních vrstev já si myslím, že je nemožné. Oni mě nemůžou posadit s havířem, s někým kdo bydlí v holobytě. Jako to nemůže fungovat. Jako já vím, že to teď vypadá materialisticky, hnusně, ale mě někdo nemůže pozvat někde na školení třídní a pozvat mě do, hm ubytovat mě v ubytovně, pro mě to je jak do vězení, kdyby mě někdo zavřel. To přece nejde. Já nevím, jak bych to popsala.“ (resp. č. 4)

„Ta snaha té sociálky, abychom se teda něčeho zúčastnili, poté kdy sem dal najevo, že to nedopadne dobře a jestli opravdu trvají na tom, abych někam jel nedej bože, abych jel někam na 3 dny na nějaké, do nějakého rekreačního střediska, tak jsem paní naznačil, že obvykle jezdím do pěti hvězdičkového hotelu a že nebudu určitě spokojený, když mě zavřou do

nějakého rekreačního střediska ROH, kde bude koupelna na chodbě a že to nedopadne dobře.“(resp. č. 5).

Respondent č. 5 jako další bariéru uvádí, že nelze sjednotit různé lidi na základě jednoho styčného bodu.

„Je to pro mě skupina lidí, se kterou máme společného to, že máme dítě v pěstounské péči. Nejsme ze stejný nebo nemusíme být ze stejný sociální vrstvy, nemusíme být stejně věkově, spojuje nás teda jenom to, že máme dítě v pěstounské péči. Ale to není důvod pro to, abych s těmadle, téma lidma trávil čas.“ (resp. č. 5).

Respondent č. 5 výslovně uvádí, že nemá touhu sdílet informace a zkušenosti s ostatními pěstouny.

„A určitě nemám pocit, že si potřebuju s někým vyměňovat svoje zkušenosti a že mi něco dá to, že si budu s někým vyměňovat svoje zkušenosti.“(resp. č. 5).

Naopak respondenti č. 6 a 7 se zařazením do vzdělávání problém nemají. Možnost sdílení zkušeností, využili již před vstupem novely zákona v platnost a to zcela z vlastní iniciativity. V případě adekvátní a vhodné nabídky kurzů a vzdělávání respondenti č. 6 a 7 nemají problém se zařazením do systémového vzdělávání.

„Zkušenosti jsme si vyměňovali s kolegy pěstouny v podobné situaci. Vzdělávali jsme se sami nebo prostřednictvím organizací. Takže šlo vlastně o vyměňování si informací s kolegy anebo o samo-vzdělávání.“ (resp. č. 6).

„Byli jsme činní pod organizací x, kde jsme pomáhali organizovat kurzy pro vzdělávání manželských párů. Tam jsme se občas setkávali s páry, které si vzaly nějaké dítě z dětského domova“

Sdílení a zařaditelnost do skupiny	Shrnutí
Respondentka č. 4	<ul style="list-style-type: none"> • Vnímá jako nereálné sjednotit lidi s různými problémy, různým zaměstnáním a různým finančním zázemím.
Respondent č. 5	<ul style="list-style-type: none"> • Necítí potřebu sdílet zkušenosti s dalšími pěstouny.
Respondent č. 6	<ul style="list-style-type: none"> • V minulosti využívali možnost sdílet zkušenosti z vlastní iniciativity. • Spolupráce s organizacemi.
Respondent č. 7	<ul style="list-style-type: none"> • Aktivní v setkávání a pomoci organizovat vzdělávání pro manželské páry, již před uzákoněním povinného vzdělávání. • Nebrání se sdílení zkušeností.

Tabulka č. 6 – Sdílení a zařaditelnost do skupiny

Z poznatků shrnutých v tabulce č. 6 je patrné, že respondenti se rozcházejí v otevřenosti a potřebě sdílet zkušenosti. Respondenti č. 4 a 5 jsou k možnosti sdílet zkušenosti, zařazení do skupiny pěstounů vnímají rovněž negativisticky. Ze sdělení respondentů plyne, že striktní odmítání vzdělávání souvisí s absencí potřeby sdílet zkušenosti a zavržením možnosti zařazení se do skupiny vzdělávajících se pěstounů. Toto potvrzují i další poznatky, které vyplynuly ze sdělení respondentů č. 6 a 7. Ti vzdělávání striktně nezavrhují i jejich postoj ke společnému sdílení je podstatně pozitivnější. Lze konstatovat, že pozitivní či negativní vztah ke sdílení a začlenění do skupiny pěstounů přímo souvisí s postoji a účastí na povinném vzdělávání.

8.1.7 Důsledky neabsolvování povinného vzdělávání

Respondenti (č. 4, 5 a 7) se v rozhovoru zmínili o potenciálních následcích neabsolvování povinného vzdělávání. Novela zákona pěstounům ukládá povinnost absolvovat vzdělávání v rozsahu 24 hodin za 12 měsíců. Respondentka č. 4 hovoří o uložení povinnosti, ale absenci popisu sankcí v případě jeho neabsolvování. Respondent č. 5 popisuje, že by potenciální sankce za neabsolvování vzdělávání hodnotil negativně, jelikož by byla účast na vzdělávání vnímána jako ukazatel kvalit pěstouna.

„Nic, tam je dobrá klauzule, že jsme povinni, ale nejsou tam sankce. Tam zapomněli dát. Když se neúčastním, tak vám nevyplatíme, nebo tak něco. Takže celý ten zákon je postavený tady na tomhle tom. Jako musíte, musíte, musíte, ale když tam nepůjdete, tak sankce nejsou.“ (resp. č. 4)

„Sankce za to, že se pěstoun nebude vzdělávat? To by vycházeli a priori z toho, že to vzdělávání je to dobrý a já jako pěstoun, který to odmítl jsem ten špatnej. Jako jsou lidi, co to absolvují, protože jim to bylo řečeno. A já na to prdím.“ (resp. č. 5)

Respondentka č. 7 o absenci sankcí nemá tušení. Projevuje proto obavu, aby z neúčasti na povinném vzdělávání nevznikl do budoucna problém s výkonem pěstounské péče.

„Tak se asi dostaneme na černou listinu pro nespolupracující pěstouny. Jaké jsou postihy, to teda zatím nevím. Máme před sebou ještě 5 let pěstounství, tak to snad nějak s těmi úřady doklepem.“ (resp. č. 7)

Důsledky neabsolvování povinného vzdělávání	Shrnutí
--	----------------

Respondentka č. 4	<ul style="list-style-type: none"> • Je si vědoma, že ji nehrozí žádné problémy, které by plynuly z neúčasti na povinném vzdělávání dle novely zákona.
Respondent č. 5	<ul style="list-style-type: none"> • Sankce odmítá.
Respondent č. 6	<ul style="list-style-type: none"> • K problematice důsledků neabsolvování se blíže nevyjádřil.
Respondentka č. 7	<ul style="list-style-type: none"> • Projev obav z možných postihů za neabsolvování povinného vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Tabulka č. 7 - Důsledky neabsolvování povinného vzdělávání

Jak znázorňuje výše uvedená tabulka, je možno konstatovat, že respondenti si nejsou vědomi existence postihu za neabsolvování povinného vzdělávání. Ve výpovědích respondentů je patrný rozpor. Respondenti č. 4 a 5 z případných sankcí nemají obavy. Respondentka č. 4 se sankcí neobává, jelikož si sama zjistila, že neexistují. Naopak respondentka č. 7 se vzhledem k nejistotě a domněnce o možné existenci postihů z neabsolvování obává, aby neúčast neměla negativní dopad na její rodinu a výkon pěstounské péče.

9 Výsledky výzkumného šetření

Celkový počet respondentů ve výzkumném souboru je osm lidí. Následující kapitola empirické části diplomové práce se zabývá analýzou rozhovorů s respondenty, kteří se vzdělávají dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí účastní. Skupina je zastoupena čtyřmi respondenty, jedním manželským párem a dvěma respondentkami. Cílem empirické části diplomové práce je výzkumným šetřením analyzovat, jak povinné vzdělávání dle novely zákona hodnotí pěstouni realizující dlouhodobou pěstounskou péči.

9.1 Hodnocení respondentů, kteří se vzdělávání účastní

Informace k výzkumné části diplomové práce jsem získávala metodou polosturkturovaných rozhovorů. Po ukončení rozhovorů jsem přistoupila k jejich analýze a vytvořila několik kategorií na základě opakujících se slov či sdělení s obdobným významem. V textu jsou zakomponovány úryvky doslovných sdělení respondentů. Každá kategorie je zakončena shrnutím poznatků ve formě zpracované tabulky.

9.1.1 Hodnocení sociální pracovnice

Respondenti (č. 3, 8) v rozhovorech shodně uvedli, že jsou spokojeni s ochotou přidělených sociálních pracovníků a jejich snahou zajistit vše potřebné, což se týče i povinného vzdělávání. Respondentka č. 3 v rozhovoru přímo potvrzuje spokojenost se snaživou sociální pracovnící, která usiluje o to, ať vybrané vzdělávání a kurzy odpovídají individuálním potřebám rodiny respondentky. Výběru sociální pracovnice důvěřuje. Respondentka velmi kladně hodnotí poctivost sociální pracovnice. Cení si jí pro její snahu zajistit adekvátní vzdělávání a otevřený přístup k řešení náhlých situací.

„Ona je šikovná, ona nám nabízí to, co právě je ve věku našeho dítěte. Opravdu si s tím dá tu práci. Vybere to, co je tady i nejbliž, neposílá nás někam. Snaží se. Je šikovná. Řekne a ještě vám chybí čtyři hodinky, tu jsme vám našla hodiny, třeba tady na to stačí zajít. Bavilo by vás to. Je šikovná, velice poctivá.“ (resp. č. 3)

„Dokonce jednou se mi stalo, že jsem opravdu byla nemocná a nemohla dojít. Tak mi nabídla možnost, jako jestli jsem četla nějakou literaturu a té já četla spousty. Tak ona pak za mnou přišla. Já ji povykládala, o co se jednalo a tak se ty hodiny dobralý.“ (resp. č. 3)

„Nemám potřebu si někde něco sama hledat. Vím, že ona mi nabídne jen to nejlepší.“ (resp. č. 3).

Respondentka č. 8 uvádí, že je o vzdělávání informovaná svou sociální pracovnící. S její prací je velmi spokojená.

„Já mám sice teda jako sociální pracovníci, která opravdu, já ji zavolám, potřebuju to, potřebuju to a ona vždycky řekne: „Ano já se podívám na to“. Ona fakt, ona je super sociální. Já si nemůžu na ni stěžovat, já kdybych měl vyměnit, já budu na nervy. Zařídí mi, co potřebuju, jako jo i o tom vzdělávání informuje a zařídí no.“ (resp. č. 8)

Respondent č. 2 popisuje změnu v obvyklých návštěvách sociální pracovníce. V době vstupu novely zákona v platnost přišla sociální pracovníce na obvyklou návštěvu. Povinnost vzdělávání mu byla sdělena jako strohý fakt.

„Jednou k nám přišla ta sociální pracovníce, ne jak obvykle. Donesla nějaký papír, dala nám nějaké ty podklady k tomu a my jsme je museli podepsat. No a řekla nám k tomu, že to zkrátka musí být, podle nějakého zákona, že to musím absolvovat jinak jako. No zkrátka se to musí, nějakých těch 24 hodin za rok absolvovat.“ (resp. č. 2)

Respondentka č. 1 popisuje situaci obdobně jako manžel. Z jejich sdělení vyplývá, že bylo vzdělávání podáno jako povinnost, kterou je nezbytné plnit. Objevuje se zde strach o zachování pěstounské péče v případě, kdyby respondentka vzdělávání dle novely zákona odmítla.

„Sociální pracovníce, která vlastně měla nebo má za úkol informovat pěstouny, takže nám vlastně dala určité papíry, když přišla k nám, kde jsme si to tam přečetli, na co máme nárok, na co zas mají oni nárok, čeho se to všeho týká. Ted' vím akorát, že ted' to prostě musím absolvovat, protože, když to nebudu absolvovat, tak vlastně ztrácíme nějak nároky, které na ty děti máme.“ (resp. č. 1).

Hodnocení sociální pracovníce v povinném vzdělávání	Shrnutí
Respondentka č. 1	<ul style="list-style-type: none"> • K práci sociální pracovníce se nevyjadřuje. Z rozhovoru, ale vyplývá mírná obava ze ztráty dětí v případě, že by povinné vzdělávání dle novely zákona respondentka odmítla. • Striktní sdělení o nutnosti povinné vzdělávání absolvovat.
Respondent č. 2	<ul style="list-style-type: none"> • Blíže se ke vztahu se sociální pracovnící nevyjadřují. Dle sdělení vyplývá, že informace o vzdělávání byly sociální pracovnící stroze a striktně předány.
Respondentka č. 3	<ul style="list-style-type: none"> • Vnímá úsilí sociální pracovníce o zapojení do povinného vzdělávání pozitivně. • Ocenění snah sociální pracovníce o nalezení odpovídajícího vzdělávání.

	<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivní vnímání vstřícnosti sociální pracovnice.
Respondentka č. 8	<ul style="list-style-type: none"> • Absolutní spokojenost s veškerými službami sociální pracovnice. • Ocenění ochoty a pomoci.

Tabulka č. 8 – Hodnocení sociální pracovnice

Z informací sdělených v rámci výzkumného šetření vyplývá, že s osobou sociální pracovnice souvisí i spokojenost respondentů. Respondentky č. 3 a 8 velmi pozitivně hodnotí osobu sociální pracovnice, její přístup a snaživost. Rozdílné informace poskytli respondenti č. 1 a 2, kterým sociální pracovnice pouze striktně oznámila, že vzdělávání je od vstupu novely zákona v platnost povinné. Respondentka č. 1 dokonce cítí obavu, že pokud by tuto povinnost neplnila, mohla by o svěřené děti přijít. Respondent č. 2 stejně jako respondentka č. 1 uvádí, že povinné vzdělávání jim bylo striktně nařízeno. Na základě sdělených informací lze tvrdit, že spokojenost sociální pracovnice souvisí s její snahou, komunikativností a otevřeností.

9.1.2 Preference víkendového vzdělávání

Respondenti se v rozhovoru vyjadřovali k absolvovanému povinnému vzdělávání. Někteří z nich (č. 1, 2) se účastnili jak parciálních kurzů, tak i víkendového vzdělávání.

„My jsme si teda vybrali různé kurzy, ty jsme absolvovali. Ten začátek toho vzdělávání to bylo takové rychlé, to bylo jen po těch čtyřech hodinách. Ted' nejčastěji využíváme ty víkendové pobyty a ty čtyři hodiny k tomu doberem.“ (resp. č. 1)

„Ze začátku jsme měli krátkodobé kurzy. Pak už nevím v kterém roku, jo dva čtrnáct nám nabídli i to víkendové vzdělání. Tak jsme to zkusili, a takže jsme už na pobytu celkově byli dvakrát a ted' nás čeká pobyt třetí.“ (resp. č. 2)

Velmi pozitivně se zejména respondenti č. 1, 2 a 8, jež preferují víkendové vzdělávání, vyjadřují k zajištění péče o svěřené děti. Jedna z respondentek (č. 8) díky tomu vnímá tuto formu vzdělávání jako relaxaci a doporučuje výhradně víkendové vzdělávání.

„No, jinak jako lidi, co jsou jako takhle to školení úplně jako doporučuju všem. Víkendové, víkendové prostě. Nedám dopustit na to, ani manžel. Já říkám víkendové vidíš to, odpočineme si o víkendu aspoň.“ (resp. č. 8)

„Kdybych si mohla sedět jenom jednou čistě na tom víkendovém a nemusela už jít na další, mě to nevadí, mě stačí to víkendové a pak už mi to je jedno. Jo protože tam jdeš, děcka se vyblbnou, vyběhají.“ (resp. č. 8)

„My jsme od minulého roku prakticky i letos jeli na to víkendové. To je úplně super pro ty děcka. Odpočineš si ty, odpočinou si děcka. Děcka od rodičů, my od dětí. Zároveň vlastně jo oni se tam vyběhají, poznají jiné děcka, jo všechno, vyhraju si a my zase se vlastně učíme, že a tím si i odpočineme, no.“ (resp. č. 8)

„Jsou tam vlastně mladí lidi, kteří se celou dobu o ty děcka starají a jsou připraveni.“ (resp. č. 1)

„My si děcka hlavně na ten víkend můžeme vzít s sebou a o ně je tam postaráno. To je dobré.“ (resp. č. 2)

Respondentka č. 3 se k pobytovému vzdělávání jakožto jedné z nabízených forem povinného vzdělávání nevyjadřuje. V minulosti absolvovala z vlastního popudu různá víkendová setkání. Zkušenosti respondentky č. 3 s organizovanými pobyty jsou kladné a hodnotí je velmi obdobně, jako respondenti, kteří se účastní víkendového vzdělávání dnes. Respondentka č. 8 výše uvádí, že taktéž vnímala víkendové pobyty jako relaxaci, kde bylo možné skloubit odpočinek se vzděláváním.

„Víkendy, co se pořádali. A jako ten klub funguje do dneška. Je to jako možnost sdílení. Bylo to fajn, jednou za čas, taková relaxace a bylo to uzavřené. To nám zaplatili a my jsme tam mohli relaxovat, pobavit se a sdílet. Roky, roky to trvalo. Někdy to bylo i s programem, že jsme, jako cíleně jsme se bavili, ohledně toho: nemáte někdo zkušenosti? A tak.“ (resp. č. 3).

Pro respondenty č. 1, 2 a 8 je víkendové vzdělávání první volbou. Dle sdělení je nutné se pro velký zájem a omezenou kapacitu nahlásit na víkendové vzdělávání co nejrychleji. Výběr tématu je až druhý v pořadí.

„Dost akorát, když chceš ten víkendový, tam musíš rychle, protože lidi to berou. Jo takže hned jak ti přijde nabídka. Mě přijde nabídka, mě posílají emaily a dycky hned, jak přijde nabídka, tak s chlapem sednem a hned se díváme, kde co je na víkend, pak co to téma a prostě a bereme.“ (resp. č. 8)

„Vybiráme si teď ty víkendy. Hodně. Tam jsou ty pobyty vlastně jen na jaře a na podzim a ty jsou už i dopředu dost zabrané. Musíš rychle.“ (resp. č. 1)

„Ty pobyty to musíme rychle, to je hned pryč. No, a že někdy se jako do toho nevejdeš no jako téma. Třeba se mluví o menších dětech nebo třeba o větších, že to není úplně, co potřebujeme my. Někdy. Někdy se zas trefíme.“ (resp. č. 2)

Respondentka č. 3, která vykonává pěstounskou péči již mnoho let, nemá potřebu preference určitého typu vzdělávání. Věří v úsudek sociální pracovnice, která jí vybírá dílčí kurzy odpovídající potřebám rodiny.

„Nemám potřebu si někde něco sama hledat. Vím, že ona mi nabídne jen to nejlepší.“ (resp. č. 3).

Preference víkendového vzdělávání	Shrnutí
Respondentka č. 1	<ul style="list-style-type: none"> • Preferuje víkendové vzdělání zejména z důvodu zajištění péče o svěřené děti. • Uvědomění si omezené kapacity povinného vzdělávání.
Respondent č. 2	<ul style="list-style-type: none"> • Velmi pozitivně hodnotí poskytnutí péče o děti během víkendového vzdělávání. • Nutnost rychlého reagování a obsazení víkendového vzdělávání.
Respondentka č. 3	<ul style="list-style-type: none"> • Víkendové vzdělání nekomentuje. • Vybírá vzdělávání dle úsudku sociální pracovnice. • Z vlastní iniciativy absolvovala vzdělávací pobyty, již před novelou zákona. To hodnotí zpětně obdobně jako pěstouni, kteří využívají víkendové pobyty v rámci povinného vzdělávání stanoveného novelou zákona.
Respondentka č. 8	<ul style="list-style-type: none"> • Velmi pozitivně hodnotí víkendové vzdělávání. • Vzdělávání je kombinací odpočinku a získávání nových informací. • Vyžití pro svěřené děti. • Vědomí nutnosti rychlého zaregistrování na víkendový vzdělávací pobyt.

Tabulka č. 9 – Preference víkendového vzdělávání

Z informací vyplývá, že víkendové vzdělávání preferují respondenti, kteří mají v pěstounské péči děti v nižším věku. Hlavním důvodem pro první volbu víkendového vzdělávání je dle respondentů č. 1, 2 a 8 zajištění péče o svěřené děti. Kvůli upřednostňování víkendového pobytu jsou respondenti ochotni slevit z tématu vzdělávání. Co respondenti (č. 1, 2, 8) negativně hodnotí je rychlé obsazení víkendových pobytů. Respondentka č. 3 nepreferuje žádný typ vzdělávání, věří výběru své sociální pracovnice, která jí vybírá témata na míru. Kdysi z vlastní iniciativy účastnila víkendového vzdělávání, které hodnotí obdobně jako respondenti (č. 8), kteří se účastní víkendových pobytů v rámci systému povinného vzdělávání dnes.

9.1.3 Pozitivní přínos povinného vzdělávání i pro svěřené děti

Respondenti (č. 1, 3, 8) v rozhovorech uvádí, že vzdělávání přináší pozitiva i pro svěřené děti. Ať už se jedná o možnost zapojit děti do aktivit během vzdělávání, možnost navázat kontakty s dětmi v obdobné životní situaci, sdílení, odpočinek, či zlepšení vzájemné komunikace, pochopení a upevnění vztahů s pěstouny.

„My tam vlastně pracujeme i s těma dětma pak, že já nevím třeba sedíme a oni nám řeknou, kde jste byli na dovolené, co tam bylo pro vás užitečné a teď děti kreslí, my kreslíme a teď jestli se to sejde. Takže se tam spolupracuje i na fungování rodiny s dětma. Děti si to chválí, protože i oni vlastně se tam setkají s dalšíma dětma. Povykládají si také své problémy a své zážitky, které třeba jsou zas úplně jiné.“ (resp. č. 1).

„To je úplně super pro ty děcka. Odpočineš si ty, odpočinou si děcka. Děcka od rodičů, my od dětí. Zároveň vlastně jo oni se tam vyběhají, poznají jiné děcka, jo všechno, vyhrajou si a my zase se vlastně učíme, že a tím si i odpočineme, no.“ (resp. č. 8).

Respondentky č. 1 a 8 se v úryvcích vyjadřují k pozitivům a spokojenosti dětí na víkendovém vzdělávání pro pěstouny. Oproti tomu respondentka č. 3 se vyjadřuje o obohacení, které může přinést i parciální vzdělávání. Kladem dle respondentky č. 3 ve vztahu k dětem je prohloubení vzájemné důvěry, komunikace a ujištění dítěte o jeho důležitosti.

„Tady to vzdělávání taky někdy vede ke komunikaci. Já nechci, jakože já někde, aby on to tak nevyčítal, se chodím někde tajně, jako sbírat recepty jak na něho. Tak se snažím říct: „Dívej, jdem se vzdělávat, něco si poslechnout. Jak ti nejlépe pomoci, jak s tebou mluvit.“ A on no to: „Zas budeš chytrá, budeš to zkoušet.“ A já vždycky říkám, že jak přijdem, tak mu to všechno povykládáme a můžeme to spolu rozebrat. Samozřejmě úplně všechno mu říct nemůžu, ale některé věci mu říct můžu, tak je super, že si spolu prostě sedneme a on se jako cítí, že s ním komunikuji jako s dospělým, že se cítí důležitý, že jako pozitivum vidím, že to přineslo komunikaci mezi námi.“ (resp. č. 3).

Pozitivní přínos povinného vzdělávání i pro svěřené děti	Shrnutí
Respondentka č. 1	<ul style="list-style-type: none">• Pozitivní hodnocení aktivního zapojení dětí do činností.• Možnost sdílení s ostatními dětmi.• Zajímavé aktivity i pro děti.• Stmelování rodiny.
Respondent č. 2	<ul style="list-style-type: none">• Pozitivně hodnotí, že je o děti postaráno. K obohacení a přínosu vzdělávání pro děti se nevyjadřuje.

Respondentka č. 3	<ul style="list-style-type: none"> • Jako pozitivum vnímá zájem o činnosti syna. • Zlepšení vzájemné komunikace. • Zapojení a sdílení informací získaných v průběhu vzdělávání.
Respondentka č. 8	<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivně hodnotí oddych, který vzdělávání umožňuje jak dětem, tak i rodičům. • Možnost sdílení a seznámení se s ostatními dětmi.

Tabulka č. 10 – Pozitivní přínos i pro svěřené děti

Z informací shrnutých v tabulce č. 10 lze konstatovat, že respondenti č. 1, 2, 3 i 8 vnímají, že povinné vzdělávání je přínosem i pro svěřené děti. Konkrétně uvádí, že napomáhá zlepšování fungování rodiny díky zapojení do společných aktivit v rámci vzdělávání, vede k vzájemné komunikaci mezi rodiči a dětmi, umožňuje vzájemné setkání dětí v obdobné situaci.

9.1.4 Absolvované vzdělávání jako částečný přínos v praxi

Respondenti (č. 1, 2, 3, 8) uvádí, že se informace sdělené v průběhu vzdělávání snaží aplikovat do praxe a výchovy dětí. Některé rady a návody jsou dle respondentů realizovatelné, jiné ne. Respondentka č. 1 uvádí jednotlivé úspěšné snahy o aplikaci.

„Hodně si z toho беру, ale jako ne všechno je užitečné a dá se jako provést. Ale třeba jsem se dost se ponaučila třeba tím, jak ty děti jsou třeba neposlušné nebo něco, že jsem třeba zkoušela, že třeba nám tam radila, že jim máme udělat seznam. Přesně napsat v kolik hodin vstávají, jak, v kolik hodin jdou do školy, v kolik hodin přijdou ze školy a takové ty různé ty. Takže jsme to zkoušeli a mělo to účinek jako.“ (resp. č. 1)

„Jako některé věci prostě jsou realizovatelné. Nebo třeba nám tam říkala věci ohledně jídla, třeba že jsme měli problémy s vnučkou s tím jídlem. Tak se na to podívala a řekla, že ona to jako jíst nebude. Takže nám tam třeba pak radila, dobře, tak jí to nedávejte, nechte jí to tak, ona se možná k tomu vrátí. Ona to totiž nezkusí a řekne, já to nemám ráda a jíst že to nebude. Jo? A ta nám říkala, že ona se k tomu vrátí a fakt, že ona se pak vrátila, zkusila. Snědla to. A tím pádem jsem to začala dodržovat, protože s tím jídlem fakt byly problémy. Jako jo hodně věci mi tam jako pomůže, které zkouším.“ (resp. č. 1)

Respondentka č. 1 výše uvádí, že jí některé rady jí byly v praxi užitečné. Její manžel, ovšem tvrdí, že on vzdělávání v praxi nerealizuje. V množném čísle sděluje, že jim vzdělávání v péči o svěřená vnoučata nepomohlo, což je v rozporu s tvrzením respondentky č. 1.

„Já si jako myslím, že nám to nějak moc v té péči o děcka nepomohlo. To je prostě v praxi si myslím, že to moc neužiju.“ (resp. č. 2)

Respondentka č. 8 uvádí, že se snaží poznatky ze vzdělávání aplikovat v oblasti plnění školních povinností dětí. V jiné části rozhovoru zmiňuje, že o možnosti aplikovatelnosti sdělených rad diskutují s manželem. Ve sdělení potvrzují, že vzdělávání může mít částečný přínos i v praxi.

„Záleží, co si vybereš. No tak určitě to zkusíme, co se týče učení. Jo určitě, ona vlastně ta lektorka, to byla učitelka. Takže ona ví, jo.“ (resp. č. 8)

„Ty víš co, já když jdu třeba na nějaké školení nebo něco, tak třeba pak doma sedím a bavíme se s mojím s tím, že. No a tak on kolikrát říká, ty tak to zkusíme nebo jo, že když vidím, že to nepomáhá tak to se na to vykašleš, ale někdy jo, někdy je prostě věc, kterou fakt člověk zkusí a prostě jde to.“ (resp. č. 8)

Respondentka č. 3 dokonce uvádí, že o aplikovatelnosti poznatků v oblasti výchovy diskutuje s potomky, kteří jí sdělí, co si o realizaci té či oné rady myslí. Respondentka tak v praxi využívá metody, které spolu s rodinou zhodnotí jako potenciálně přínosné. Ve sdělení tvrdí, že získané znalosti lze aplikovat nejen na svěřené děti, ale i na vlastní.

„Vlastně to co jsem tam slyšela na těch přednáškách. Je super, že se to dá aplikovat i na ostatní děti. Jako není to jen pro ty přijaté, ale i pro ty biologické. Takže zkusím. Někdy když byla ta přednáška, tak jsme si sedli a třeba jsem to říkala: „Viš, my jsme se bavili o tom a o tom.“ Třeba u toho zrovna seděly i naše holky a říkaly. Jo tak jsme to třeba rozebírali. A on potom řekl to je nesmysl, s tím nesouhlasím, ale tohle jo tady to jo, jo, jo, to bys mohla někdy zkusit. Jo a tak si třeba přímo řekl.“ (resp. č. 3).

O částečném přínosu vzdělávání nejen pro náhradní, ale i biologické rodiče, hovoří i respondent č. 2 v následujícím úryvku.

„No, já si o tom myslím, že. Jako dobré, všechno fajn, fajn. Ale taky si teda myslím, že by to měli absolvovat všichni rodiče. Ne jenom pěstouni. Jo? Protože, já nevím se dozvíš věci, které třeba ani ten rodič neví, nebo na to kašle. Je tam spousta zajímavých věcí, některé jsou jako mimo.“ (resp. č. 2)

Absolvované vzdělávání jako částečný přínos	Shrnutí
Respondentka č. 1	<ul style="list-style-type: none"> • Selektivní aplikace v praxi účinná (uvedení příkladů).
Respondent č. 2	<ul style="list-style-type: none"> • Uvádí, že v praxi poznatky nevyužije. • Poznatky sdělené v průběhu vzdělávání může být přínosem i pro biologické rodiče.

Respondentka č. 3	<ul style="list-style-type: none"> • Snaha o aplikaci po vzájemné dohodě s rodinou – selekce. • Aplikace na vlastní i svěřené děti. • Přínos v lepším uvědomění individuálních potřeb svěřeného syna.
Respondentka č. 8	<ul style="list-style-type: none"> • Snaha s manželem po vzájemné diskuzi aplikovat vybrané metody v praxi. • Aplikace v oblasti školních povinností dětí.

Tabulka č. 11 – Absolvované vzdělávání jako částečný přínos v praxi

Ze sdělení shrnutých v tabulce č. 11 vyplývá, že respondenti mají snahu poznatky získané povinným vzděláváním realizovat v praxi. Tuto snahu dle informací nemá pouze respondent č. 2. Respondentům č. 1, 3 a 8 se daří poznatky alespoň částečně do výchovy dětí aplikovat. Respondentka č. 3 dokonce rady převádí do praxe nejen směrem k svěřenému dítěti, nýbrž i k dětem vlastním.

9.1.5 Konstatování o nevyužitelnosti některých poznatků v praxi

Respondenti (č. 1, 3, 8) uvádí, že se snaží poznatky získané absolvováním povinného vzdělávání aplikovat v praxi. Zmiňují, že je při realizaci v praxi nutné dbát na individualitu každého dítěte.

„Dobře se to všechno poslouchá, hodně si z toho jako беру, ale strašně se mi to špatně používá, protože mám no. Tak sleduju, že u každého toho dítěte to působí jinak. I když to chci třeba použít, tak taky záleží třeba na povaze toho dítěte, jak je k tomu on naladěn, jak se staví, takže je to těžké. Těžké to je vlastně realizovat.“ (resp. č. 1)

„Dozvíš se zajímavé věci třeba někdy jo, ale kolikrát to zkoušíš a to vůbec neplatí na ty děcka. Že musíš stejně hledat sama, co těm děckám pasuje. K těm dětem musíš, ke každým dětem musíš přistupovat jinak. Nemůžeš k těm děckám přistupovat stejně.“ (resp. č. 8)

„Jo tak jsme to třeba rozebírali. A on potom řekl to je nesmysl, s tím nesouhlasím, ale tohle jo tady to jo jo jo, to bys mohla někdy zkusit.“ (resp. č. 3)

Respondentka č. 1 tvrdí, že aplikace poznatků do praxe je obtížná.

„Jsou tam různé nápady, ale jsou strašně těžce realizovatelné, bych řekla. Dobře se to všechno poslouchá, hodně si z toho jako беру, ale strašně se mi to špatně používá.“ (resp. č. 1)

Respondentka č. 8 sděluje, že je nezbytné přistupovat ke každému dítěti individuálně. Informace podané na vzdělávání si vyslechne, ale konstatuje, že je v praxi nerealizuje. Obdobné tvrzení podává i respondent č. 2 konstatuje, že aplikaci poznatků nevidí jako reálnou a to z důvodů zažitých stereotypů a nutnosti dbát na rozpoložení svěřených dětí.

„Jo mě to třeba, dobře poslechnu si to, jo mám na to sice svůj názor, jo tak jako každý druhý si myslím, jako z toho co posloucháš venku na školeních tak když pak máme přestávku, jak říká, jako já stejně si zařídím podle svého, nebudu to dělat tak jak oni. Protože ke každému dítěti musíš přistupovat jinak. Takže prostě nemůžeš.“ (resp. č. 8).

„Dozvíš se zajímavé věci třeba někdy jo, ale kolikrát to zkoušíš a to vůbec neplatí na ty děcka. Že musíš stejně hledat sama, co těm děckám pasuje.“ (resp. č. 8)

„Tak jsou to růžové brýle a přijde člověk domů a džžž. Všechno je jinak. I kdyby to člověk dělal podle toho. Jako už v tom žití, jsou děcka zvyklé, už je najeto podle toho, co jim i nám vyhovuje. Prostě se musí jet podle situace děcek, jak se cítí, takové to rozpoložení. To je prostě těžko.“ (resp. č. 2)

Konstatování o nevyžitelnosti některých poznatků v praxi	Shrnutí
Respondentka č. 1	<ul style="list-style-type: none"> • Bariérou v užití – individualita dítěte. • Obtížná realizace v praxi. • Rozpor teorie, či poznatků a využitelnosti v praktickém životě.
Respondent č. 2	<ul style="list-style-type: none"> • Rozpor teorie a praxe. • Nutnost přihlídnout k povaze a rozpoložení dítěte.
Respondentka č. 3	<ul style="list-style-type: none"> • Ve spolupráci se synem zhodnotí nepřínosné metody, které do výchovy nezařadí.
Respondentka č. 8	<ul style="list-style-type: none"> • Snaha o aplikaci naráží na individualitu dítěte.

Tabulka č. 12 – Konstatování o nevyžitelnosti v praxi

Jak znázorňuje výše uvedená tabulka, respondenti se k nevyžitelnosti poznatků v praxi vyjadřovali následovně. Respondenti (č. 1, 2 a 8) konstatují, že hlavní bariérou v aplikaci znalostí předaných v rámci povinného vzdělávání je nutnost individuálního přístupu k svěřeným dětem. Globálně popisované metody se respondentům v praxi obtížně aplikují. I když je do výchovy dětí zařadí, nesetkají se s požadovaným výsledkem. Respondentka č. 3 rovněž potvrzuje, že jsou v průběhu vzdělávání řečeny věci, které v praxi nemůže aplikovat.

9.1.6 Otevřenost ke sdílení

Ze sdělení respondentů (č. 2, 8) vyplývá, že se nebrání sdílení zkušeností. Ba naopak, možnost podělit se o prožitky a zkušenosti v oblasti výchovy svěřených dětí vnímají jako pozitivum povinného vzdělávání, což potvrzují i v úryvcích z rozhovorů.

„Je to prostě takové formou zkušeností těch lidí mezi sebou. Ten dělá to tak, ta pak řekne, jak by to mělo být a teď. No ale my to řešíme tak, tady s tím, co říkáte, jsme měli problém. Jako i ale některé věci od těch lidí jsou zajímavé, už si ale nemůžu vzpomenout.“ (resp. č. 2)

„Si i sami vyměňujeme názory ohledně těch děcek.“ (resp. č. 8).

Respondentka č. 1 popisuje, že se díky povinnému vzdělávání zbavila pocitu, že je v tíživé situaci osamocena. Sdílení zkušeností, zážitků a sounáležitost s lidmi v obdobné životní situaci vnímá jako jeden z největších kladů povinného vzdělávání.

„Třeba já jsem si myslela celý život, že jen já mam takové ty problémy a nikdo jiný je nemá. Tam se člověk seznámí s lidma, kteří třeba mají daleko větší problémy. Poznáš vlastně lidi a zjistíš, že každý něco má a snaží se těm druhým třeba pomoci nebo třeba říct, co děláme špatně, protože má nějaké zkušenosti. Tak to například zkusíš dělat, tak jak to dělá ten druhý a uvidíš, někdy to pomůže. A to poznávání vlastně, navzájem si řekneme, co chceme sdílet. Hodně mi to dá, že člověk není na to sám.“ (resp. č. 1).

Respondentka č. 3 uvádí, že vzhledem k dlouholeté vlastní angažovanosti na různých vzdělávacích akcích nemá již takovou potřebu sdílet zkušenosti a zážitky. Tvrdí, že pro začínající pěstouny je možnost sdílení v rámci povinného vzdělávání nedostatečná.

„Ten prostor pro nějaké sdílení je tam minimální. Jo? Takže to si myslím, to nemluví o nás, protože my už nepotřebujeme. Ale pro tyhle pěstouny, že jim chybí prostor, aby si když to skončí, jako to je náročné, někde sedíte 8 hodin a i ta lektorka už chce jít domů. Potom, co to skončí, ti pěstouni opravdu potřebují si sednout třeba na hodinku a říct si. Teď jsme slyšeli spoustu nových informací. Co je z toho aplikovatelné do praxe? Jak to bude fungovat na mých dětech? Máte to někdo vyzkoušené? A jako teda ještě si o tom jakoby povykládat jo?. Tohle si myslím, že by potřebovalo být padesát na padesát. Zase aby se ty hodiny tam byli anebo těch hodin udělat více, ale aby tam byl prostor pro sdílení. To mám od více lidí, že tam chybí ten prostor pro to společné sdělování.“ (resp. č. 3).

Otevřenost ke sdílení	Shrnutí
Respondentka č. 1	<ul style="list-style-type: none">• Vítá možnost sdílení zkušeností.• Pozitivně hodnotí sounáležitost s jedinci, kteří jsou v podobné životní situaci.

Respondent č. 2	<ul style="list-style-type: none"> • Hodnotí některé zkušenosti a sdělení spoluúčastníků jako zajímavé.
Respondentka č. 3	<ul style="list-style-type: none"> • Respondentka se účastnila již v minulosti různých setkání s pěstouny. • Nyní již nemá tak velkou potřebu sdílení, jelikož má za sebou dlouholetou praxi a zkušenosti. • Sdílení by ve vzdělávání měla být věnována větší pozornost.
Respondentka č. 8	<ul style="list-style-type: none"> • Nebrání se sdílení zkušeností s ostatními členy vzdělávání.

Tabulka č. 13 – Otevřenost ke sdílení

Z analýzy sdělených informací lze konstatovat, že respondenti (č. 1, 2, 3 i 8) jsou otevřeni možnosti sdílet zkušenosti. Nebrání se kontaktu s dalšími pěstouny, přičemž právě kontakty hodnotí jako pozitivum povinného vzdělávání. Zkušenosti ostatních pěstounů vnímají jako zajímavé a obohacující. Respondentka č. 3 konstatuje, že by prostoru pro sdílení měla být věnována větší pozornost.

9.1.7 Pozitivní hodnocení lektorů

Respondenti (č. 1, 2, 3) se ve svých sděleních kladně vyjadřují ke kvalifikovanosti a úrovni lektorů, také k jejich profesionálnímu přístupu k přípravě kurzů.

„Ty přednášky jsou dobře nastavené. Nemůžu říct, že by nebyli připraveni nebo že by na nás byli nějací. Jako super. Byli tam mladí, jako mladší ročníky. Byli tam třeba i starší a vždycky jsem byla velice spokojena. Musím říct, že co jsme byli na tom vzdělávání, tak byli ti školitelé vždycky suprovní. Byli vynikající“ (resp. č. 1)

„Byly to mladé slečny, které ještě jako neměly rodiny, ale velice dobře jako vykládali. Bylo vidět, že se v tom jako vyznají.“ (resp. č. 1).

„No podle mě ti lektori fakt jsou na úrovni, že to podají. Myslím, si, že ti co tam byli, jsou na úrovni, umí povídat a dobře se je poslouchá.“ (resp. č. 2).

„Myslím si, že ty přednášky jsou hodnotné a i ti přednášející, že ví, o čem mluví. Jsem byla jako spokojená. Ta úroveň je prostě dobrá, kdo chce tak si opravdu najde.“ (resp. č. 3)

Všichni respondenti shodně uvedli, že si cení možnosti komunikace s lektory. Někteří oceňují jejich otevřenost k diskuzi, aktivní přístup, možnost argumentovat v případě námitek či odlišného názoru, snahu najít kompromis, snahu odpovědět na dotazy pěstounů, či jinak vyhovět jejich požadavkům.

„Jo, super. Můžeš se, víš co? Tam je to dobré, že když tebe něco zajímá, tak se zeptáš a oni ti odpoví na to. Jo ti školící pracovníci nebo záleží na tom, kdo tam je, že ti lektori nebo. Protože ty máš nějakou něco, co by tě třeba zajímalo, jo a tak ona ti řekne ano jo to a to, zkuste to.“ (resp. č. 8)

„Někdy to vedou i formou otázek třeba taky nebo ona mluví. Je to kontaktní.“ (resp. č. 2)

„Teda to co jsem měla já tu zkušenost, tak ví, o čem mluví. A když jim člověk řekne, že s tímhle nesouhlasí tak a tak, že jako naslouchají, že nejsou, jak to bylo za našich dob. Já jsem tady psycholog, já tomu rozumím. Ty mi tady nebudeš nic říkat. Že teď jsou naopak na takové jako jakby stejné úrovni. Že s náma diskutují, takže já mám tuto zkušenost.“ (resp. č. 3)

Respondentka č. 1 uvádí příklad, kdy lektorky opustili svůj harmonogram, aby více vyhovoval požadavkům dané vzdělávající se skupiny pěstounů.

„Dalo se s nima i komunikovat v tom, že ony třeba. Chtěli jsme jen, aby nám řekla, o co se bude jednat a my se k tomu jako zapojíme, ale nebudeme se vracet k tomu, co už bylo. Takže jako ty školící byly velmi vstřícné, že to teda nechali tak. Tu přednášku, protože oni to jako už mají nachystané, takže oni si to znovu za ten večer potom jak jsme seděli, tak oni si v noci dělali znova nějaké ty podklady a přizpůsobily se vlastně nám.“ (resp. č. 1)

Respondentka č. 3 se pozitivně vyjadřuje ke schopnosti lektorky přijmout kritiku či čelit konfrontaci prezentované teorie s realitou. Oceňuje i vzájemnou toleranci.

„Na některé věci jsme museli nesouhlasit, že to tak jako není, protože jsme si to odžili, nefunguje to tak, jak to říkají jo? Že to zas nemáme problém si říct, ale ne třeba jako že jsme si to vyřikali. Paní argumentovala, my jsme argumentovali, tak jsme třeba potom k něčemu jako došli ne, že bychom se hádali anebo ne že já, můj názor je nejlepší, protože jsem si to odžila a ona zas tvrdí, že její názor je nejlepší, protože to říká výzkum. Dovedli jsme se vzájemně pochopit.“ (resp. č. 3).

Pozitivní hodnocení lektorů	Shrnutí
Respondentka č. 1	<ul style="list-style-type: none"> • Pozitivně hodnotí připravenost lektorů. • Lektori vstřícní, otevření kompromisu a diskuzi. • Dobrá orientace v problematice. • Snaha vyhovět potřebám pěstounům.
Respondent č. 2	<ul style="list-style-type: none"> • Vnímá lektory jako kvalifikované. • Ovládají umění poutavě hovořit o dané problematice.
Respondentka č. 3	<ul style="list-style-type: none"> • Spokojenost s kvalitou a úrovní lektorů. • Dobrá orientace v problematice.

	<ul style="list-style-type: none"> • Rovnostranný přístup. • Možnost diskuze, komunikace, argumentace. • Pozitivně hodnotí schopnost tolerance a otevřenost ke kritice.
Respondentka č. 8	<ul style="list-style-type: none"> • Ocenění snahy lektorů odpovědět na otázky a poradit, či nastínit různá řešení situace.

Tabulka č. 14 – Pozitivní hodnocení lektorů

Z výše zmíněného shrnutí v tabulce č. 14 vyplývá, že respondenti jsou velmi spokojeni s úrovní lektorů. Hodnotí pozitivně možnost diskuze, vstřícnost, toleranci, snahu poskytnout radu, rovnostranný přístup, orientaci v problematice. K osobnosti lektorů se všichni respondenti (č. 1, 2, 3 a 8) vyjadřovali pouze kladně, lze tedy konstatovat, že jsou v této oblasti spokojeni.

9.1.8 Absolvování vzdělávání z povinnosti

Ze sdělení respondentů (č. 1, 2 a 8) vyplývá, že se vzdělávání účastní ryze z povinnosti, kterou jim novela zákona ukládá.

„Zbytečně podle mě prostě. Ale hodně věcí, co jako by mohlo posloužit. Ale zkrátka je to tak dáno, tak tam musíme chodit. Ale asi prostě udělali takový zákon, tak to tak je s tím se nic nedá dělat.“ (resp. č. 2)

„No zkrátka se to musí, nějakých těch 24 hodin za rok absolvovat.“ (resp. č. 2)

„Je to nutnost prostě, musíme si odsedět určité hodiny.“ (resp. č. 8)

Respondentka č. 1 má dokonce obavu, že v případě neabsolvování vzdělávání může o svěřené děti přijít.

„Vím akorát, že teď to prostě musím absolvovat, protože, když to nebudu absolvovat, tak vlastně ztrácíme nějak nároky, které na ty děti máme.“ (resp. č. 1)

Respondenti č. 2 a 8 se vyjadřují v tom smyslu, že povinné vzdělávání má i své klady a zápory. Respondenti uvádí, že v případě zrušení povinného vzdělávání, by toto zrušení nevnímali jako ztrátu.

„No ale, když se k tomu vrátím, když je to školení nebo třeba právě přestávka nebo konec no a hodně jako těch účastníků říkají, jako že je to všechno pěkné, ale dalo by se i bez toho být a že to je jako nevím, ztráta času. Že se něco dozvíš, ale, ale kdyby to nebylo, vůbec nic se nestane.“ (resp. č. 2)

„Na jednu stranu si myslím jo, je to dobré k něčemu a na druhou, má to svoje pro i proti. Jako kdyby to nebylo, tak se nezlobím.“ (resp. č. 8)

Respondentka č. 3 se vždy stavěla k vzdělávání pozitivně. Vzdělávání nevnímá jako povinnost nýbrž obohacení a osvěžení témat týkajících se výchovy dětí.

„Pro mě je to takové osvěžení si věcí, jsou nové trendy ve výchově. Doporučujou se zase jiné věci, než se doporučovali tenkrát. Tak není špatné to slyšet a popřemýšlet nad tím.“ (resp. č. 3)

Absolvování vzdělávání z povinnosti	Shrnutí
Respondentka č. 1	<ul style="list-style-type: none"> • Vzdělávání absolvovat musí. • Strach o zachování pěstounské péče v případě neabsolvování.
Respondent č. 2	<ul style="list-style-type: none"> • Zákon vzdělávání ukládá. • Nutnost vzdělávání splnit. • Kdyby vzdělávání nebylo, nepociťoval by to jako ztrátu.
Respondentka č. 3	<ul style="list-style-type: none"> • Nevnímá vzdělávání jako nutnost danou zákonem, nýbrž jako možnost osvěžit si znalosti a trendy v oblasti výchovy.
Respondentka č. 8	<ul style="list-style-type: none"> • Vnímá vzdělávání jako nutnost. • Vzdělávání dle novely zákona má své klady i zápory, v případě jeho zrušení, by respondentka nevnímala absenci vzdělávání jako ztrátu.

Tabulka č. 15 – Absolvování vzdělávání z povinnosti

Na základě zjištěných informací, lze konstatovat, že tři (č. 1, 2, 8) ze čtyř respondentů absolvují vzdělání z povinnosti. Vnímají vzdělávání jako nutnost, kterou musí splnit, jelikož je to zákonem stanoveno. Respondentka č. 1 dokonce uvádí, že vzdělávání se musí účastnit, jinak by mohla ztratit nároky na svěřené děti, čehož se obává. Ze sdělení respondentů (č. 1, 2, 8) vyplývá, že v případě, kdy by bylo povinné vzdělávání zrušeno, by absenci vzdělávání nevnímali jako ztrátu. Respondentka č. 3 by se zjevně sebevzdělávala i v případě zrušení povinného vzdělávání, jelikož konstatovala, že je pro ni obohacením.

10 Srovnání získaných výpovědí, jejich shrnutí a závěrečná diskuze

Při analýze získaných informací byli respondenti rozděleni na 2 skupiny. První skupinou jsou respondenti, kteří vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí neabsolvují. Druhá skupina respondentů se povinného vzdělávání účastní. V této kapitole je věnována pozornost srovnání výsledků výzkumného šetření obou skupin respondentů, jejich shrnutí a diskuzi.

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak povinné vzdělávání dle novely zákona hodnotí pěstouni vykonávající dlouhodobou pěstounskou péči.

Respondenti, kteří neabsolvují povinné vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí, se v celkovém shrnutí hodnocení spíše vyjadřují k bariérám, které jejich účasti na vzdělávání brání. Mezi uvedené bariéry se řadí negativní či rozporuplný postoj k povinnému vzdělávání, vnímání vzdělávání jako zbytečnosti, neadekvátní nabídka vzdělávání, nabídka kurzů neodpovídající potřebám respondentů, kurzy zacílené na pěstouny vykonávající pěstounskou péči na přechodnou dobu či začínající pěstouny, nepodnětnost vzdělávání pro zkušené pěstouny realizující dlouhodobou pěstounskou péči, omezená kapacita kurzů, lektori bez zkušeností, absence potřeby sdílení, problém se zařazením do skupiny.

Respondenti, kteří povinné vzdělávání absolvují, se během rozhovorů spíše zaměřovali na konkrétní hodnocení absolvovaného vzdělání, které bylo vesměs pozitivního charakteru. Respondenti čerpali převážně z vlastních zkušeností, sdělovali však i své názory na povinné vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Jejich hodnocení vzhledem k osobní účasti na kurzech či jiných vzdělávacích akcích stojí na reálném základě.

Skupiny respondentů se v některých sděleních shodují. Jedná se například o bariéru, kterou uvedli respondenti, jež povinné vzdělávání neabsolvují. Bariéra se týká kritiky vzdělávacích kurzů. Respondenti č. 4 a 5 uvedli, že je pro ně překážkou rychlé obsazení kurzů a jejich nízká kapacita. Respondenti č. 4, 6 i 7 se odmítají účastnit nepřínosných kurzů, které tematicky nevyhovují jejich individuálním potřebám jen z povinnosti splnit stanovený počet absolvovaného vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Respondenti č. 1, 2 i 8 rovněž uvádí, že kurzy bývají velmi rychle obsazené. To se týká zejména kurzů víkendových, kteří tito respondenti preferují. Rozpor mezi jednotlivými skupinami vidím zejména v tom, že neabsolvující respondenti (č. 4, 5, 6, 7) nejsou ochotni absolvovat nepřínosné vzdělávání. Respondenti č. 1, 2 a 8 jsou svolní k tomu absolvovat i nevyhovující téma kurzu. Prvním důvodem může být preference víkendového vzdělávání, které bývá

tematicky zaměřeno, přičemž téma vzdělávání nemusí respondentům plně vyhovovat. Druhým důvodem je dle sdělení respondentů (č. 1, 2, 8) fakt, že vnímají vzdělávání jako povinnost, nad kterou nelze polemizovat.

Další shodou, kterou jsem při analýze informací zaregistrovala, je vnímání důležitosti individuálního přístupu k rodině a dítěti. Respondenti (č. 4 a 5) neabsolvující povinné vzdělávání uvádí absenci individuálního přístupu k rodině a dítěti v povinném vzdělávání jako jednu z bariér, jež jim brání v účasti na povinném vzdělávání. Globálně sdělované informace v povinném vzdělávání nevidí jako přínosné. Respondenti (č. 1, 3 a 8) popisují, že nevyužité a nerealizovatelné rady, které si vyslechli v rámci absolvovaného vzdělávání, v praxi naráží na individualitu dětí a nutnost přistupovat ke každému s odlišným přístupem. Konstatují, že na každé dítě zabírá odlišný přístup či výchovná metoda, tudíž jsou některé rady neaplikovatelné.

Respondenti č. 6 a 7, ač se povinného vzdělávání neúčastní, absolvovali vzdělávání dle osobního výběru, které vyhovovalo jejich individuální potřebě. Takové vzdělávání hodnotili pozitivně. Vzdělávání hodnotí pozitivně i respondenti (č. 1, 2, 3 i 8), kteří se vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí účastní. Respondenti kladně hodnotí připravenost lektorů, jejich otevřenost, sdělené informace, které alespoň částečně a úspěšně aplikovali ve výchově.

Respondentka č. 7 uvádí, že je spokojená se sociální pracovnící, která je určena pouze pro jejich podporu a vzdělávání, zejména pro její snahu nalézt jí a její rodině odpovídající vzdělávání. Respondentka č. 3 s výběrem kurzů nemá problém, rovněž uvádí, že je velmi spokojená s angažovaným přístupem sociální pracovnice určené pro podporu a vzdělávání respondentů. Kladně hodnotí pracovníci rovněž respondentka č. 8. Styčným bodem pozitivního hodnocení respondentek č. 3, 7 a 8 je úsilí sociální pracovnice vyhovět jejím potřebám. Respondentka č. 4 má ovšem opačný názor, její postoj k povinnému vzdělávání je velmi negativní. Snahu sociální pracovnice zaměřené na podporu pěstounů a jejich vzdělávání vnímá jako přemrštěnou a nežádoucí.

Shodu v hodnocení lze vidět ve vnímání potenciálních sankcí v případě neabsolvování vzdělávání u respondentky č. 7, která vzdělávání neabsolvuje, a respondentů č. 1, 2 a 8, kteří vzdělávání absolvují. Respondentka č. 7 má obavu, že její neúčast na vzdělávání přinese problémy s výkonem pěstounské péče. Stejnou obavu má i respondentka č. 1, která se povinného vzdělávání účastní z důvodu, aby možné komplikace s výkonem pěstounské péče nenastaly. Respondenti č. 2 a 8 se k obavám ze sankcí nevyjadřují, nýbrž konstatují, že se vzdělávají, protože musí. V rozporu s výše zmíněnými tvrzeními jsou sdělení respondentů č. 4 a 5, kteří se sankcí neobávají. Respondent č. 5 existenci sankcí striktně odmítá, jelikož by

v případě jejich existence byla účast na vzdělávání pěstounů vnímána jako kritérium pro hodnocení kvality pěstouna. S tímto respondent č. 5 nesouhlasí, jelikož i bez účasti na vzdělávání byli výkon pěstounské péče, jeho výchova a přístup ke svěřenému dítěti vnímány jako bezproblémové a odpovídající. Respondentka č. 4 obavu ze sankcí nepociťuje. Z vlastní iniciativy si dohledala, že postihy za neabsolvování povinného vzdělávání v novele zákona nejsou vytyčeny.

Respondenti č. 4, 5 negativně hodnotili kvalifikovanost lektorů, zejména pak jejich absenci zkušeností s výchovou dětí vlastních či svěřených. Respondent č. 6 konstatoval, že by kombinace odbornosti a zkušeností přednášejícího mohla být pro začínající pěstouny přínosem. S touto vizí zjevně pracují i realizátoři povinného vzdělávání. Respondentka č. 4 uvádí, že byla požádána o spolupráci právě pro kombinaci jejího odpovídajícího vzdělání a dostatku zkušeností s výchovou. Nabídku jakkoliv se účastnit povinného vzdělávání odmítá. Hodnocení nedostatečné odbornosti lektorů zejména v oblasti zkušeností je ze strany respondentů č. 5 a 4 spíše hypotetické, jelikož se doposud nezúčastnili žádného vzdělávání. Respondenti (č. 1, 2, 3 a 8), kteří se vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí účastní, hodnotí odbornost lektorů velmi pozitivně. Respondentka č. 3, která realizuje dlouhodobou pěstounskou péči již řadu let, v rozhovorech sděluje, že lektoři jsou velmi kvalifikovaní a „ví, o čem mluví“. Hodnocení respondentů, jež vzdělávání neabsolvují a respondentů, kteří se jej účastní, se v tomto bodu zásadně liší.

Další rozpor jsem zaregistrovala v ochotě respondentů sdílet zkušenosti s ostatními pěstouny. U respondentů č. 4 a 5, kteří striktně odmítají účast na vzdělávání je patrný negativní postoj k sdílení zkušeností a vnímání vlastní nezařaditelnosti do skupiny pěstounů. Překážkou pro zařazení do skupiny vzdělávajících se pěstounů a sdílení zkušeností je dle respondentů (4 a 5) nereálné sjednocení lidí z různých sociálních vrstev pouze na základě jediného styčného bodu, kterým je svěřením dítěte do pěstounské péče. Další překážkou je výše nastavený standard, který odpovídá velmi dobrému finančnímu zázemí respondentů. Respondenti vnímají ubikaci v rámci víkendového vzdělávání jako nedostačující. Odmítají se zařadit do skupiny pěstounu, stejně tak jsou skeptičtí k sdílení zkušeností. Jejich postoj se odráží v přístupu k povinnému vzdělávání. Naopak respondenti č. 6 a 7 jsou ke sdílení zkušeností otevření. Stejně tak nemají problém se začleněním do skupiny vzdělávajících se pěstounů. Za předpokladu, že jim bude vzdělávání přínosem, jsou otevření potenciální možnosti účastnit se vzdělávání. Respondenti č. 1, 2, 3 a 8, kteří povinné vzdělávání absolvují, jsou možnosti sdílení zkušeností s ostatními pěstouny otevření. Dokonce sdílení vnímají jako velké pozitivum vzdělávání.

Britské studie formulují předpoklady pro úspěšné umístění dítěte v pěstounské péči. Jedním z předpokladů je i připravenost a soustavné vzdělávání pěstounů. Je potvrzeno, že pěstouni, kterým se dostává průběžné podpory, vykazují vyšší míru odolnosti vůči problémům při výchově dítěte. Zažívají menší stres a lépe se s obtížnými situacemi vyrovnávají (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Ze sdělení respondentů (1, 2, 3, 6, 7, 8) vyplývá, že sdílení zkušeností vnímají jako přínos. Respondentka č. 1 uvádí, že si díky povinnému vzdělávání uvědomila, že v náročné životní situaci není sama. Ze sdělení respondentů (1, 2, 3, 8) dále plyne, že si cení kvalifikovaných lektorů, kteří se jim snaží odpovědět na jejich dotazy, pomoci vyřešit problémovou situaci, atd. Respondentka č. 4 vzdělávání podle novely zákona odmítá. Před vstupem novely zákona v platnost se neúčastnila žádného vzdělávání. Svěřené dceři bude za půl roku 18 let. Respondentka konstatuje, že se pěstounská péče nezdařila podle jejích představ i přes snahu a nasazení, které péči o svěřenou dceru věnovala. Momentálně vnímá svou situaci jako tíživou. Výstup zjištěný výzkumným šetřením má shodné prvky s britskými studii. Jeví se, že pěstounům, kterým se dostává souvislé podpory, se daří lépe zvládat problémy a obtíže spojené s výkonem pěstounské péče a výchovou dětí.

Výsledky výzkumného šetření v České republice není možno porovnat s jinými studii. Pro téma diplomové práce jsem se rozhodla na popud pěstounů vykonávajících dlouhodobou pěstounskou péči. Když jsem se následně pokusila najít studie věnující se hodnocení povinného vzdělávání pěstounů, zjistila jsem, že tomuto tématu není věnována žádná pozornost. Jedinou zmínkou bylo vyjádření Ministryně MPSV Mgr. Michaely Marksové-Tominové. V roce 2014 v článku s názvem: Pěstouni si stěžují na kvalitu vzdělávacích kurzů. Ministerstvo prověří i jejich cenu. Ministryně Marksová-Tominová hovoří o již probíhajícím hodnocení dopadu novely zákona. Hodnocení MPSV dosud není přístupné (Benešová, 2014).

Jedinou prací zabývající se hodnocením dopadu novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí je práce Mgr. Martiny Vančákové pod záštitou nadačního fondu J&T. Zjišťování bylo realizováno formou ankety a osobního dotazování. Výsledky uvádí, že 14 respondentů změny vnímá jako negativní z toho 4 jako velmi negativní, 6 respondentů změny a jejich dopad nedovedou posoudit a 9 respondentů je vnímá pozitivně (Vančáková).

Jedním z důvodů, proč pěstouni nevnímají změny, které přinesla novela zákona příliš nadšeně, je i povinné vzdělávání. Respondenti, jež změny spojené s novelou zákona vnímají pozitivně, hodnotí kladně možnosti vzdělávání, nabídku a financování. Dle ankety by respondenti změnili mimo jiné i vzdělávání a to konkrétně povinný rozsah, nabídku a finanční

náklady. Vyjadřovali se také k nejasným pravidlům, což se rovněž týkalo i oblasti vzdělávání (Vančáková).

Výzkumným šetřením bylo v souladu s prací Mgr. Marty Vančákové zjištěno, že respondenti hodnotí vzdělávání rozporuplně. V anketě i výzkumném šetření respondenti shodně uvádí, že se ve spojitosti se vzděláváním dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí potýkají s nejasně vytyčenými pravidly. Toto dokládají i výsledky výzkumného šetření, kde bylo zjištěno, že se respondentky (č. 7, 1) obávají postihů za neabsolvování vzdělávání, které by mohly zasáhnout výkon jejich pěstounské péče. Naproti tomu respondentka č. 4 uvádí, že sankce za neabsolvování vzdělávání neexistují. Tato názorná ukázka potvrzuje nejasnost v pravidlech týkajících se účasti na povinném vzdělávání.

Závěr

Předkládaná diplomová práce pojednávala o významném tématu souvisejícím s péčí o děti, které z různých příčin nemohou vyrůstat ve svých biologických rodinách. V této diplomové práci byla pozornost věnována především problematice dlouhodobé pěstounské péče, která je jednou ze základních forem náhradního rodičovství. Práce se orientovala zejména na povinné vzdělávání pěstounů podle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí platné od 1. 1. 2014

Cílem teoretické části předkládané diplomové práce byla podrobná deskripce problematiky náhradní rodinné péče, zejména pak péče pěstounské. Zvláštní pozornost byla věnována povinnému vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Teoretická část byla členěna do kapitol. V jednotlivých kapitolách diplomové práce byla popsána problematika rodiny s důrazem na rodinu náhradní, formy náhradní rodinné péče s apelem na péči pěstounskou, problematika ochrany práv dětí, práva a povinnosti plynoucí z výkonu pěstounské péče, vzdělávání pěstounů dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V empirické části předkládané práce bylo popsáno výzkumné šetření orientované na pěstouny realizující dlouhodobou pěstounskou péči. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jak pěstouni vykonávající dlouhodobou pěstounskou péči hodnotí povinné vzdělávání podle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Jednotlivé kapitoly empirické části se věnovaly definici cíle výzkumného šetření, použitým metodám a jejich popisu, charakteristice výzkumného souboru, postupu zpracování získaných informací, výsledkům výzkumného šetření, srovnání výsledků a závěrečné diskuzi.

Cílem teoretické části předkládané diplomové práce byla podrobná deskripce náhradní rodinné péče, především popis vzdělávání dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí. Cílem empirické části diplomové práce bylo zjistit, jak povinné vzdělávání dle novely zákona hodnotí pěstouni realizující dlouhodobou pěstounskou péči. Domnívám se, že výše uvedené cíle, které jsem si stanovila na začátku tvorby diplomové práce, se mi podařilo naplnit. Informace získané výzkumným šetřením budou poskytnuty jako pracovní materiál těm, kteří se o vzdělávání pěstounů dle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí zajímají. Diplomová práce může být přínosem pro studenty i sociální pracovníky, kteří pěstouny vzdělávají, či jim vzdělávání zprostředkovávají.

Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že respondenti hodnotí vzdělávání rozporuplně. Respondenti byli rozděleni do dvou skupin, na jedince účastníci se vzdělávání podle novely

Zákona o sociálně-právní ochraně dětí a na jedince, jež se vzdělávání neúčastní. Respondenti, kteří se vzdělávání účastní, kladně hodnotili kvalifikovanost lektorů, pozitivně vnímali možnost sdílení zkušeností s ostatními pěstouny, rovněž konstatovali, že vzdělávání je přínosné i pro svěřené děti. Negativně však hodnotili brzké obsazení kurzů. Poznatky, které respondenti na povinném vzdělávání získali, měli snahu alespoň částečně aplikovat do praxe. Konstatují ovšem, že při realizaci rad bylo nutno dbát na individualitu dítěte. Právě kvůli nutnosti přistupovat individuálně ke každému ze svěřených dětí naráží na problémy s aplikací rad v praxi.

Respondenti, kteří se vzdělávání neúčastní, kriticky hodnotili zejména nabízené vzdělávání, kdy nedostatečná nabídka kurzů představuje pro některé z nich nepřekonatelnou překážku. Respondenti se odmítají povinně účastnit vzdělávání, které jim není přínosem. Pěstouni, kteří mají dlouholeté zkušenosti s péčí o svěřené děti, konstatovali, že přínos vzdělávání je pro ně minimální. Tvrdí, že potenciální přínos ovšem může mít pro začínající pěstouny, či pěstouny realizující pěstounskou péči na přechodnou dobu.

Seznam použitých zkratk

CAN – Syndrom týraného, zanedbávaného, zneužívaného dítěte

UNICEF – Dětský fond OSN

WHO – Světová zdravotnická organizace, World Health Organization

OSN – Organizace spojených národů

BAAF – Britská asociace pro adopci a pěstounství

TSD – Training, Support and Developmens Standards for Foster Carers: Guidance

EU – Evropská Unie

SPOD – Sociálně-právní ochrana dětí

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

Apod. – a podobně

Atd. – a tak dále

Např. – například

Novela zákona – novela Zákona o sociálně-právní ochraně dětí

Aj. – a jiné

ČR – Česká republika

Seznam použitých zdrojů

ARCHEROVÁ, C. *Dítě v náhradní rodině*, Praha: Portál, 2001.

BUBLEOVÁ, V., BENEŠOVÁ, L. *Hledáme nové rodiče*, Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001.

BENEŠOVÁ, P. *Pěstouni si stěžují na kvalitu vzdělávacích kurzů. Ministerstvo prověří jejich cenu.* 2014 [online]. Dostupné 6. 12. 2015 z: www.rozhlas.cz/zpravy/politika/_zprava/pestouni-si-stezuji-na-kvalitu-vzdelavacich-kurzu-ministerstvo-proveri-i-jejich-cenu--1351395

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*, Praha: Karolinum, 2002.

DUNOVSKÝ, J. *Dítě a poruchy rodiny*, Praha: Avicenum, 1986.

DUNOVSKÝ, J. a kol, *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*, Praha: Grada, 1996.

GIDDENS, A. *Sociologie*, Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-124-4.

GOODYEA, A. *Child-centred foster care: a rights practice*, London: Jessica Kinglesy Publishers, 2011.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*, Praha: Portál, 2010.

KRAUS, B. et al. *Životní styl současné české rodiny*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2015.

KNAUSOVÁ, I. *Teorie sociální práce s rodinami I*, Olomouc, nedatováno.

LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Ústavní zákon, kterým se mění Listina základních práv a svobod v účinném znění ke dni 1. 1. 1999

- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*, Praha: Portál, 1994.
- MATĚJČEK, Z. ed., KOLUCHOVÁ, J., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., BENEČOVÁ, LA. *Osvojení a pěstounská péče*, Praha: Portál, 2002.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*, 2.přeprac.vyd. Praha: Portál, 2008.
- MATOUŠEK, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*, Praha: Portál, 2013.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., a kol. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*, 2. rozšíř. vyd. Praha: Portál, a 2014.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. *Podpora rodiny: Manuál pro pomáhající profese*, Praha: Portál, b 2014.
- MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006.
- MPSV, *Formy náhradní rodinné péče* [online]. Dostupné 20. 12. 2015 z: <http://www.mpsv.cz/cs/14501>
- MPSV 2, *Dohody o výkonu pěstounské péče – vzorová dohoda a formuláře* [online]. Dostupné 10. 1. 2016 z: <http://www.mpsv.cz/cs/14503>
- MPSV 3, *Dávky pěstounské péče* [online]. Dostupné 6. 12. 2015 z: <https://portal.mpsv.cz/soc/dpp>
- MPSV 4, *Novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, 2013* [online]. Dostupné 12. 1. 2016 z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14402/Prezentace_180113.pdf
- MPSV 5, *Účinná podpora pěstounů a ohrožených rodin podle britského vzoru, 2009* [online]. Dostupné 22. 2. 2016 z: <http://www.mpsv.cz/cs/7896>

NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK, Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. v účinném znění ke dni 1. 1. 2014

PILÁT, M. *Sociální práce s vybranými skupinami klientů*, Opava, 2012.

Právní a finanční aspekty doprovázení pěstounských rodin [online]. Dostupné 5. 2. 2016 z: www.nahradnirodic.cz/data/staticky-text/16/dokument/pravni-a-financni-aspekty-doprovazeni.pdf

PURVIS, KARYN B., CROSS, DAVID R., SUNSHINE, WENDY LYONS. *The Connected Child: Bring hope and healing to your adoptive family*, Publisher: McGraw Hill, 2007.

Předpis č. 473/2012 SB. Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí v účinném znění ke dni 1. 1. 2013

SATIROVÁ, V. *Kniha o rodině*, Praha: Institut Virginie Satirové: Práh; Brno: SVAN, 1994.

SOBOTKOVÁ, I. *Průvodce rodičovstvím*, Břeclav: Adamira, 2012.

SOBOTKOVÁ (2010): Biologické rodiny dětí, které jsou navrhovány do náhradní rodinné péče [online]. Dostupné 2. 2. 2016 z: www.e-psycholog.eu/pdf/sobotkova.pdf

ŠVARŤÍČEK, R., ŠEDOVÁ, K., a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, Praha: Portál, 2007.

TSD standardy, Training, Support and Developmens Standards for Foster Carers: Guidance, 2012[online]. Dostupné 3. 1. 2016 z: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/287957/TSD_standards_guidance_for_supervisors.pdf

VANČÁKOVÁ, M. *Hodnocení dopadu novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí očima pěstounů* [online]. Dostupné 11. 3. 2016 z: nahradnirodic.cz/data/staticky-text/20/dokumenty/vancakova.pptx

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů ke dni 1.1. 2014

ZEZULOVÁ, D. *Pěstounská péče a adopce*, Praha: Portál 2012.

Abstrakt:

Diplomová práce pojednává o pěstounské péči a o postojích pěstounů k povinnému vzdělávání dle novely Zákona o sociálně právní ochraně dětí.

V teoretické části je podrobně popsána problematika pěstounské péče. Věnuje pozornost základním pojmům souvisejícím s tématem práce, deskripci rodiny, jejím základním funkcím a náhradní rodině. Dále popisuje jednotlivé formy náhradní rodinné péče, ochranu práv dítěte, práva a povinnosti spojené s výkonem pěstounské péče. Zvláštní zřetel je věnován kapitole týkající se vzdělávání pěstounů dle Novely zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

V empirické části je popsáno uskutečněné výzkumné šetření zaměřené na pěstouny vykonávající dlouhodobou pěstounskou péči s cílem zjistit jejich hodnocení vzdělávání podle novely Zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Klíčová slova: dlouhodobá pěstounská péče, povinné vzdělávání pěstounů, náhradní rodinná péče, svěřeni dítěte do péče

The thesis deals with the theme of foster care and fosters' attitudes to compulsory education according to the Law Amendment about the Social-Legal Protection of Children.

In the theoretic part the foster care issue is described in detail. This part of the thesis concentrates on basic terms connected with the subject, the description of the family and its fundamental functions, and the substitute family. It is followed by particular forms of substitute family care, children's rights protection, rights and duties relating to foster care performance. Special attention is paid to the chapter dealing with fosters' education according to the Law Amendment about the Social-Legal Protection of Children.

The empiric part describes accomplished research aimed at experienced long-term fosters in order to find out their evaluation of compulsory education according to the Law Amendment about the Social-Legal Protection of Children.

Key words: long-term foster care, compulsory fosters' education, substitute family care, to take into care